CERCUL DE CRETĂ CAUCAZIAN

Întoarcerea de
EMMA BENIUC

Versurile de
VERONICA PORUMBACU

Gheorghi Abaşvili, guvernatorul. Natella, soţia lui. Cneazul Kazbeki cel burduhănos. Niko Mihadze şi Mikha Loladze, medici. Aghiotantul. Cîntăreţul. Muzicanţi. Simon Hahava, un ostaş. Gruşa Vahnadze, slujnică, ajutoare la bucătărie. Meşteri zidari. Maro, dădacă. Bucătarul. Grăjdarul. Un bătrîn. Două doamne din înalta societate. Hangiul. Argatul lui. Caporalul. Un ţăran şi soţia lui. Trei negustori. Lavrenti Vahnadze, fratele Gruşei. Aniko, nevasta lui. O ţărancă, mai tîrziu soacra Gruşei. Iussup, fiul ei. Călugărul. Nuntaşi. Mihail, fiul guvernatorului. Copii. Azdak, grămăticul satului. Poliţaiul Şauva. Marele cneaz. Bizergan Kazbeki, nepotul cneazului burduhănos. Alt medic. Invalidul. Şchiopul. Şantajistul. Ludovica, fiica hangiului. Trei chiaburi. O ţărancă bătrînă. Banditul. Bucătăreasa. Illo Şuboladze şi Sandro Oboladze, avocaţi. Moşneagul şi baba lui. Cerşetori şi jălbari. Ostaşi. Călăreţi în zale. Slugi.
Personajele din prolog.

PROLOG

Printre ruinele unui sat caucazian bombardat, reprezentanţii a două colhozuri — mai ales femei şi bărbaţi în vîrstă, precum şi cîţiva soldaţi — şed pe jos în cerc, beau vin şi fumează. Printre ei se află şi un delegat al Comisiei de Stat pentru Reconstrucţie, sosit din capitală.

O ŢĂRANCĂ DIN STÎNGA *(arătînd cu mîna):* Uite, colo, între dealuri, am oprit noi trei tancuri fasciste, dar livada de meri tot au apucat s-o nimicească.

UN ŢĂRAN BĂTRÎN DIN DREAPTA: Dar crescătoria noastră de capre? Ţi-era mai mare dragul s-o priveşti, şi acum zace la pămînt.

O TÎNĂRĂ TRACTORISTĂ: Eu i-am dat foc, tovarăşe.

(O pauză.)

DELEGATUL: Să vă citesc procesul-verbal: La Nukha s-a prezentat o delegaţie din partea colhozului cres-

cătorilor de capre „Galinsk". Colhozul acesta, care la apropierea trupelor hitleriste şi-a evacuat, din ordinul autorităţilor, turmele în răsărit, ar dori să se întoarcă acum înapoi. Delegaţii, făcînd cercetări la faţa locului, au constatat că atît satul, cît şi pămînturile au suferit mari stricăciuni. *(Delegaţii care stau în dreapta încuviinţează dînd din cap.)* Colhozul pomicol „Rosa Luxemburg" *(întorcîndu-se spre cei din dreapta)* cere ca fostele păşuni ale colhozului vecin „Galinsk", situate într-o vale unde iarba creşte anevoie, să fie mai bine valorificate cu prilejul reconstrucţiei, plantîndu-se acolo livezi şi vii. În calitate de delegat al Comisiei de Reconstrucţie, propun celor două sate colhoznice să hotărască singure dacă colhozul „Galinsk" să se întoarcă la vechea sa vatră sau nu.

ŢĂRANUL BĂTRÎN DIN DREAPTA: În primul rînd mă ridic împotriva îngrădirii timpului cît avem dreptul să vorbim fiecare. Cum adică — noi, cei din colhozul „Galinsk" am făcut trei zile şi trei nopţi pe drum pînă aici şi acum soarta noastră să se hotărască într-o jumătate de zi?!

UN OSTAŞ RĂNIT CARE ŞADE ÎN STÎNGA: De, tovarăşe, azi nu mai avem atîtea sate, nici atîtea braţe de muncă, şi nici atîta timp ca pe vremuri.

TRACTORISTA CEA TÎNĂRĂ DIN STÎNGA: Acum nu ne putem pierde vremea stînd la taifas cît ne place; vezi bine că şi tutunul şi vinul se distribuie cu raţia, deci trebuie să raţionăm şi timpul pentru discuţii.

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA *(oftînd)*: Moarte fasciştilor! Atunci să intru chiar în miezul lucrurilor şi să vă lămuresc de ce ţinem să ne întoarcem înapoi în valea noastră. Pricini avem noi multe, dar ca să nu vi le înşir pe toate, am să încep cu cea mai lesne de înţeles. Makine Abakidze, ia scoate caşul de capră şi dă-l încoa.

(O țărancă din dreapta scoate dintr-un coș o roată uriașă de cașcaval, învelită într-un ștergar, ceea ce stîrnește exclamații de aprobare, aplauze, rîsete.)

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA: Gustați, tovarăși, nu vă sfiiți!

UN ALT ȚĂRAN BĂTRÎN DIN STÎNGA *(bănuitor):* Nu cumva ai de gînd să ne mituiești?

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA *(în timp ce rîd cu toții):* De ce aș încerca să te mai și mituiesc, măi Surab, după ce ne-ai furat valea? Știm noi prea bine că ai să ne iei și cașul și valea pe deasupra. *(Rîsete.)* Nu-ți cer decît un singur lucru: să-mi răspunzi cinstit dacă brînza noastră ți se pare gustoasă ori ba.

BĂTRÎNUL DIN STÎNGA: Pe cinstea mea că-mi place.

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA: Așa? *(Sarcastic.)* Trebuia să-mi închipui că nu te pricepi de fel la brînză.

BĂTRÎNUL DIN STÎNGA: De ce crezi că nu mă pricep? Ți-am spus doar că-mi place.

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA: Păi, fiindcă n-are de ce să-ți placă. Fiindcă nici nu aduce cu brînza noastră de pe vremuri. Și de ce oare? Din pricină că nici caprelor noastre nu le place iarba de pe pășunea cea nouă, așa cum le plăcea iarba de aici. După cum e iarba, așa-i și brînza, iată pricina. Vă rog să însemnați asta în procesul-verbal.

BĂTRÎNUL DIN STÎNGA: Cașul vostru e minunat, zău așa.

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA: Minunat? Da' de unde! Nu-i nici bun, nici rău, cel mult bunicel. Orice ar spune cei tineri, pășunea cea nouă nu le priește caprelor noastre. Să știți că nu mai putem trăi acolo. Prin părțile acelea nici măcar dimineața nu miroase a dimineață ca pe la noi.

(Unii rîd.)

DELEGATUL: Nu te necăji că unii rîd. Fii sigur că și ei te înțeleg. Ia să ne gîndim, tovarăși, de ce ne

iubim noi patria? Tocmai fiindcă la tine acasă şi pîinea ţi se pare mai gustoasă, cerul mai înalt, aerul mai înmiresmat, parcă şi vocile răsună mai puternic, parcă şi paşii te poartă mai uşor pe pămîntul unde te-ai născut. N-am dreptate?

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA: Valea asta a fost a noastră din moşi-strămoşi.

OSTAŞUL DIN STÎNGA: Ce vorbă-i asta: „din moşi-strămoşi"? Nimic nu aparţine nimănui din moşi-strămoşi. În tinereţea ta, nici măcar pe tine însuţi nu erai stăpîn, căci şi tu aparţineai cneazului Kazbeki.

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA: Oare e totuna ce copac creşte în faţa casei unde te-ai născut? Oare e totuna cu cine eşti vecin? Între altele, vrem să ne întoarcem aici şi pentru a fi iarăşi vecini cu voi, hoţomanilor, care încercaţi să ne furaţi valea strămoşească. N-aveţi decît să rîdeţi iarăşi de vorbele mele, că nu-mi pasă.

BĂTRÎNUL DIN STÎNGA *(rîzînd)*: Dacă-i aşa, atunci de ce nu poţi asculta liniştit ce are de spus în privinţa văii Kato Vahtang, „vecina" ta şi agronomul nostru?

O ŢĂRANCĂ DIN DREAPTA: Stai că noi încă n-am isprăvit, mai avem destule de spus despre valea noastră. Unde mai pui că nici casele nu-s chiar toate dărîmate, ba şi din fermă tot ne-a rămas barem temelia.

DELEGATUL: Ştiţi că oricum aveţi dreptul la ajutor din partea statului, fie că vă întoarceţi aici, fie că rămîneţi unde vă găsiţi. V-am şi adus o serie de propuneri de la centru, le am chiar în geanta asta.

ŢĂRANCA DIN DREAPTA: Ascultă, tovarăşe împuternicit, aici nu merge pe tocmeală. Ce-ai zice dacă ţi-aş lua căciula din cap şi ţi-aş da alta în schimb, spunîndu-ţi că „a mea e mai bună"? Oricît o fi a mea de bună, tot n-ai să te învoieşti, dacă a dumitale îţi place mai mult.

TRACTORISTA CEA TÎNĂRĂ: O bucată de pămînt e cu totul altceva decît o căciulă, cel puţin în ţara noastră, tovarăşă.

DELEGATUL: Stați, nu vă pierdeți cumpătul. E adevărat că noi trebuie să privim orice bucată de pămînt mai degrabă ca pe o unealtă cu ajutorul căreia putem făuri alte bunuri, dar nu e mai puțin adevărat că și noi trebuie să ținem seama de dragostea care leagă pe om de o anumită bucată de pămînt. Dar ca să-mi pot spune și eu părerea, aș vrea să aflu mai precis cum aveți dumneavoastră *(către cei din stînga)* de gînd să folosiți valea.

ALȚII: Așa-i, lăsați-o pe Kato să vorbească.

DELEGATUL: Ai cuvîntul, tovarășă agronom!

KATO *(în uniformă militară; se ridică)*: Tovarăși, iarna trecută, pe cînd mai luptam ca partizani pe aceste dealuri, am discutat de multe ori cum vom face ca, după izgonirea fasciștilor, cînd ne vom reconstrui colhozul, să plantăm pomi fructiferi pe o suprafață de zece ori mai mare decît cea dinainte de război. Am și elaborat proiectul de irigații necesar. Cu ajutorul unui baraj, vom aduce apa din lacul de munte din apropiere, pentru a iriga trei sute de hectare de pămînt sterp, care va deveni astfel rodnic. Atunci colhozul nostru nu numai că va produce mai multe fructe, dar vom putea planta și viță de vie. Pentru ca proiectul nostru să fie rentabil, însă, trebuie să cuprindă și valea pe care colhozul „Galinsk" o revendică. Iată, aci sînt toate calculele. *(Întinde delegatului un dosar.)*

BĂTRÎNUL DIN STÎNGA: Dacă-i așa, treceți în procesul-verbal că și colhozul nostru plănuiește să înființeze o crescătorie de cai.

TRACTORISTA CEA TÎNĂRĂ: Țineți seama, tovarăși, că proiectul nostru a fost întocmit în zilele și nopțile cînd eram nevoiți să ne ascundem în munți și cînd de multe ori n-aveam nici măcar un cartuș pentru cele cîteva puști ale noastre. Pe atunci era tare greu să faci rost chiar și de un creion.

(Atît grupul din stînga, cît și cel din dreapta încuviințează.)

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA: Mulțumim din inimă tovarășilor din colhozul „Rosa Luxemburg" și tuturor celor care au apărat Patri !

(Reprezentanții celor două colhozuri își strîng mîinile și se îmbrățișează.)

ȚĂRANCA DIN STÎNGA: Nu ne gîndim decît la un lucru: ca atunci cînd s-or întoarce bărbații de pe front, ai noștri ca și i voștri, să găsească pămîntul de acasă și mai mănos decît l-au lăsat.

TRACTORISTA CEA TÎNĂRĂ: Bine zice poetul Maiakovski: „Patria poporului sovietic trebuie să devină și patria înțelepciunii!"

(Delegații din dreapta s-au ridicat cu toții, afară de bătrîn, și acum studiază planurile agronomului, împreună cu delegatul de la centru. Se aud exclamații cum ar fi bunăoară: „Cum așa, căderea de apă să fie chi r de douăzeci și doi de metri?" — „Va să zică vreți să aruncați stînca asta în aer?" — „De fapt, n-au nevoie decît de ciment și dinamită!" — „Auzi, ai naibii, s˘ ilească apa să coboare tocmai pînă aici!")

UN MUNCITOR FOARTE TÎNĂR, DIN DREAPTA *(către bătrînul din dreapta):* Ăștia vor să facă irigații pe tot pămîntul dintre dealuri. Hai să vezi și tu, Alleko!

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA: Ba nu vreau să văd de loc. Nici nu m-am îndoit că proiectul lor nu e bun. Dar eu nu las pe nimeni să-mi pună pistolul în piept.

DELEGATUL: Ei aș! Ei nu-ți pun decît creionul în piept. *(Rîsete.)*

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA *(se ridică foarte posomorît și se duce să examineze planurile):* Din păcate, hoțomanii ăștia știu prea bine că în țara noastră toată lumea se închină înaintea mașinilor și a oricărui proiect îndrăzneț.

ŢĂRANCA DIN DREAPTA: Cine-mi eşti, Alleko Bereşvili! Păi cînd e vorba de vreun proiect nou, nu eşti tu primul care se grăbeşte să-l îmbrăţişeze?!

DELEGATUL: Dar cu procesul-verbal cum rămîne? Pot să scriu că veţi susţine în adunarea generală a colhozului vostru că trebuie să renunţaţi la vale, pentru ca să se poată realiza acest proiect?

ŢĂRANCA DIN DREAPTA: Eu aşa am să susţin. Dar tu, Alleko, ce ai de gînd?

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA *(fără să ridice ochii de pe planuri):* Eu propun să ne daţi şi nouă o copie după aceste planuri.

ŢĂRANCA DIN DREAPTA: Dacă-i aşa, putem merge la masă. Cînd o avea desenele în mînă şi le-o putea discuta cu de-amănuntul, îi convinge el şi pe ceilalţi. Fiţi pe pace, îl cunosc eu. Şi apoi, aşa-s ai noştri cu toţii.

(Rîzînd, delegaţii celor două colhozuri se îmbrăţişează din nou.)

BĂTRÎNUL DIN STÎNGA: Trăiască colhozul „Galinsk"! Vă urăm să înjghebaţi o crescătorie de cai model!

ŢĂRANCA DIN STÎNGA: Tovarăşi, în cinstea oaspeţilor noştri, delegaţii colhozului „Galinsk", şi a împuternicitului de la centru, am pregătit o piesă de teatru, legată de problema noastră, în care va apărea şi vestitul cîntăreţ Arkadi Tşeidze. *(Aprobă cu toţii.)*

(Tractorista cea tînără a şi pornit în fugă să-l cheme pe cîntăreţ.)

ŢĂRANCA DIN DREAPTA: Tovarăşi, spectacolul vostru trebuie să fie foarte bun ca să-şi merite preţul: doar vi-l plătim cu o vale întreagă.

ŢĂRANCA DIN STÎNGA: Cine nu-l cunoaşte pe Arkadi Tşeidze?! Ştie douăzeci şi unu de mii de versuri pe de rost.

BĂTRÎNUL DIN STÎNGA: Am repetat piesa sub îndrumarea lui. Nici nu vă mai spun cît de greu am putut pune

mîna pe el. Dumneavoastră, tovarăşii de la comisia de planificare, ar trebui să vă îngrijiţi să vină mai des pe la noi, prin părţile de miazănoapte.

DELEGATUL: De fapt, noi ne ocupăm mai mult de problemele economice.

BĂTRÎNUL DIN STÎNGA *(zîmbind)*: De vreme ce dumneavoastră hotărîţi cîţi butuci de vie şi cîte tractoare revin fiecărui colhoz, de ce nu v-aţi îngriji să-şi primească fiecare şi partea lui de cîntece?

(Apare cîntăreţul Arkadi, condus de tractorista cea tînără. Tşeidze e un bărbat voinic, cu o înfăţişare simplă. Îl însoţesc patru muzicanţi cu instrumentele lor. Colhoznicii salută prin aplauze sosirea artiştilor în mijlocul lor.)

TRACTORISTA CEA TÎNĂRĂ: Tovarăşul e delegatul de la centru, Arkadi.

(Cîntăreţul strînge mîna celor ce s-au adunat în jurul său.)

ŢĂRANCA DIN DREAPTA: Este o mare cinste pentru mine să vă cunosc. Încă de pe băncile şcolii am auzit despre cîntecele dumneavoastră.

CÎNTĂREŢUL: De astă dată veţi asista la un spectacol de teatru cu cîntece, în care joacă aproape tot colhozul. Am adus cu noi şi măştile tradiţionale.

BĂTRÎNUL DIN DREAPTA: Nu cumva piesa e o legendă din bătrîni?

CÎNTĂREŢUL: Ba da, şi încă una foarte veche. Se numeşte „Cercul de cretă". Noi am preluat-o de la chinezi, dar am adaptat-o, firesc, la condiţiile noastre. Iura, ia arată măştile.

ŢĂRANUL BĂTRÎN DIN DREAPTA *(recunoscînd una dintre măşti)*: Ia te uită, ăsta-i cneazul Kazbeki!

CÎNTĂREŢUL: Tovarăşi, este o cinste pentru noi să vă distrăm după o discuţie grea şi obositoare. Nădăjduim că veţi fi şi dumneavoastră de părere că glasul poetului de demult vibrează tot atît de emoţionant

şi în umbra tractoarelor sovietice. Dacă ai amesteca vinuri diferite, ai face, desigur, o greşeală, dar înţelepciunea nouă se împacă de minune cu cea din bătrîni. Sper însă că înainte de spectacol vom căpăta cu toţii ceva de mîncare. Astfel şi reprezentaţia va avea numai de cîştigat.

GLASURI: Fireşte! Haidem cu toţii la club.

(Pe cînd ceilalţi pornesc spre club, delegatul se întoarce spre tractorista cea tînără.)

DELEGATUL *(către cîntăreţ):* Ascultă, Arkadi, cît o să dureze povestea asta? Eu trebuie să mă întorc la Tbilissi încă astă-seară.

CÎNTĂREŢUL *(în treacăt):* De fapt, sînt două poveşti împletite. Vor ţine cîteva ore.

DELEGATUL *(foarte confidenţial):* Nu puteţi oare termina mai repede?

CÎNTĂREŢUL: Nu-i chip.

(Se duc cu toţii voioşi la masă.)

1

COPILUL DE NEAM MARE.

CÎNTĂREŢUL *(şade pe jos în faţa muzicanţilor care-l acompaniază. Poartă pe umeri o bundă neagră de piele de oaie; din cînd în cînd răsfoieşte o cărticică de versuri veche şi ponosită, în care se găsesc o mulţime de hîrtii cu însemnări):*

În timpuri străvechi, în vremi sîngeroase,
Domnea în oraşul numit „Osîndita"
Un guvernator, Gheorghi Abaşvili.

Era bogat ca un Cresus.
Avea o soţie de viţă înaltă
Şi-un copil voinic, sănătos.

Şi nici un guvernator gruzin nu avea
Atîţi armăsari în grajd
Şi-atîţi cerşetori în prag;
Atîţi mercenari în soldă
Şi-atîţi jălbari în curte.

Cum să vi-l zugrăvesc pe Gheorghi Abaşvili?
Îşi gusta din plin boierul viaţa.
Dar într-o dimineaţă, în duminica de Paşti,
Guvernatorul cu familia-ntreagă-a purces la biserică.

(Pe poarta boltită a unui palat iese buluc o ceată de cerşetori şi de jălbari, care ţin în mîinile ridicate copii pricăjiţi, cîrje, jalbe. În urma lor vin doi ostaşi în zale, apoi familia guvernatorului, în veşminte de preţ.)

CERŞETORII ŞI JĂLBARII: Îndură-te de noi, măria-ta, dările-s peste puterile noastre. — Mi-am pierdut piciorul în războiul cu Persia şi iată în ce hal am ajuns... — Frate-meu e nevinovat, măria ta, stă la închisoare în locul altuia. — Îmi moare copilul de foame. — Te rugăm din suflet, scapă-ne feciorul din cătănie, că numai ăsta ne-a mai rămas. — Ascultă-ne şi pe noi, măria-ta, controlorul apelor a fost mituit.

(Un slujitor strînge jalbele de la oameni, în timp ce un altul împarte gologani dintr-o pungă. Ostaşii împing mulţimea la o parte, lovind-o cu cnutul.)

UN OSTAŞ: În lături! Nu staţi în uşa bisericii!

(În urma guvernatorului şi a soţiei sale vine aghiotantul, apoi dădaca, împingînd un cărucior foarte bogat împodobit, în care se află odrasla guvernatorului. Mulţimea se îmbulzeşte să vadă copilul.)

CÎNTĂREȚUL *(în timp ce mulțimea e împinsă în lături cu lovituri de cnut):*

Întîia oară acuma, de Paști, zărea norodul odrasla.
Doi medici nu se depărtau nici cu un pas de moștenitor.
Lumina ochilor era copilul pentru guvernator.

(Strigăte din mulțime: „Copilul!" — „Lăsați-mă să-l văd și eu, nu mai împingeți așa!". „Domnul să-l binecuvînteze, măria-ta!")

CÎNTĂREȚUL:

Puternicul cneaz Kazbeki, el însuși
Veni să i se-nchine la intrarea-n biserică.

(Cneazul cel burduhănos iese în întîmpinarea guvernatorului și a familiei sale.)

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Sărbători fericite, Natella Abașvili!

(Deodată răsună un glas poruncitor și un călăreț aleargă spre guvernator, întinzîndu-i un sul de hîrtii. La un semn al guvernatorului, aghiotantul, un tînăr chipeș, se îndreaptă spre sol și-l oprește în loc. Urmează o scurtă pauză, în timpul căreia cneazul cel burduhănos îl măsoară pe călăreț cu o privire bănuitoare.)

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Ce zi minunată! Cînd a început să plouă astă-noapte, mi-am zis: o să avem parte de sărbători mohorîte. Dar azi-dimineață, ce să vezi: un cer senin, de ți-era mai mare dragul. Grozav îmi place vremea senină, Natella Abașvili, că așa-s eu: o fire simplă și veselă. Uite-l și pe micuțul Mihail, e leit guvernatorul. Ti-ti-ti! *(Gîdilă copilul.)* Sărbători fericite, micuțule! Ti-ti-ti!

SOȚIA GUVERNATORULUI: Nici n-o să crezi, Arsen: în sfîrșit Gheorghi s-a hotărît să înceapă zidirea aripii de răsărit a palatului! Mahalaua aceea mize-

rabilă va fi dărîmată pînă la ultima cocioabă, şi pe locul ei se va planta un parc.

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Bine că după atîtea veşti rele am parte şi de una bună. Ce se mai aude cu războiul, Gheorghi? *(Văzînd că guvernatorul dă din mînă a pagubă.)* Se vorbeşte despre o retragere strategică, mici înfrîngeri. Aşa-i în război: cînd mai bine, cînd mai rău. Dar asta n-are prea mare însemnătate, nu-i aşa?

SOŢIA GUVERNATORULUI: Aoleu, a tuşit! Ai auzit, Gheorghi? *(Pe un ton aspru, către cei doi medici care străjuiesc de aproape căruciorul.)* Tuşeşte copilul!

PRIMUL MEDIC *(către al doilea):* Îngăduie-mi să-ţi amintesc, Niko Mihadze, că eu am fost împotriva băii prea reci. E vorba de o mică eroare în ceea ce priveşte temperatura băii, măria-ta.

AL DOILEA MEDIC *(de asemenea foarte politicos):* Din păcate, nu pot fi de acord cu dumneata, Mikha Loladze. Temperatura băii a fost cea indicată de marele şi iubitul nostru Mişiko Oboladze. De vină e mai degrabă curentul de astă-noapte, măria-ta.

SOŢIA GUVERNATORULUI: Bine îl mai îngrijiţi, n-am ce zice! Copilul pare să aibă febră, Gheorghi.

PRIMUL MEDIC *(aplecat peste copil):* Nu te nelinişti, măria-ta. Ajunge să fie îmbăiat în apă ceva mai călduţă, şi n-o să i se mai întîmple nimic.

AL DOILEA MEDIC *(aruncîndu-i primului o privire plină de ură):* Asta n-am să ţi-o iert niciodată, dragul meu Mikha Loladze. Măria-ta, n-ai de ce să fii îngrijorată.

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Ţ-ţ-ţ! Nu degeaba zic eu mereu: dacă mă înţeapă ficatul, să i se dea doctorului meu cincizeci de vergi la tălpi. Şi asta numai fiindcă în veacul nostru ne-am moleşit cu toţii; strămoşii noştri l-ar fi scurtat cu un cap pentru aşa ceva!

SOŢIA GUVERNATORULUI: Să intrăm mai bine în biserică. Aici trage şi s-ar putea ca într-adevăr să fie curentul de vină.

(Alaiul, alcătuit din familia guvernatorului și slujitorii ei, coteşte spre portalul bisericii, urmat de cneazul cel burduhănos. Aghiotantul iese din rînd, se apropie de guvernator şi i-l arată pe călăreţ.)

GUVERNATORUL: Să aștepte pînă după slujbă, Şalva.

AGHIOTANTUL *(către călăreţ)*: Înainte de slujbă, guvernatorul nu doreşte să ia la cunoştinţă nici o veste, mai ales una care ar putea să-l întristeze, cum bănuiesc că e cea pe care i-o aduci. Pînă atunci, du-te la bucătărie, prietene, şi îmbucă ceva.

(Aghiotantul se alătură cortegiului, în timp ce călăreţul intră suduind pe poarta palatului. Din palat iese tocmai un ostaş, care se opreşte în poartă.)

CÎNTĂREŢUL:

În oraş e liniştc,
Prin piaţa bisericii trec ţanţoş porumbeii.
Un soldat din garda palatului
Glumeşte cu o fată de la cuhnie
Care vine de jos, dinspre rîu
Cu-o legătură în mînă.

(O slujnică, ducînd în mînă ceva învelit în frunze mari, verzi, dă să intre pe poartă.)

OSTAŞUL: Cum, domnişoară, nu te-ai dus la biserică? Frumos, tragi chiulul de la slujba de Paşti!

GRUŞA: Cînd eram gata îmbrăcată să plec la biserică, au băgat de seamă că mai lipseşte o gîscă pentru ospăţ, şi m-au rugat pe mine să prind una, fiindcă mă pricep la gîşte.

OSTAŞUL: O gîscă? *(Cu neîncredere prefăcută.)* Ca să te cred, ar trebui s-o văd mai întîi.

(Gruşa nu înţelege.)

OSTAŞUL: Cu muierile trebuie să fii cu ochii în patru. Cînd îţi spune o femeie „m-am dus doar să prind o gîscă", poţi fi sigur că e vorba de cu totul altceva.

GRUŞA *(se apropie cu hotărîre de el şi-i arată gîsca)*: Iacăt-o. Dacă-mi dovedeşti că nu cîntăreşte cel puţin opt chile şi că n-a fost îndopată cu porumb, aşa cum se cere, sînt gata s-o mănînc cu pene cu tot.

OSTAŞUL: Asta-i regina gîştelor! Însuşi guvernatorul îi va face cinstea s-o mănînce. Va să zică, iar ai fost la rîu?

GRUŞA: Da, am dat o fugă pînă la curtea de păsări.

OSTAŞUL: Aşa, la curtea de păsări? Nu cumva ai dat o raită şi pe la anumite sălcii?

GRUŞA: Nici gînd. Ce era să caut la sălcii? Acolo nu mă duc decît atunci cînd spăl rufe.

OSTAŞUL *(cu înţeles)*: Bănuiam eu.

GRUŞA: Ce bănuiai?

OSTAŞUL *(făcîndu-i cu ochiul)*: Lasă că ştii tu.

GRUŞA: Şi mă rog, de ce n-aş spăla rufe lîngă sălciile acelea?

OSTAŞUL *(rîzînd forţat)*: „De ce n-aş spăla rufe lîngă sălcii?" Asta-i bună! Eşti grozavă!

GRUŞA: Zău că nu te înţeleg, domnule ostaş. Şi mă rog, de ce-s grozavă?

OSTAŞUL *(cu subînţeles)*: „Ce ştie el, ea de-ar afla, vai, toată s-ar îmbujora."

GRUŞA: Habar n-am ce s-ar putea şti despre sălciile cu pricina.

OSTAŞUL: Bunăoară, că peste drum de sălcii se găseşte un tufiş, de unde poţi vedea totul. Tot ce se întîmplă atunci cînd o anumită domnişoară „spală rufe" acolo!

GRUŞA: Ce se întîmplă atunci? N-ai vrea să-mi spui şi mie, domnule ostaş, la ce te gîndeşti, ca să nu mai lungim vorba?

OSTAŞUL: Se întîmplă uneori să ai ce vedea.

GRUŞA: Nu cumva m-ai văzut pe cînd îmi muiam tălpile în apă ca să mă răcoresc pe o zi de arşiţă? Că altceva n-ai avut ce vedea.

OSTAŞUL: Ba am avut. Tălpile şi încă ceva.
GRUŞA: Ce anume? Cel mult picioarele.
OSTAŞUL: Picioarele şi încă ceva. *(Rîde cu hohote.)*
GRUŞA *(mînioasă):* Să-ţi fie ruşine, Simon Hahava! Auzi, să te ascunzi în tufiş şi să pîndeşti o fată pe o zi de arşiţă, pînă-şi înmoaie picioarele în apă, ca să se răcorească! Şi de bună seamă ăi fi luat cu tine şi vreun tovarăş, ca să faceţi haz împreună! *(O ia la fugă.)*
OSTAŞUL *(strigînd după ea):* Ba află că eram singur!

(În clipa cînd îşi reia cîntăreţul povestirea, ostaşul porneşte în fugă după Gruşa.)

CÎNTĂREŢUL:

În oraş e linişte, dar de ce sînt oare atîţia ostaşi?
În palatul guvernatorului e pace,
Dar de ce aceste ziduri de cetate?

(Din stînga, pe portalul bisericii, iese în grabă cneazul cel burduhănos. Deodată se opreşte şi priveşte înapoi. În faţa porţii din dreapta aşteaptă doi călăreţi în zale. Cneazul îi vede, trece încet prin faţa lor şi le face un semn. Unul dintre ei intră pe poartă, iar celălalt iese prin dreapta. Din fund se aud din diferite direcţii comenzi rostite cu glas înăbuşit: „La posturi!" Palatul e înconjurat. Cneazul pleacă grăbit. Din depărtare răsună clopote de biserică. Guvernatorul şi familia lui se întorc cu alai de la biserică.)

CÎNTĂREŢUL:

Şi s-a întors guvernatoru-n palat,
Dar cetatea i-a fost o capcană.
Gîsca era jumulită şi friptă,
Dar a rămas neatinsă pe tavă.
Şi n-a mai fost vreme de masă,
Ci la prînz a fost vreme de moarte.

SOȚIA GUVERNATORULUI *(din mers)*: E într-adevăr cu neputință să trăiești într-o hardughie ca asta, dar să nu credeți cumva că Gheorghi clădește aripa cea nouă de dragul meu. Nu se gîndește decît la odrasla lui. Mihail e totul pentru el, tot ce face e pentru Mihail!

GUVERNATORUL: Ai auzit cu ce ton ne-a urat fratele Kazbeki „sărbători fericite"?! Toate bune și frumoase, dar, pe cîte știu, la Nukha n-a căzut astă-noapte nici o picătură de ploaie. Pesemne c-o fi plouat acolo unde se găsea fratele Kazbeki. Atunci se pune întrebarea: unde-o fi fost?

AGHIOTANTUL: Trebuie să cercetăm.

GUVERNATORUL: Da, numaidecît. Chiar mîine.

(Alaiul intră pe poarta palatului. Solul, care s-a întors în acest răstimp, se apropie de guvernator.)

AGHIOTANTUL: N-ați vrea să ascultați pe acest sol din capitală, excelență? A sosit azi-dimineață cu un mesaj secret.

GUVERNATORUL *(fără să se oprească din mers)*: Să aștepte pînă după masă, Șalva.

AGHIOTANTUL *(către sol, în timp ce cortegiul dispare în palat, iar la poartă nu mai rămîn de strajă decît doi călăreți în zale)*: Înainte de prînz guvernatorul nu dorește să ia la cunoștință nici o știre militară, iar după aceea, excelența sa are de gînd să discute cu niște meșteri zidari vestiți, pe care i-a poftit anume la masă. Iată c-au și sosit. *(Cei trei meșteri zidari se apropie. Aghiotantul îi salută, în timp ce solul iese.)* Domnilor, excelența sa vă așteaptă. Azi își va consacra tot timpul numai discuției cu dumneavoastră despre mărețele sale planuri de viitor! Poftiți, vă rog, n-avem nici o clipă de pierdut!

UNUL DINTRE MEȘTERII ZIDARI: Sîntem plini de admirație pentru excelența sa, care nu se teme să clădească, în ciuda zvonurilor alarmante cum că

războiul cu Persia ar fi luat o întorsătură primejdioasă.

AGHIOTANTUL: Mai exact: tocmai din pricina zvonurilor! Desfășurarea războiului nu ne poate atinge, Persia e departe! Iar ostașii din garnizoana noastră sînt gata să se lase măcelăriți pînă la unul pentru guvernatorul lor.

(Din palat se aud larmă, un țipăt ascuțit de femeie, comenzi militare. Descumpănit, aghiotantul pornește spre poarta palatului, de unde îi iese înainte un călăreț în zale, cu sulița îndreptată spre el.)

AGHIOTANTUL: Ce se petrece aici? Dă sulița la o parte, cîine! *(Scos din sărite, către straja palatului.)* Luați-i armele! Ce mai stați? Nu vedeți că s-a pus la cale un complot împotriva guvernatorului?

(Călărețiii în zale nu răspund, nici nu execută ordinul, mulțumindu-se să-i arunce aghiotantului o privire rece și nepăsătoare; nici mai tîrziu ei nu vor lua parte la ceea ce se petrece. Aghiotantul izbutește numai prin luptă să pătrundă în palat.)

UNUL DINTRE MEȘTERII ZIDARI: Asta-i isprava cnejilor. Noaptea trecută s-au întrunit în capitală toți cnejii care sînt împotriva marelui cneaz și a guvernatorilor săi. Ar fi mai sănătos să ne luăm tălpășița, domnilor.

(Toți trei pleacă repede.)

CÎNTĂREȚUL:

Orbi mai sînt cei mari! Se preumblă de parc-ar fi pururi mari,
Călări pe spinările încovoiate și siguri
Pe pumnii luați cu chirie, încrezători
În puterea ce nu s-a clintit vreme lungă.
Dar vremea oricît de lungă nu-nseamnă veșnicia.
O, schimbare a timpurilor, nădejde-a poporului!

(Din bolta porții iese guvernatoru-n cătușe, pământiu la față, între doi ostași înarmați pînă-n dinți.)

Capul sus, stăpîne! Binevoiește să te ții drept!
Din palat ne urmăresc privirile multor dușmani!
Nu-ți mai trebuie meșteri zidari, un tîmplar îți ajunge.
Nu te muți într-un nou palat, ci într-o groapă mică-n pămînt.
Întoarce-ți privirile încă o dată, orbule!

(Arestatul se uită în jur.)

Îți place unde-ai ajuns? Între slujba de Paști și masa de prînz
Pleci spre tărîmul de unde nimeni nu s-a întors.

(E scos afară de soldați. Garda palatului îl urmează. Se aude goarna, care dă alarma. Zarvă mare îndărătul porții.)

Cînd se prăvale casa unui om mare,
Îngroapă mulți oameni mărunți.
Cei care n-au împărțit fericirea celor puternici
Adesea împart cu ei nefericirea. Căruța cînd se răstoarnă
Atrage după ca-n prăpastie
Și caii ce-au tras-o nădușind.

(Slugile, speriate, dau buzna afară pe poarta palatului.)

SLUGILE *(strigînd care mai de care)*: Cuferele! Aduceți-le în curtea a treia! Luați mîncare pe cinci zile! Doamna zace leșinată. Trebuie s-o ducem jos, s-o scoatem de-aici. — Dar noi, noi ce ne facem? — Or să ne taie beregata ca la puiul de găină, fără doar și poate. — Doamne Iisuse, ce se alege de noi? — Se aude că în oraș a și început să curgă sînge. — Prostii, nu s-a întîmplat nimic: guvernatorul a fost poftit politicos să ia parte la o adunare

a cnejilor și totul se va încheia pașnic; am aflat de la oameni de încredere.

(Cei doi medici se reped și ei în curte.)

PRIMUL MEDIC *(căutînd să-l rețină pe al doilea)*: E datoria dumitale de medic, Niko Mihadze, să rămîi lîngă Natella Abașvili și s-o îngrijești.

AL DOILEA MEDIC: A mea? Ba asta-i datoria dumitale!

PRIMUL MEDIC: Cine e de gardă azi la copil, Niko Mihadze? Eu sau dumneata?

AL DOILEA MEDIC: Nu cumva îți închipui, Mikha Loladze, că de dragul țîncului o să mai stau o clipă în casa asta ciumată?

(Cei doi medici se încaieră. Se mai aude: „Îți bați joc de datoria de medic" și: „Ia mai slăbește-mă cu datoria!" Apoi cel de al doilea medic îl trîntește la pămînt pe primul.)

AL DOILEA MEDIC: Așa-ți trebuie, lua-te-ar naiba! *(Pleacă.)*

(Ostașul Simon Hahava își face loc prin învălmășeală, căutînd-o pe Grușa.)

SLUGILE: Mai avem timp destul pînă deseară, cînd s-or îmbăta soldații. — Cine știe dacă s-au răsculat într-adevăr? — Garda palatului a încălecat și a șters-o. — Cum se face că nimeni nu știe ce se petrece?

GRUȘA: Pescarul Meliva spune că în capitală s-a ivit pe cer o stea cu coadă roșie. Așa ceva prevestește totdeauna o mare năpastă.

SLUGILE: Pe cît se pare, ieri s-a răspîndit în capitală vestea cum că războiul cu Persia ar fi pierdut fără nădejde. — Cnejii au pornit o răscoală mare. Se spune că marele cneaz ar fi apucat să fugă. Toți guvernatorii lui vor fi căsăpiți. — De cei de jos n-or să se atingă. Mi-a spus-o chiar fratele meu, care-i călăreț, și încă din cei în zale.

AGHIOTANTUL *(apare în poartă):* Duceţi-vă cu toţii în curtea a treia! Toată lumea să ajute la împachetat!

(Alungă gloata. Simon o găseşte în sfîrşit pe Gruşa.)

SIMON: De cînd te caut, Gruşa! Ce ai hotărît?

GRUŞA: Nimic deocamdată. Dacă n-oi avea încotro, mă duc în munţi la fratele meu, care are o fermă. Dar tu ce ai de gînd?

SIMON: Nu m-am gîndit încă. *(Iarăşi politicos din cale afară.)* Află, Gruşa Vahnadze, că întrebarea ta cu privire la planurile mele de viitor mă bucură nespus. Am primit ordin s-o însoţesc pe Natella Abaşvili şi să-i apăr viaţa.

GRUŞA: Cum aşa, nu s-a răsculat şi garda palatului?

SIMON *(serios):* Ba da.

GRUŞA: Atunci nu-i primejdios s-o însoţeşti?

SIMON: La Tiflis este o zicală: „Nu cuţitul e în primejdie cînd înjunghie".

GRUŞA: Bine, dar tu eşti om, nu cuţit. Şi apoi ce-ţi pasă ţie de femeia asta, Simon Hahava?

SIMON: Nu de femeie îmi pasă, dar dacă am primit poruncă, trebuie să plec numaidecît.

GRUŞA: După cum văd, eşti cam mărginit, domnule ostaş, de vreme ce ţii să-ţi primejduieşti viaţa de florile mărului. *(Auzind că o strigă cineva din palat.)* Trebuie să mă duc în curtea a treia, căci e zor mare.

SIMON: Atunci n-are rost să ne certăm, că de, o ceartă ca lumea cere timp, nu glumă. Îmi îngădui să te întreb, domnişoară, dacă părinţii dumitale mai trăiesc?

GRUŞA: Nu. N-am decît un frate.

SIMON: Şi fiindcă timpul e scurt, ţi-aş mai pune încă o întrebare, domnişoară: eşti sănătoasă şi voioasă ca o păsărică pe ram?

GRUŞA: Ce-i drept, mă cam doare uneori umărul drept, dar încolo, duc la orice muncă. Încă nu s-a plîns nimeni de mine că m-aş da îndărăt de la treabă.

SIMON: Cine nu ştie asta? Cînd e vorba să aducă cineva o gîscă din curte în ziua de Paşti, domnişoara se duce fără să facă nazuri. Şi acum, a treia întrebare: eşti aprigă şi năbădăioasă, domnişoară? Nu cumva ai poftă de fragi iarna?

GRUŞA: Nu sînt năbădăioasă de felul meu, dar dacă cineva pleacă fără rost la război şi nu trimite măcar o veste, atunci mă fac foc.

SIMON: Fii pe pace, ai să primeşti veşti. *(Cineva din palat o cheamă iar pe Gruşa.)* Aşadar nu mi-a rămas decît întrebarea cea mai însemnată...

GRUŞA: Fiindcă trebuie să ajung cît mai repede în curtea a treia, mă şi grăbesc să-ţi răspund: da, Simon Hahava.

SIMON *(foarte tulburat):* Unii spun că: „Graba strică treaba"... Ce-i drept, alţii zic: „Bogatul nu ştie ce-i zorul". Află că m-am născut la...

GRUŞA: La Kutsk...

SIMON: După cum văd, ai şi căutat să afli cîte ceva despre mine. Sînt sănătos tun, nu trebuie să port de grijă nimănui, am o leafă de o sută de piaştri pe lună, iar ca vistiernic al regimentului mai capăt două sute, şi te rog din suflet să-mi fii soţie.

GRUŞA: Bine, Simon Hahava, primesc.

SIMON *(scoţîndu-şi de la gît un lănţişor subţire, de care e atîrnată o cruciuliţă):* Cruciuliţa asta mi-a dat-o mama, iar lanţul e de argint. Te rog să le porţi, Gruşa Vahnadze.

GRUŞA: Îţi mulţumesc foarte mult, Simon.

(Îi pune lănţişorul la gît.)

SIMON: Acum ar fi mai bine să te duci în curtea a treia, ca să nu dăm prilej de bîrfeală. Şi apoi, e timpul să înham şi eu caii la trăsură, înţelegi?

GRUŞA: Da, Simon.

(Nu se pot hotărî să se despartă.)

SIMON: O însoțesc numai pe soția guvernatorului pînă la trupele care i-au rămas credincioase, și, îndată ce se isprăvește războiul, vin înapoi. Nu cred să zăbovesc mai mult de două-trei săptămîni. Nădăjduiesc că logodnicei mele n-o să-i fie prea urît pînă mă întorc.

GRUȘA:

Simon Hahava, am să te-aștept.
Du-te la luptă, ostașule,
În bătălia sîngeroasă, bătălia amară,
Din care nu toți se întorc:
Cînd ai să vii, aici mă vei afla.
Am să te aștept sub ulmul verde.
Am să te aștept sub ulmul pleșuv.
Am să te aștept pînă cînd se va-ntoarce și cel din urmă soldat.

Am să te aștept și pe urmă.
Cînd ai să te întorci din război,
Nu vei găsi cizme la ușa mea,
Așternutul va fi gol lîngă mine,
Și gura nesărutată.
Cînd ai să te întorci — și te vei întoarce —
Vei putea spune: totul e ca odinioară.

SIMON: Îți mulțumesc, Grușa Vahnadze. Să ne vedem cu bine! *(Îi face o plecăciune adîncă, la care ea îi răspunde la fel. Apoi fata o ia la fugă, fără să se mai uite îndărăt. În poartă apare aghiotantul.)*

AGHIOTANTUL *(aspru):* Înhamă caii la caleașca cea mare. Hai, ce mai aștepți, mîrlane!

(Simon ascultă stînd smirnă, apoi pleacă să îndeplinească ordinul. Pe poartă ies doi servitori, gîrboviți sub povara a două lăzi uriașe. După ei vine împleticindu-se Natella Abașvili, sprijinită de două dintre slujnicele ei, iar în urma lor o altă femeie, care îi duce copilul în brațe.)

SOȚIA GUVERNATORULUI: Nimeni n-are grijă de nimic, ca de obicei. Nu mai știu unde mi-e capul. Dar unde-i Mihail? Nici să-l ții nu te pricepi, toanto! Puneți lăzile sus, pe caleașcă! Ai mai auzit ceva despre guvernator, Șalva?

AGHIOTANTUL *(clătinînd din cap):* Trebuie să plecați imediat.

SOȚIA GUVERNATORULUI: A mai sosit vreo veste din oraș?

AGHIOTANTUL: Nu. Deocamdată e liniște, totuși nu avem nici o clipă de pierdut. Lăzile nu încap pe acoperișul trăsurii. Scoateți din ele numai cele de trebuință. *(Iese în grabă.)*

SOȚIA GUVERNATORULUI: Numai cele de trebuință! Stați pe loc! Deschideți repede lăzile să vă arăt ce iau cu mine.

(Lăzile sînt puse jos și deschise.)

SOȚIA GUVERNATORULUI *(arătînd diferite rochii de brocart):* Rochia verde și, bineînțeles, cea garnisită cu blăniță! Dar medicii unde-s? După cum mă dor tîmplele, simt că mă apucă iar o migrenă îngrozitoare. Așa începe totdeauna. O iau și pe cea cu nasturii de mărgăritar...

(Apare Grușa.)

SOȚIA GUVERNATORULUI: Se vede că ai timp berechet, de te miști ca melcul! Adu numaidecît sticlele cu apă fierbinte...

(Grușa dă fuga și se întoarce cu sticlele, apoi îndeplinește toate poruncile pe care soția guvernatorului i le dă prin semne, fără să scoată însă o vorbă.)

SOȚIA GUVERNATORULUI: Vezi să nu rupi mîneca.

O SLUJNICĂ TÎNĂRĂ: Fiți pe pace, doamnă, rochia n-a pățit nimic.

SOȚIA GUVERNATORULUI: Fiindcă ți-am atras eu atenția. De mult te urmăresc. Văd eu că-i tot faci ochi

dulci lui Şalva Azeretelli! La altceva nu te duce capul! Am să te omor, cățea ce ești! *(O pălmuiește.)*

AGHIOTANTUL *(înapoindu-se):* Vă rog să vă grăbiți, Natella Abaşvili. Din oraș se aud împuşcături. *(Pleacă iar.)*

SOȚIA GUVERNATORULUI *(dînd drumul slujnicei celei tinere):* Doamne, Dumnezeule! Credeți că ăştia sînt în stare să se atingă şi de noi? De ce? Spuneți, de ce? *(Văzînd că nimeni nu-i răspunde, începe să cotrobăiască singură prin lăzi.)* Caută-mi haina de brocart! Ajut-o şi tu! Ce face Mihail? Doarme?

FEMEIA CARE ȚINE COPILUL: Da, doamnă.

SOȚIA GUVERNATORULUI: Atunci pune-l jos o clipă şi adu-mi din iatacul meu cizmulițele de marochin, să am ce purta la rochia verde. *(Femeia pune copilul jos şi fuge spre palat. Către slujnica cea tînără.)* Stai pe loc, că de nu, poruncesc să te spînzure. *(O pauză.)* Ați azvîrlit toate de-a valma în lăzi, fără nici o tragere de inimă, fără un dram de minte. Aşa-i cînd nu supraveghezi totul singură... În asemenea clipe îți dai seama ce fel de slugi ai. Nu ştiți decît să vă îndopați, iar recunoştința e o vorbă goală pentru voi. Lasă că mi-o plătiți voi!

AGHIOTANTUL *(foarte speriat):* Hai să fugim, Natella. Preşedintele tribunalului suprem a fost spînzurat adineauri de către țesătorii răsculați.

SOȚIA GUVERNATORULUI: De ce? Doar n-am să las aici rochia din fir de argint, a costat o mie de piaştri. Şi pe asta o iau, şi toate blănurile. Dar unde-i rochia vişinie?

AGHIOTANTUL *(încercînd s-o tragă după el):* Cartierele mărginaşe s-au şi răsculat. Nu mai putem zăbovi nici o clipă. Unde-i copilul?

SOȚIA GUVERNATORULUI *(strigă către femeia care are copilul în grijă):* Maro! Pregătește copilul de drum! Unde dracu te-ai dus?

AGHIOTANTUL *(plecînd):* Cred că va trebui să renunțăm la trăsură şi să plecăm călare.

(Soția guvernatorului scotocește prin ladă, mai azvîrle cîteva rochii peste maldărul pe care vrea să-l ia, apoi le aruncă iar înapoi. Se aud tot mai desluşit larmă, tobe. Cerul începe să se înroşească.)

SOȚIA GUVERNATORULUI *(scotocind cu desperare):* N-o găsesc pe cea vişinie. *(Un servitor o ia la fugă. Ridicînd din umeri, ea se adresează primei femei.)* Du toată grămada asta la trăsură. De ce nu se mai întoarce Maro odată? Ce, ați înnebunit cu toții? Nu v-am spus eu că trebuie să fie în fundul lăzii!

AGHIOTANTUL *(întorcîndu-se):* Haideți mai iute!

SOȚIA GUVERNATORULUI *(către prima femeie):* Dă-i zor! Aruncă-le la nimereală în trăsură!

AGHIOTANTUL: Trăsura rămîne aici! Dacă nu veniți imediat, încalec și plec singur.

SOȚIA GUVERNATORULUI: Maro! Adu copilul! *(Către prima femeie.)* Du-te de o caută, Maşa! Dar întîi pune rochiile în trăsură. Ar fi o nebunie să plec călare. Nici nu mă gîndesc la aşa ceva! *(Întoarce capul, vede cerul înroşit de pîrjol şi rămîne încremenită.)* A luat foc orașul! *(Aghiotantul se apropie şi o trage cu sila după el.)*

(Prima femeie o urmează, clătinînd din cap, cu maldărul de rochii în braţe. Pe poartă iese o ceată de servitori.)

BUCĂTĂREASA: Pe cît se pare, arde poarta de răsărit.

BUCĂTARUL: Au şters-o fără să mai aştepte trăsura cu provizii. Atunci noi cu ce mai plecăm?

UN GRĂJDAR: Aşa-i, pentru un timp e mai sănătos să ocoleşti casa asta. Stai, Sulika, să aduc cîteva pături şi o întindem şi noi.

MARO *(aducînd cizmuliţele, strigă din poartă):* Doamnă!

O FEMEIE GRASĂ: A şi plecat.

MARO: Dar copilul? *(Aleargă la copil şi-l ia în braţe.)* Au lăsat copilul în plata Domnului, n-au inimă

nici cît o fiară. *(Întinzîndu-i Gruşei copilul.)* Ţine-l o clipă. *(Minţind.)* Mă duc să văd unde-i trăsura.

(O ia la fugă în direcţia în care a plecat soţia guvernatorului.)

GRUŞA: Ce au făcut cu stăpînul nostru?

GRĂJDARUL *(arătînd printr-un gest că i s-a tăiat capul):* Hrşt!

FEMEIA CEA GRASĂ *(văzînd gestul grăjdarului, e cuprinsă de panică):* Of, Doamne, Doamne, Doamne! Stăpînul nostru Gheorghi Abaşvili! Încă azi-dimineaţă la sfînta slujbă, chipul îi era alb ca laptele, avea şi bujori în obraz, iar acum... Duceţi-mă de aici! Sîntem pierduţi cu toţii, păcătoşii de noi, o să murim ca nişte păgîni, aşa cum a pierit stăpînul nostru, Gheorghi Abaşvili.

SULIKA *(încercînd s-o potolească):* Linişteşte-te, Nina. O să te luăm de aici. Şi apoi, dumneata n-ai făcut nimănui nici un rău.

FEMEIA CEA GRASĂ *(pe cînd e scoasă afară):* Of, Doamne, Doamne, Doamne, haideţi mai iute, să fugim cu toţii, mai iute, să nu ne prindă aici!

O FEMEIE TÎNĂRĂ: Nina a pus mai tare la inimă moartea stăpînului decît nevasta lui. Aştia nici măcar morţii nu şi-i jelesc singuri, îşi tocmesc bocitoare! *(Zăreşte copilul în braţele Gruşei.)* Uite copilul! Ce faci cu el?

GRUŞA: A rămas aici.

FEMEIA CEA TÎNĂRĂ: Cum, l-a lăsat aici? Pe Mihail, care trebuia ferit şi de adierea vîntului?!

(Slujitorii se strîng în jurul copilului.)

GRUŞA: Iată că s-a trezit.

GRĂJDARUL: Pune-l mai bine jos, fetiţo! Nici nu vreau să mă gîndesc ce-ai păţi dacă te-ar găsi cineva cu pruncul ăsta în braţe. Aşteptaţi-mă aici, pînă ce aduc calabalîcul nostru.

(Intră în palat.)

BUCĂTĂREASA: Are dreptate omul. Ăştia cînd se încaieră, se măcelăresc între ei cu familii cu tot. Mă duc să-mi iau catrafusele.

(Au plecat cu toţii, afară de două femei şi de Gruşa, care ţine copilul în braţe.)

SULIKA: Pune-l jos! N-ai auzit ce ţi-a spus?

GRUŞA: Păi mi l-a dat dădaca să-l ţin pînă se întoarce.

BUCĂTĂREASA: Neroadă mai eşti! Crezi oare că se mai întoarce vreodată?

SULIKA: Descotoroseşte-te de el!

BUCĂTĂREASA: Au să urmărească pruncul şi mai dihai decît pe maică-sa, că de, el e moştenitorul. Tu eşti tare inimoasă, Gruşa, dar din păcate, nu eşti la fel de ageră la minte. Ascultă-mă pe mine: copilul ăsta e mai primejdios decît un lepros. Mai bine ai grijă să scapi tu teafără de aici.

(Grăjdarul s-a înapoiat cu diferite legături şi boccele, pe care le împarte femeilor. Se pregătesc cu toţii de plecare, afară de Gruşa.)

GRUŞA *(îndărătnică)*: Dar nu-i lepros. Te priveşte în ochi ca un om.

BUCĂTĂREASA: Atunci întoarce-ţi ochii de la el. Eşti o proastă, pe care oricine o poate pune să tragă la jug. Cînd te mînă cineva să dai o fugă după salată, fiindcă eşti, cică, mai iute de picior, tu alergi cu sufletul la gură. Noi plecăm cu carul cu boi; dacă nu stai mult pe gînduri, te luăm şi pe tine. Doamne, mi se pare că arde toată mahalaua!

SULIKA: Nu ţi-ai strîns încă lucrurile? Acuşi or să dea peste noi călăreţii în zale din cazarma de colo.

(Cele două femei şi grăjdarul pleacă.)

GRUŞA: Vin şi eu.

(Gruşa pune jos copilul adormit, îl priveşte cîteva clipe, apoi ia nişte haine din cuferele părăsite şi-l înveleşte. După aceea fuge în palat să-şi ia lucrurile. Deodată se aud tropote de cai şi ţipete de femei. Apare cneazul cel burduhănos însoţit de cîţiva călăreţi în zale. Unul dintre ei, beat ca şi ceilalţi, poartă capul guvernatorului în vîrful suliţei.)

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Uite aici să-l pui, la mijloc! *(Unul dintre soldaţi se urcă pe umerii altuia, ia capul şi-l ţine peste bolta porţii, căutînd să-i găsească locul potrivit.)* Nu-i la mijloc, dă-l ceva mai la dreapta, acum e bine. Mie îmi place ordinea. Cînd dau o poruncă, fraţilor, nu mă las pînă n-o văd îndeplinită ca lumea. *(În timp ce soldatul ia un ciocan şi fixează capul deasupra porţii, bătîndu-i nişte cuie în păr.)* Azi-dimineaţă, cînd să intrăm în biserică, îi spuneam lui Gheorghi Abaşvili că mie îmi place un cer senin; de fapt şi mai mult îmi place un fulger care se iscă din senin, da, da. Din nefericire au apucat să-i ducă odrasla de-aici, că aş fi avut mare nevoie de ea.

(Pleacă împreună cu cei cîţiva călăreţi în zale. Se aud iarăşi tropote de cai. Gruşa iese pe poarta palatului, cu o legătură în mînă, şi se uită cu băgare de seamă în jur, apoi se îndreaptă spre portalul bisericii. Dar cînd să ajungă în dreptul lui, se întoarce să vadă dacă pruncul a rămas unde-l lăsase. Atunci începe cîntăreţul să cînte şi Gruşa rămîne în picioare, nemişcată.)

CÎNTĂREŢUL:

Cînd a ajuns între uşă şi poartă, ea auzi
sau i se păru că aude un zgomot: copilul
o chema; nu scîncea, o striga pe-nţeles,
sau cel puţin ei aşa îi părea. „Femeie“, aşa îi spunea,
„ajută-mă“.

Şi mai departe tot nu scîncea, ci vorbea pe-nţeles:
„Află, femeie, cine n-aude un strigăt de-ajutor,
ci trece pe lîngă el cu urechi astupate, niciodată
nu va auzi chemarea iubitului şi nici
mierla în zori sau fericitul
oftat al culegătorilor,
cînd toaca-ntrerupe truda în vie".

(Gruşa face cîţiva paşi spre copil şi se apleacă peste el.)

Glasul acesta o sili să se întoarcă la prunc
Să-l mai vadă o dată. Să mai rămînă o clipă
Lîngă el, doar-doar va veni cineva. —
Mama adevărată, poate, sau poate vreo rudă.

(Se aşază în faţa copilului, rezemîndu-se de o ladă.)

Căci nu-l putea lăsa, fiindcă era prea mare primejdia
În oraşul cuprins de pîrjol şi de vaier.

(Lumina scade treptat, ca şi cum s-ar lăsa seara, apoi noaptea. Gruşa s-a dus în palat să aducă o lampă şi o cană de lapte, din care îi dă copilului să bea.)

CÎNTĂREŢUL *(cu glas tare)*:
- Grea cumpănă-i cînd inima la bine te îndeamnă!

(Din ceea ce se petrece pe scenă reiese că Gruşa veghează copilul o noapte întreagă. O dată aprinde un opaiţ ca să-l vadă, altă dată îl înveleşte mai bine într-o haină călduroasă. Din cînd în cînd trage cu urechea şi se uită împrejur, dacă nu cumva vine cineva.)

CÎNTĂREŢUL:

Mult timp a stat lîngă prunc
Pînă s-a lăsat seara, pînă a coborît noaptea,
Pînă s-au ridicat zorii. Prea mult a stat în preajmă-i,
Prea mult a privit

Răsuflarea lui liniştită, pumnii micuţi,
Pînă ce în zori o-nvinse ispita;
Se ridică, se-aplecă şi luă c-un oftat copilul în
Braţe şi-l duse cu ea.

(Gruşa face ceea ce spune cîntăreţul, cu mişcările pe care el le descrie.)

Ca pe o pradă a luat copilul,
Ca o hoaţă a fugit cu el.

2

FUGA ÎN MUNŢII DE MIAZĂNOAPTE.

CÎNTĂREŢUL:

Cînd Gruşa Vahnadze plecă din oraş,
Pe Calea Oştirii din Gruzia,
Fugind către munţii din nord,
Cînta un cîntec de leagăn
Şi lapte căta pentru prunc.

MUZICANŢII:

Cum vrea sărmana să scape
Din capcană, din calea copoilor?
În munţii pustii pribegea,
Pe Calea Oştirii din Gruzia
Fugind către munţii din nord.
Cînta un cîntec de leagăn
Şi lapte căta pentru prunc.

(Gruşa Vahnadze a pornit în pribegie, purtînd în spinare copilul, într-o raniţă, o legătură într-o mînă şi un toiag mare în cealaltă.)

GRUŞA *(cîntă):*

Patru generali
Au purces spre Iran.
Întîiul nu a purtat război,
Al doilea — fără lauri s-a întors înapoi,
Celui de-al treilea vremea-mpotrivă-i stătu,
Ultimul parte de ostaşi stîngaci avu.

Patru generali —
Şi toţi la aman.
Sosó Robakidze
Porni spre Iran.
A dat o luptă înfricoşată
Şi-a cîştigat izbînda-ndată.
Lui nu i-a părut vremea rea,
Soldaţii săi ştiau lupta.
Sosó Robakidze
Ne-a scos la liman.

(Deodată se zăreşte o căsuţă ţărănească.)

GRUŞA *(către copil):* Soarele e la amiază, ar fi vremea să îmbucăm şi noi ceva. Ia şezi tu cuminte aici pe iarbă să-ţi facă rost Gruşa ta de o cană de lapte. *(Aşază copilul jos şi bate la uşa căsuţei; un ţăran bătrîn îi deschide.)* Fii bun şi dă-mi o căniţă de lapte, unchiaşule, şi o bucăţică de mălai, dacă te lasă inima.

BĂTRÎNUL: Lapte? N-avem. Au venit soldaţii din oraş şi ne-au luat caprele. Duceţi-vă de le cereţi dumnealor, dacă vreţi lapte.

GRUŞA: Dar o căniţă de lapte tot s-o mai găsi pentru un copilaş, ce zici, unchiaşule?

BĂTRÎNUL: De pomană, nu-i aşa? Să aştept răsplată de la Dumnezeu?

GRUŞA: Cine ţi-a cerut de pomană? *(Îşi scoate punga.)* Plătim împărăteşte, că de, sîntem şi noi boieri din cei cu nasul pe sus şi rupţi în coate! *(Bătrînul aduce bodogănind o cană cu lapte.)* Şi cu cît dai cana?

BĂTRÎNUL: Cu trei piaştri. De, s-a scumpit laptele.

GRUȘA: Trei piaștri? Pentru cîteva picături? *(Bătrînul îi trîntește ușa în nas, fără să-i răspundă.)* Ai auzit, Mihail? Trei piaștri! Nu-i de buzunarul nostru. *(Se întoarce la copil, se așază și-l pune la pieptul ei.)* N-avem încotro, trebuie să mai încercăm o dată așa. Suge, puiule, gîndește-te la cei trei piaștri! Chiar dacă nu te alegi cu nimic, îți închipui că sugi și-ți mai amăgești foamea. *(Clatină din cap, văzînd că mititelul nu mai vrea să sugă, se ridică, se îndreaptă iar spre căsuță și bate la ușă.)* Deschide, unchiașule, că-ți dăm cît ceri! *(În șoaptă.)* Luate-ar naiba! *(Cînd bătrînul deschide ușa pentru a doua oară.)* Credeam că o să ceri o jumătate de piastru, dar n-am ce face, copilul e flămînd. Un piastru primești?

BĂTRÎNUL: Numai doi.

GRUȘA: Nu te grăbi să închizi iar ușa. *(Scotocind mult timp prin punguță.)* Ține doi piaștri. Bine ar fi să se ieftinească mîncarea, că mai avem un drum tare lung de făcut. Prea ne jefuiți, mare păcat vă faceți cu noi!

BĂTRÎNUL: Dacă vreți lapte, veniți de hac soldaților care ne jefuiesc pe noi.

GRUȘA *(dîndu-i copilului să bea):* Ne costă cam scump plăcerea asta. Bea cu grijă, Mihail, că înghiți leafa mea pe o săptămînă. Pe aici oamenii își închipuie că noi cîștigăm banii stînd cu burta la soare. Of, Mihail, Mihail, mi-am găsit beleaua cu tine! *(Privind haina de brocart în care e înfășurat copilul.)* Avem o haină țesută cu fir de aur, care face o mie de piaștri, și nici o lețcaie pentru lapte. *(Aruncă o privire îndărăt.)* Uite colo trăsura unor bogătași fugiți și ei de prăpăd; bine ar fi să ne ia și pe noi.

(În fața unui han. Apare Grușa, îmbrăcată în haina de brocart, cu copilul în brațe și se apropie de două doamne de neam mare.)

GRUȘA: Vai, doamnelor, mi se pare că și dumneavoastră ați dori să poposiți aici peste noapte. E îngrozitor

cîtă lume s-a îngrămădit pretutindeni. N-ai unde să-ți pui capul și nici nu-i chip să găsești o trăsură sau barem o căruță. Vizitiul meu m-a lăsat în drum și a făcut cale întoarsă, așa că am fost nevoită să merg pe jos mai bine de o jumătate de poștă! Și încă desculță! Cu pantofii mei aduși din Persia, nu puteam face nici zece pași — știți și dumneavoastră ce tocuri înalte au! Dar de ce nu vine nimeni să ne întîmpine?

DOAMNA MAI ÎN VÎRSTĂ: Hangiul se lasă așteptat cam mult. De cînd cu întîmplările acelea din capitală, nu mai găsești în toată țara un om binecrescut.

(Se ivește hangiul, un moșneag cu barbă mare, foarte impunător, urmat de un argat.)

HANGIUL: Vă rog să fiți îngăduitoare, doamnelor, față de un om bătrîn, care v-a lăsat să așteptați. Nepoțelul meu mă chemase să-mi arate un piersic în floare, tocmai pe coasta aceea, dincolo de porumbiști. Am sădit acolo cîțiva pomi, ia, niște cireși. Mai spre apus *(arătînd cu mîna)* pămîntul e cam pietros și țăranii îl folosesc ca pășune pentru oi. Ar merita să vedeți și dumneavoastră piersicul acela înflorit, e o frumusețe, cu florile lui trandafirii.

DOAMNA MAI ÎN VÎRSTĂ: Trăiți într-o regiune foarte mănoasă.

HANGIUL: E un ținut binecuvîntat de Dumnezeu. Dar cum arată livezile către miazăzi, doamnelor? Dacă nu mă înșel, dumneavoastră din partea aceea veniți?

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: Drept să-ți spun, nu m-am prea uitat cu atenție la peisaj.

HANGIUL *(politicos)*: Înțeleg, din pricina prafului, desigur. Eu aș sfătui pe orice călător să-și mîie caii la pas pe șoseaua noastră militară, bineînțeles dacă nu-i foarte grăbit.

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ: Înfășoară-ți vălul pe după gît, draga mea. Seara trebuie să bată pe aici un vînt destul de răcoros.

HANGIUL: Firește, doamnelor, vîntul acesta vine dinspre gheţarii de pe munţii Ianga-Tau.

GRUŞA: Chiar mă tem să nu-mi răccască băiatul.

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ: Ce han încăpător! N-aţi vrea să intrăm?

HANGIUL: Ah, doamnele ar dori cîte o odaie? Din păcate, doamnelor, hanul e ticsit de călători, iar servitorii au fugit cu toţii. Îmi pare foarte rău, dar nu mai pot primi pe nimeni, nici chiar cu recomandaţii...

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: Doar n-o să rămînem toată noaptea pe şosea.

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ *(tăios)*: Cît costă?

HANGIUL: Înţelegeţi şi dumneavoastră, doamnelor, că pe asemenea vremuri, într-o casă unde s-au adăpostit atîţia refugiaţi, persoane, desigur, foarte onorabile, totuşi suspectate de autorităţi, trebuie să fim cu cea mai mare băgare de seamă. De aceea...

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ: Bine, omule, dar noi nu sîntem fugari. Noi ne ducem la vila noastră din munţi, unde vrem să ne petrecem vara ca de obicei. Nici nu ne-am fi gîndit să-ţi cerem ospitalitate, dacă... n-am fi fost silite s-o facem.

HANGIUL *(încuviinţînd din cap)*: N-am nici o îndoială în privinţa asta. Mă îndoiesc numai dacă doamnelor le va conveni singura odăiţă pe care le-o pot pune la dispoziţie. Sînt nevoit să socotesc şaizeci de piaştri de persoană. Doamnele sînt împreună?

GRUŞA: Oarecum. În orice caz trebuie să-mi petrec şi eu noaptea sub un acoperiş.

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: Şaizeci de piaştri! Asta-i jaf, ne pui cuţitul în gît!

HANGIUL: Doamnelor, eu nu vreau să pun nimănui cuţitul în gît, de aceea... *(Dă să plece.)*

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ: Ce rost are să vorbim de cuţite? Hai, vino. *(Intră în casă, urmată de argat.)*

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ *(desperată)*: O sută optzeci de piaştri pentru o odaie! *(Întorcînd capul spre Gruşa.)* Şi pe deasupra să mai suporţi şi un copil! Ce ne facem dacă plînge?

HANGIUL: Camera costă o sută optzeci de piaștri, indiferent dacă locuiesc în ea două sau trei persoane.

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ *(la auzul acestor cuvinte, o privește cu alți ochi pe Gruşa):* Pe de altă parte, nu mă îndur să te las noaptea în drum, draga mea. Te rog, vino cu noi.

(Intră în han. Din fund, de cealaltă parte a scenei, vine argatul, care aduce niște bagaje. În urma lui intră doamna în vîrstă, apoi cea tînără și, după ele, Gruşa cu copilul în brațe.)

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: Auzi, o sută optzeci de piaștri! Numai cînd l-au adus pe bietul Igor acasă m-am necăjit atît de tare.

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ: Ce-ți veni să pomenești de Igor tocmai acum?

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: De fapt sîntem patru persoane, doar și copilul e o făptură omenească, la fel ca și noi, nu-i așa? *(Către Gruşa.)* Nu crezi că ar trebui să plătești dumneata măcar jumătate din preț?

GRUŞA: Mi-e cu neputință. Înțelegeți și dumneavoastră că noi am fost siliți să plecăm în pripă și în zăpăceala accea aghiotantul a uitat să-mi dea destui bani pentru drum.

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ: Nu cumva n-ai nici cei șaizeci de piaștri?

GRUŞA: Fiți pe pace, îi voi plăti.

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: Dar unde-s paturile?

ARGATUL: Paturi n-avem. Iată aici cîteva pături și niște saltele de paie. Culcușul o să vi-l așterneți singure. Fiți mulțumite că nu s-a găsit nimeni să vă culce într-o groapă adîncă, așa cum dorm azi destui. *(Iese.)*

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: Ai auzit? E nemaipomenit! Mă duc chiar acum să-i spun hangiului. Am să-i cer să-l biciuiască pînă la sînge pe nerușinatul ăsta.

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ: Așa cum au făcut alții cu bărbatul tău?

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: Ești prea brutală. *(Începe să plîngă.)*

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ: Cum o să izbutim să ne facem un culcuș din așa ceva?

GRUȘA: Lăsați-mă pe mine, că-l fac eu. *(Pune copilul jos.)* Cînd sînt mai mulți oameni laolaltă, se descurcă totdeauna mai ușor decît unul singur. Bine că ați rămas barem cu trăsura. *(Măturînd dușumeaua.)* Pe mine m-au luat pe neașteptate. „Dragă Anastașia Katarinovska — mi-a spus soțul meu înainte de prînz — odihnește-te puțin, știi doar că una-două te apucă migrena." *(Aduce tîrîș saltelele de paie și potrivește culcușurile; cele două doamne o urmăresc cum muncește și schimbă priviri între ele.)* „Gheorghi — i-am răspuns cu guvernatorului — cînd aștepți șaizeci de oaspeți la masă nu-ți arde de odihnă, că pe slugi nu te poți bizui, iar Mihail Gheorghevici știi bine că nu mănîncă dacă nu-s și eu de față. *(Către Mihail.)* Ei, vezi, Mihail, că totul are să fie bine; nu ți-am spus eu?! *(Își dă seama deodată că cele două doamne o cercetează într-un fel ciudat și șușotesc între ele.)* Așa, cel puțin, n-o să dormim pe pămîntul gol. Am așternut păturile în două.

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ *(cu un ton poruncitor):* Prea te pricepi bine să faci paturile, draga mea! Ia să-ți vedem mîinile!

GRUȘA *(speriată):* Ce vreți să spuneți?

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: Să ne arăți mîinile dumitale.

(Grușa își arată mîinile.)

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ *(triumfătoare):* Sînt bătucite! Mîini de slujnică!

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ *(se duce la ușă, o deschide și strigă):* Servitor! să vină servitorul!

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: Te-am prins, pungășoaico! Să mărturisești numaidecît ce lovitură voiai să dai?

GRUȘA *(descumpănită):* Nu voiam să dau nici o lovitură. Nădăjduiam că poate o să ne luați și pe noi cu tră-

sura măcar o bucată de drum. Vă rog, nu faceţi gălăgie, iacă mă duc de bunăvoie.

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ *(în timp ce doamna în vîrstă continuă să cheme servitorul):* Firește c-ai să te duci, dar însoțită de poliție. Deocamdată rămîi pe loc. N-ai să te miști de aici, auzi?!

GRUŞA: Păi eu voiam să şi plătesc cei şaizeci de piaştri, iată-i. *(Arătîndu-şi punga.)* Poftim, aici sînt patru bucăți de cîte zece şi una de cinci, ba nu, şi asta-i tot de zece, iar împreună fac tocmai şaizeci. Dacă vreţi să ştiţi adevărul, nu urmăream decît să ajungă copilul în trăsură.

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: Aha, în trăsură voiai să ajungi! În sfîrşit, te-a luat gura pe dinainte.

GRUŞA: Doamnă, vă mărturisesc că sînt o femeie de rînd, dar, vă rog, nu chemaţi poliţia. Copilul e de neam mare, se vede şi după rufele lui, şi a fost nevoit să fugă, la fel ca şi dumneavoastră.

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: De neam mare! A doua oară nu ne mai păcăleşti tu! Nu cumva o fi chiar fiu de prinţ?

GRUŞA *(scoasă din sărite, către doamna în vîrstă):* Nu mai strigaţi! N-aveţi nici un pic de inimă?

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ *(către cea în vîrstă):* Bagă de seamă să nu se repeadă la tine, asta-i în stare de orice! Ajutor! Săriţi că ne omoară!

ARGATUL *(intrînd):* Ce s-a întîmplat?

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ: Dumneaei s-a strecurat prin înşelăciune aici, făcînd pe doamna din lumea mare. E desigur o hoaţă.

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ: Şi încă una primejdioasă. Voia să ne facă de petrecanie. Trebuie dată pe mîna poliţiei. Ah, Doamne, simt că mă apucă migrena.

ARGATUL: Acum nu mai este poliţie. *(Către Gruşa.)* Adună-ţi catrafusele, soro, şi ia-ţi tălpăşiţa.

GRUŞA *(mînioasă, ia copilul în braţe):* Fiare ce sînteţi! Tot neoameni aţi rămas şi acum, cînd vă bat capetele în cuie pe zidul oraşului!

ARGATUL *(împingînd-o încetişor afară):* Ţine-ţi gura, să nu te audă bătrînul, că ăsta nu ştie multe.

DOAMNA ÎN VÎRSTĂ *(către cea tînără):* Ia vezi dacă n-a apucat să şi fure ceva!

(Pe cînd cele două doamne cotrobăiesc cu înfrigurare printre lucruri să vadă dacă nu li s-a furat ceva, argatul iese împreună cu Gruşa pe poarta din stînga.)

ARGATUL: Pe viitor deschide bine ochii pe mîna cui te dai. Ascultă-mă pe mine, nu te încrede prea uşor în nimeni.

GRUŞA: Socoteam c-or să se poarte mai cumsecade cu cineva de teapa lor.

ARGATUL: Nici prin gînd nu le trece. Crede-mă pe mine: nimic nu-i mai greu decît să faci pe trîntorul cînd nu eşti. Dacă le trezeşti ăstora bănuiala că-ţi poţi şterge singur fundul, sau că ai muncit măcar o dată în viaţă, s-a zis cu tine. Aşteaptă puţin să-ţi aduc o bucată de mălai şi cîteva mere.

GRUŞA: Lasă, nu-i nevoie. Mai bine să plec înainte de a veni hangiul. Dacă m-oi grăbi şi oi merge întins toată noaptea, nădăjduiesc să scap de primejdie pînă mîine. *(Pleacă.)*

ARGATUL *(încet, în urma ei):* Cînd ajungi la prima răscruce, s-o iei la dreapta.

(Gruşa se face nevăzută.)

CÎNTĂREŢUL:

Cînd Gruşa Vahnadze o luă către miazănoapte,
Oştenii prinţului porniră călare pe urmele ei.

MUZICANŢII:

Cum va putea să scape, sărmana desculţă,
Dinaintea copoilor dornici de sînge, iscusiţi în capcane?
Pînă şi noaptea o fugăresc. Gonacii nu cunosc oboseala.

Călăii dorm puţin.

(Doi călăreți în zale merg pe jos pe Șoseaua Militară Grazină.)

CAPORALUL: Neghiobule, n-o să se aleagă nimic de tine. Fiindcă nu te trage inima la datorie. Superiorului nu-i trebuie mult să-și dea seama de asta. Alaltăieri, pe cînd îi făceam de petrecanie grăsunei aceleia, îl țineai pe bărbatul ei și-l izbeai cu cizma în pîntec, după cum îți poruncisem, dar ia spune drept: o făceai din toată inima, ca un ostaș sîrguincios, sau numai de ochii lumii? Lasă că te-am urmărit eu, nătărăule! Ești gol pe dinăuntru ca un pai; și clopotul face zgomot, dar tot gol e pe dinăuntru. Iacă de accea n-o să avansezi niciodată. *(Merg un timp în tăcere mai departe.)* Să nu-ți închipui că eu nu bag de seamă din fiecare mișcare a ta cît ești de nesupus. Îți ordon să nu mai șchiopătezi. Tragi piciorul numai fiindcă am vîndut mîrțoagele, că de, așa preț bun n-aș fi căpătat nicicînd pe ele. Umbli șontîc-șontîc ca să-mi arăți că nu-ți place să mergi pe jos, lasă că te știu eu. Dar află că asta nu-ți folosește la nimic, ba, dimpotrivă, îți strică. Hai, cîntă!

CEI DOI CĂLĂREȚI ÎN ZALE:

Plec la luptă, jale mi-i de mine,
Eu mă duc, și mîndra mea rămîne.
La prieteni am s-o las în seamă
S-o păzească pîn-oi fi cătană.

CAPORALUL: Mai tare!

CEI DOI CĂLĂREȚI ÎN ZALE:

De-am să mor, iubita o să vină
Și-o s-aducă o mînă de țărînă.
Are s-o presare pe mormînt
Lăcrimînd din ochi și cuvîntînd:
„Pe picioare, că-l purtau spre mine,
Și pe brațe, că-mbrățișau bine".

(Mai merg o bucată de drum în tăcere.)

CAPORALUL: Un ostaş bun pune suflet în tot ce face. Cînd primeşte un ordin, îl îndeplineşte, iar cînd îşi vîră suliţa în pîntecele duşmanului, îi pare bine. Pentru superiorul lui e gata să se lase sfîşiat şi moare fericit cînd zăreşte cu ochii împăienjeniţi un semn de recunoştinţă din partea caporalului său. Asta-i singura răsplată pe care o aşteaptă. Ţie n-o să-ţi facă nimeni un semn de mulţumire, dar de crăpat tot ai să crăpi. Drace, mă întreb cum o să găsesc plodul guvernatorului cu un subaltern ca tine!

(Îşi văd de drum.)

CÎNTĂREŢUL:

Cînd Gruşa Vahnadze ajunse la rîul Sirra,
Era istovită şi pruncu-i părea o povară.

MUZICANŢII:

Pentru cel ce-nnoptează pe cîmp, ascuns în porumb,
zorii trandafirii
Nu-s decît reci. Şi clinchetul vesel al şiştarelor
Din ogrăzile unde fumul se-nalţă paşnic din horn,
Fugarului îi pare o ameninţare. Copilul din braţe
atît de greu îi pare
Că simte doar povara, nimic altceva.

(Gruşa stă în dreptul unei gospodării ţărăneşti. O ţărancă durdulie duce o oală de lapte în casă. Gruşa aşteaptă pînă ce femeia intră pe uşă, apoi se îndreaptă tiptil spre casă.)

GRUŞA: Iar te-ai udat, Mihail! Doar ţi-am spus că nu mai am scutece curate. Acum ne-am depărtat destul de oraş. Doar n-or purta ei chiar atîta ură unui ţînc murdar ca tine, încît să te urmărească pînă aici. Stăpîna casei pare o femeie prietenoasă şi simţi ce plăcut miroase aici a lapte? Ei, acum rămîi cu bine, Mihail, eu am să uit cît de tare m-ai lovit astă-noapte cu picioarele în spate, iar

tu nu-mi lua în nume de rău că te-am hrănit cam prost. Cu dragă inimă ţi-aş fi dat mai mult, dar n-am avut de unde. Tare mi-ar fi plăcut să te păstrez, fiindcă ai un năsuc atît de mititel şi de drăgălaş, dar nu-i chip. Ţi-aş fi arătat pentru prima oară un iepure şi... Ai grijă să nu-ţi mai uzi scutecele. De, n-am ce face, trebuie să mă întorc, căci în curînd s-o înapoia iubitul meu şi se poate să nu mă găsească. Asta nu mi-o poţi cere.

(Se furişează pînă la uşă şi pune copilul în prag. Apoi se ascunde după un copac şi aşteaptă pînă cînd ţăranca iese iar afară şi găseşte copilul înfăşurat în scutece.)

ŢĂRANCA: Doamne Iisuse, ce-o mai fi şi asta? Ia vino-ncoa, bărbate!

ŢĂRANUL *(ivindu-se în prag):* Ce s-a întîmplat? Nici cînd mănînc nu-mi dai pace!

ŢĂRANCA *(către copil):* Unde-i maică-ta, ori poate n-ai mamă? E băiat. Şi apoi are scutece de pînză scumpă, trebuie să fie un copil de neam mare. Ni l-a pus cineva în prag şi a şters-o. Of, ce vremuri!

ŢĂRANUL: Dacă-şi închipuie c-o să li-l hrănim noi, se înşală. Du-l pînă în sat la popa şi descotoroseşte-te de el.

ŢĂRANCA: Ce să facă popa cu el? Copilaşul are nevoie de o mamă. Uite că se trezeşte. Ce zici, n-am putea oare să-l oprim la noi?

ŢĂRANUL *(strigînd):* Nu! Nici gînd!

ŢĂRANCA: Ar avea loc în colţ, lîngă-jilţ. Nu mi-ar mai trebui decît un coş pentru el, iar cînd mă duc la cîmp, îl iau cu mine. Uită-te la el cum rîde! Lasă, bărbate, sîntem oameni aşezaţi şi ne putem îngădui atîta lucru.

(Duce copilul în casă; ţăranul o urmează bombănind. Gruşa iese rîzînd din ascunzişul ei şi o porneşte repede înapoi.)

CÎNTĂREȚUL:

De ce ești veselă-acum la-ntoarcere-acasă?

MUZICANȚII:

Pentru că pruncul fără-ajutor
A zîmbit altor părinți,
Pentru că eu am scăpat de cel ce mi-e drag,
Iată de ce sînt veselă azi.

CÎNTĂREȚUL:

Și de ce ești tristă?

GRUȘA:

Pentru că-s slobodă și de nimeni legată,
Ca un om prădat,
Ca un scăpătat.

(Abia a apucat Grușa să se depărteze cîțiva pași, cînd îi ies înainte cei doi călăreți în zale, care îi ațin calea cu sulițele întinse.)

CAPORALUL: De astă dată, copilă, te-ai ciocnit de forța armată. De unde vii? Cînd ai pornit? N-ai cumva legături neîngăduite cu dușmanul? Unde se află inamicul? Ce mișcări de trupe ai observat acolo de unde vii? Ce poziții ocupă dușmanul pe dealuri, pe văi? Ce întărituri a ascuns prin mlaștini?

(Grușa se oprește în loc speriată.)

GRUȘA: S-au întărit grozav. Mai bine ați face calea întoarsă.

CAPORALUL: Cînd e vorba de o retragere strategică, te poți bizui pe mine. De ce te uiți așa la sulița? „În campanie ostașul nu lasă nici o clipă sulița din mînă", așa scrie la regulament. Să-l înveți pe de rost, dobitocule! Așadar, încotro ai pornit, fetițo?

GRUȘA: La logodnicul meu, domnule ostaș. Simon Hahava îi zice și face de strajă la palatul din

Nukha. Iar dacă-i scriu că v-aţi legat de mine, o să vă rupă oasele.

CAPORALUL: Pe Simon Hahava îl cunosc, firește. M-a și însărcinat să te urmăresc și să am grijă de tine. Bag seama, neghiobule, că lumea a început să ne privească cu ochi răi. Trebuie să spunem răspicat, ca să se știe, că noi avem gînduri cinstite. Află, copilă, că eu sînt un om serios și glumesc doar ca să-mi ascund firea adevărată, de aceea îţi și declar oficial: vreau să mă aleg cu un copil de la tine.

(Gruşa scoate un strigăt înăbuşit.)

CAPORALUL: Să știi că m-a înțeles, neghiobule! Te înfioară o dulce spaimă, nu-i așa? „Mai întîi să scot plăcinta din cuptor, domnule ofițer! Așteptați să-mi schimb cămașa ruptă, domnule colonel!“ Dar să lăsăm gluma și sulița deoparte, fetițo: noi cutreierăm ţinutul ăsta în căutarea unui copil. Tu n-ai auzit de copilul cu pricina, care a fost răpit din oraș și adus aici peste noapte? N-ai văzut cumva un copil de neam mare, înfășurat în scutece scumpe?

GRUŞA: Nu, n-am văzut și n-am auzit de așa ceva.

CÎNTĂREŢUL:

Fată inimoasă, fugi că vin călăii!
Tu însăţi făr-ajutor, ajută-l pe neajutorat!
Şi fata o luă la fugă.

(Gruşa se întoarce deodată şi, cuprinsă de o spaimă nebună, aleargă într-un suflet înapoi. Cei doi călăreţi în zale schimbă o privire, apoi se iau după ea suduind.)

MUZICANŢII:

Şi-n vremurile cele mai aspre
Se găsesc oameni de omenie.

(În clipa cînd Gruşa Vahnadze dă buzna în casa ţărănească, ţărăinca cea trupeşă stă aplecată peste un coş, în care se află copilul.)

GRUŞA: Ascunde-l repede! Vin îndată nişte călăreţi în zale. Eu vi l-am pus în prag, dar nu-i al meu, e copil de boier.

ŢĂRANCA: Cine ziceai că vine? Ce călăreţi în zale?

GRUŞA: Nu mai întreba atîta, că nu-i timp. Sînt pe urmele copilului.

ŢĂRANCA: În casa mea n-au ce căuta. Dar mai întîi am o vorbă cu tine.

GRUŞA: Schimbă-l iute, să nu ne dea de gol scutecele scumpe.

ŢĂRANCA: Ce-i tot dai zor cu scutecele? La mine în casă eu hotărăsc şi tu să nu te amesteci unde nu-ţi fierbe oala. De ce l-ai părăsit? Mare păcat ţi-ai luat pe suflet!

GRUŞA *(privind afară):* Într-o clipă or să se ivească dintre copaci. N-ar fi trebuit s-o iau la fugă, asta i-a întărîtat. Acum ce să mă fac?

ŢĂRANCA *(aruncînd şi ea o privire afară, se sperie îngrozitor):* Doamne Iisuse, călăreţi în zale!

GRUŞA: Caută copilul.

ŢĂRANCA: Ce ne facem dacă intră în casă?

GRUŞA: Să nu dai copilul nici în ruptul capului. Spune-le că-i al tău.

ŢĂRANCA: Bine.

GRUŞA: Dacă pun mîna pe el, or să-l tragă în ţeapă.

ŢĂRANCA: Şi dacă mi-l cer? Nu demult vîndui grînele şi am toţi banii în casă.

GRUŞA: Dacă le dai copilul, au să-l străpungă cu suliţa chiar aici, în faţa ta. Trebuie să le spui că-i al tău.

ŢĂRANCA: Bine, dar dacă nu mă cred?

GRUŞA: Dacă ai s-o ţii una şi bună, te-or crede.

ŢĂRANCA: Mi-e teamă să nu dea foc casei şi să ne lase pe drumuri.

GRUȘA: Tocmai de aceea trebuie să spui că-i al tău. Mihail îl cheamă. Asta-i o taină, dar m-a luat gura pe dinainte.

(Țăranca dă din cap.)

GRUȘA: Nu mai clătina din cap. Și nu mai tremura așa, că te dai de gol.

ȚĂRANCA: Bine.

GRUȘA: Nu tot îndruga „bine", că mă scoți din sărite. *(O ia de umeri și o zgîlțîie.)* Tu n-ai copii?

ȚĂRANCA *(în șoaptă):* Al meu e plecat în război.

GRUȘA: Te pomenești c-o fi și el tot călăreț în zale! Ce-ai zice dacă l-ai vedea că vrea să străpungă un copil cu sulița? Sînt sigură că l-ai lua la rost așa cum se cuvine: „Ia nu te mai învîrti cu sulița prin casa mea! Ce, vrei să-mi scoți ochii cu ea? Pentru asta te-am crescut? Să-ți ștergi mai întîi cașul de la gură, cînd vorbești cu maică-ta, mucosule!"

ȚĂRANCA: Ai dreptate, nici în ruptul capului nu l-aș lăsa să facă așa ceva.

GRUȘA: Făgăduiește-mi că le spui că-i al tău. Îmi făgăduiești?

ȚĂRANCA: Bine.

GRUȘA: Uite-i că vin.

(Se aude o bătaie în ușă. Femeile nu răspund. Cei doi călăreți în zale intră. Țăranca le face o plecăciune adîncă.)

CAPORALUL: Iacăt-o! Nu ți-am spus eu? Nasul meu, săracul, nu mă înșală niciodată! Am mirosit eu unde se ascunde dumneaei. Vreau să-ți pun o întrebare, fetițo: de ce ai luat-o la fugă? Ce ți-ai închipuit că vreau de la tine? Pun rămășag că te-ai gîndit la ceva necuviincios. Mărturisește!

GRUȘA *(în timp ce țăranca continuă să facă temenele):* Mi-am adus aminte că lăsasem laptele pe foc, de aceea am fugit.

CAPORALUL: Eu am crezut că ai șters-o fiindcă ți s-a părut că m-am uitat cu subînțeles la tine, de parcă aș fi vrut să te dezbrac cu privirea, mă înțelegi?

GRUȘA: Nici n-am băgat de seamă.

CAPORALUL: Totuși era cu putință, nu-i așa? Trebuie să recunoști. Se putea să fiu un porc de cîine. Eu, însă, vreau să fiu sincer cu tine și-ți spun pe șleau: dacă am fi între patru ochi, mi-ar trece prin cap fel de fel de gînduri. *(Către țărancă.)* Nu cumva ai treabă pe afară? N-ar fi vremea să dai grăunțe la păsări?

ȚĂRANCA *(căzînd deodată în genunchi):* Domnule ostaș, eu n-am știut de nimic. Nu dați foc casei, nu mă lăsați pe drumuri!

CAPORALUL: Ce tot îndrugi, femeie?

ȚĂRANCA: Eu n-am nici o vină, domnule ostaș. Dînsa mi l-a pus în prag, vă jur!

CAPORALUL *(dînd cu ochii de copil, fluieră de uimire):* Ia te uită la mititelul din coș, neghiobule! Nasul meu îmi spune că-i rost de o mie de piaștri. Scoate-o pe bătrînă afară și n-o lăsa să facă nici o mișcare, cît voi fi cu ocupat aici cu interogatoriul.

(Țărancă se lasă dusă afară de către ostaș, fără să crîncească.)

CAPORALUL: Va să zică aici era copilul pe care voiam să-l capăt de la tine. *(Se îndreaptă spre coș.)*

GRUȘA: E copilul meu, domnule ofițer. Nu-i cel pe care-l căutați.

CAPORALUL: Să-l văd și eu. *(Se apleacă peste coș. Grușa aruncă o privire deznădăjduită împrejur.)*

GRUȘA: E al meu, al meu e!

CAPORALUL: Ce scutece fine!

(Grușa se repede la el și încearcă să-l tragă de lîngă copil. El o îmbrîncește și se apleacă din nou peste coș. Îngrozită, Grușa își rotește ochii prin încăpere, zărește o buturugă, o ridică deznădăjduită și, pe la spate, îl izbește pe caporal cu toată puterea în cap, așa încît acesta se prăbușește. Apoi ia repede copilul în brațe și fuge cu el.)

CÎNTĂREŢUL:

Şi fugind dinaintea călărilor în zale,
După douăzeci şi trei de zile pribege,
La picioarele gheţarului Ianga-Tau,
A-nfiat Gruşa Vahnadze copilul, îndrăgindu-l ca
Pe al ei.

MUZICANŢII:

Cea fără-ajutor l-a ocrotit pe cel neajutorat ca pe odrasla ei.

(Gruşa Valmadze stă aplecată peste un pîrîu pe jumătate îngheţat şi cu mîna făcută căuş scoate din el apă pentru copil.)

GRUŞA:

Dacă nimeni nu te vrea,
N-am ce face, eu te-oi lua.
Vremea-i grea şi traiul rău.
Ce-i al meu va fi şi-al tău;
Asta-i, dacă-ţi place!

Mult în braţe te-am purtat
Tălpile mi-am sfîşiat,
Scump eu laptele-am plătit,
De aceea, mai mult poate
Mi te-am îndrăgit.

Zvîrle cămăşuţa ta,
Zdrenţele te-or înfăşa,
Şi cu dalbele zăpezi,
Să te speli, să te botezi,
Chiar dacă te doare!

(Scoate copilul din scutecele fine şi-l înfăşoară într-o zdreanţă.)

CÎNTĂREŢUL:

Cînd Gruşa Vahnadze, fugărită prin munţi de călări,
Ajunse pe puntea gheţarului, către satele rîpei
dinspre Soare-Răsare,
Ea îngînă un cîntec despre puntea şubredă
Punînd două vieţi în primejdie.

(S-a ridicat un vînt puternic. Prin întunericul ce se lasă, abia se zăreşte o punte peste gheţar. Deoarece una din funiile de care atîrna s-a rupt, puntea e gata să se prăbuşească în prăpastie. Nişte negustori — doi bărbaţi şi o femeie — stau nehotărîţi lîngă punte în clipa cînd Gruşa se apropie cu copilul în braţe. Totuşi unul dintre bărbaţi caută să prindă cu o prăjină capătul rupt al funiei.)

PRIMUL BĂRBAT: Degeaba te grăbeşti, femeie, ăi fi tu tînără, dar peste gheţar tot nu-i chip să treci.

GRUŞA: Dar eu trebuie să-mi duc numaidecît copilaşul la fratele meu, colo, pe coasta de răsărit.

NEGUSTOREASA: Auzi, trebuie! Ce înseamnă trebuie?! Şi eu trebuie să ajung dincolo, fiindcă trebuie să cumpăr de la Atum două covoare, pe care trebuie să le vîndă o femeie, al cărui bărbat a trebuit să moară tocmai acum, draga mea. Dar pot eu oare să fac ceea ce trebuie şi ceea ce vreau? Oare văduva aceea poate? Iacă, de două ceasuri se tot căzneşte Andrei să prindă capătul funiei şi chiar dacă izbuteşte, mă întreb cum o să-l legăm.

PRIMUL BĂRBAT *(trăgînd cu urechea):* Taci, mi s-a părut că aud ceva.

GRUŞA *(în gura mare):* Puntea nu pare putredă de tot. Cred că aş putea să încerc să trec dincolo.

NEGUSTOREASA: Eu nu m-aş încumeta, să ştiu de bine că aleargă după mine însuşi Necuratul. Ar însemna să-ţi pui de bunăvoie capăt zilelor.

PRIMUL BĂRBAT *(strigă tare):* Ha! A-a!

GRUȘA: Nu răcni așa! *(Către negustoreasă.)* Spune-i să nu mai strige.

PRIMUL BĂRBAT: Cum să nu răspund, dacă se aud strigăte din vale? Te pomenești că s-o fi rătăcit cineva.

NEGUSTOREASA: De ce să nu strige? Nu cumva te simți cu musca pe căciulă? Te pomenești c-oi fi urmărită?

GRUȘA: Văd că n-am încotro, așa că vă mărturisesc: într-adevăr mă urmăresc niște călăreți în zale. Am ucis pe unul de-al lor.

AL DOILEA BĂRBAT: Dosiți marfa!

(Negustoreasa ascunde un sac după un bolovan.)

PRIMUL BĂRBAT: De ce nu ne-ai spus de la început? *(Către ceilalți.)* Dacă ăștia pun mîna pe ea, o sfîșie!

GRUȘA: Dați-vă la o parte, vreau să trec puntea cu orice preț.

AL DOILEA BĂRBAT: Nu-i chip. Prăpastia are o adîncime de vreo două mii de picioare.

PRIMUL BĂRBAT: Chiar dacă am izbuti să prindem capătul frînghiei, nici atunci n-ar avea rost. Să zicem că am ține capătul cu mîna ca să treci, dar în felul ăsta ar putea ajunge dincolo și călăreții.

GRUȘA: Dați-vă la o parte!

(De la oarecare depărtare se aud strigăte: „Haideți s-o luăm în sus!")

NEGUSTOREASA: Sînt destul de aproape. Oricum, nu poți lua și copilul cu tine. Puntea o să se rupă, fără doar și poate. Și acum, privește în jos.

(Grușa se uită în prăpastie. Din vale răsună iarăși strigătele călăreților în zale.)

AL DOILEA BĂRBAT: Sînt pe puțin două mii de picioare.

GRUȘA: Dar oamenii ăștia-s și mai primejdioși.

PRIMUL BĂRBAT: N-ai dreptul s-o faci, fie și numai de dragul copilului. Dacă ești urmărită, pune-ți la bătaie viața ta, nu și pe a lui.

AL DOILEA BĂRBAT: Apoi, dacă ia și copilul, greutatea crește și puntea se rupe cu siguranță.

NEGUSTOREASA: Poate că e într-adevăr nevoită să ajungă dincolo cu orice preț. Dă-mi copilul să ți-l ascund, iar tu treci singură peste prăpastie.

GRUȘA: Asta nu! Nu ne despărțim nici în ruptul capului. *(Către copil.)*

Noi ne căţărăm împreună,
Adîncă-i prăpastia, fiule!
Șubredă, puntea s-a frînt,
Dar nu ne alegem noi singuri
Drumul pe acest pămînt!
Trebuie să mergi pe drumul
Ce-l știu pentru tine,
Trebuie să muști din pîinea
Ce-o am pentru tine.
S-o împărţim: tu trei bucături,
Eu una voi lua.
Dar cît de mari sînt, nu știu,
Nici dacă te-or sătura.

GRUȘA: M-am hotărît să încerc.

NEGUSTOREASA: Asta înseamnă să-l pui pe Dumnezeu la încercare.

(Se aud strigăte de jos.)

GRUȘA: Vă rog să azvîrliți prăjina, ca nu cumva să prindă ei capătul frînghiei și să se ia după mine.

(Gruşa păşeşte pe puntea care se clatină. Negustoreasa dă un ţipăt atunci cînd puntea e cît pe-aci să se rupă. Dar Gruşa merge mai departe şi ajunge de partea cealaltă a prăpastiei.)

PRIMUL BĂRBAT: Uite-o c-a ajuns dincolo!

NEGUSTOREASA *(care căzuse în genunchi, rugîndu-se; cu mînie în glas):* Şi totuşi a păcătuit.

(Apar călăreţii în zale. Caporalul e oblojit la cap.)

CAPORALUL: N-aţi văzut o femeie cu un copil în braţe?

PRIMUL BĂRBAT: Ba da. Iat-o colo. Dar pe voi n-o să vă ţină puntea.

CAPORALUL: Asta mi-o plăteşti tu mie, neghiobule!

(De pe malul celălalt, Gruşa, rîzînd, le arată călăreţilor copilul. Apoi, în ciuda vîntului, porneşte mai departe, lăsînd puntea în urmă.)

GRUŞA *(întorcînd capul spre Mihail, pe care-l poartă în circă):* De vînt să nu te temi, şi pe el îl hăituiesc alţii ca pe un cîine de pripas. Lui i-e dat să gonească mereu norii din urmă şi să dîrdîie mai tare ca oricine.

(Începe să ningă.)

GRUŞA: Nici zăpada nu-i primejdioasă, Mihail. Rostul ei e să acopere brazii cei tineri, ca să nu se prăpădească iarna pe ger. Şi acum ascultă: am să-ţi cînt un cîntec despre tine!

(Cîntă.)

Tatăl ţi-e tîlhar
Mama ta, o tîrfă,
Dar înainte ţi se va pleca,
Şi cel mai cinstit dintre oameni.

Fiul tigrului
Va hrăni mînjii,
Fiul şarpelui
Va aduce lapte mamelor.

3

ÎN MUNȚII DE MIAZĂNOAPTE.

CÎNTĂREȚUL:

Sora a pribegit șapte zile.
Pe ghețari, coborînd povîrnișul, a pribegit.
„Cînd intru în casa fratelui — își spunea sora —
Se va ridica să mă strîngă în brațe;
«Tu ești, soră? — îmi va spune —
De mult te aștept. Aici e nevasta mea dragă,
Aici e curtea ce mi-o aduse de zestre,
Cu unsprezece cai și treizeci și una de vaci.
Așază-te cu pruncul tău la masa noastră și mănîncă.»"
Și casa fratelui era așezată într-o vale primitoare.
Cînd sora ajunse în casa fratelui său
Era sleită de atîta pribegie.
Și fratele se ridică într-adevăr de la masă.

(Într-o casă țărănească, gospodarul și soția lui, amîndoi grași și voinici, s-au așezat tocmai la masă. Abia a apucat Lavrenti Vahnadze să-și lege un ștergar în jurul grumazului, cînd intră Grușa, foarte palidă, cu copilul în brațe, sprijinită de un argat.)

LAVRENTI VAHNADZE: De unde ai răsărit, Grușa?
GRUȘA *(cu glasul stins):* Abia am izbutit să străbat trecătoarea Ianga-Tau, Lavrenti.
ARGATUL: Am găsit-o zăcînd lîngă șura de fîn. Pe deasupra mai are și un plod.
CUMNATA: Du-te de țesală roibul! *(Argatul iese.)*
LAVRENTI: Asta-i Aniko, nevastă-mea.
CUMNATA: Noi credeam că ești slujnică la Nukha.
GRUȘA *(care abia se mai ține pe picioare):* Am fost, pînă mai ieri.
CUMNATA: Ai nimerit cumva la un stăpîn rău? Noi auzisem că ai un loc cît se poate de bun.

GRUŞA: Guvernatorul a fost ucis.

LAVRENTI: Aşa-i, au fost tulburări pe acolo. Şi mătuşa ta ne-a povestit despre asta. Îţi aminteşti, Aniko?

CUMNATA: Pe aici, pe la noi, e linişte deplină. Numai orăşenii n-au astîmpăr. *(Se duce la uşă şi strigă.)* Sosso, Sosso, nu scoate încă plăcinta din cuptor, auzi? Unde eşti, de nu răspunzi? *(Iese, continuînd să strige.)*

LAVRENTI *(şoptind, în grabă):* Are tată copilul? *(Văzînd că ea clatină din cap în semn că nu.)* Mi-am închipuit eu. Trebuie să născocim ceva pe loc. Nevastă-mea e tare cuvioasă.

CUMNATA *(întorcîndu-se):* Mare pacoste mai sînt şi slugile! *(Către Gruşa.)* Ai şi un copil?

GRUŞA: Da, e al meu. *(E cît pe-aci să se prăbuşească, dar Lavrenti o prinde în braţe.)*

CUMNATA: Doamne Dumnezeule, e bolnavă! Ce ne facem cu ea?

(Lavrenti vrea s-o aşeze pe Gruşa pe laviţa de lîngă cuptor. Aniko, îngrozită, îl opreşte printr-un gest şi-i arată un sac rezemat de perete.)

LAVRENTI *(ducînd-o pe Gruşa la perete):* Şezi. Şezi aici. Ţi se taie picioarele din pricina slăbiciunii.

CUMNATA: Mi-e teamă să n-aibă scarlatină.

LAVRENTI: Da' de unde! Vezi bine că n-are pete pe nicăieri. Nu-i decît o sfîrşeală, Aniko, fii pe pace. *(Către Gruşa.)* Aşa-i că te simţi mai bine cînd stai jos?

CUMNATA: Copilul e al ei?

GRUŞA: Al meu e.

LAVRENTI: Se ducea tocmai la bărbatul ei.

CUMNATA: Aşa? Ia seama că ţi se răceşte friptura. *(Lavrenti se aşază iar la masă şi începe să mănînce.)* Nu-ţi prieşte mîncarea sleită. Ştii bine ce stomac gingaş ai. *(Către Gruşa.)* Cum aşa, bărbatul tău nu-i la oraş? Atunci unde se găseşte?

LAVRENTI: Zice că-i măritată cu un om de pe celălalt povîrniș al muntelui.

CUMNATA: Așa va să zică, acolo stai. *(Se așază și ea la masă.)*

GRUȘA: Cred că ar trebui să mă întind puțin, Lavrenti.

CUMNATA *(continuînd s-o descoasă):* Dacă are friguri, ne molipsim cu toții. Bărbatul tău are și el o gospodărie cît de cît?

GRUȘA: Nu, e ostaș.

LAVRENTI: Totuși are și o mică gospodărie, moștenită de la taică-său.

CUMNATA: Cum se face că n-a plecat în război?

GRUȘA *(rostind cu greu cuvintele):* Ba a plecat.

CUMNATA: Atunci ce cauți la el acasă?

LAVRENTI: Vrea s-o găsească acolo cînd s-o întoarce de pe front.

CUMNATA: Așadar te duci să-l aștepți de pe acum?

LAVRENTI: Firește.

CUMNATA *(strigînd cît o ține gura):* Sosso, adu plăcinta!

GRUȘA *(aiurează, bolborosind încet):* O gospodărie. Ostaș. Să aștepți. Șezi și mănîncă.

CUMNATA: E scarlatină, nu încape nici o îndoială.

GRUȘA *(tresărind):* Da, are și pămînt.

LAVRENTI: Eu cred că-i numai slăbită, Aniko. Nu vrei să vezi ce-i cu plăcinta, draga mea?

CUMNATA: Cine știe cînd o să se întoarcă, căci după cum se aude, iarăși a izbucnit războiul. *(Iese, legănîndu-și șoldurile și strigînd.)* Sosso, ce păzești? Sosso!

LAVRENTI *(se ridică repede și se apropie de Grușa):* O să-ți facă numaidecît patul în odăiță. Să știi că are inimă bună, dar numai după masă.

GRUȘA *(dîndu-i copilul):* Ia-l! *(Lavrenti ia copilul, uitîndu-se cu teamă împrejur.)*

LAVRENTI: Să știi însă că aici n-o să puteți rămîne multă vreme. Ți-am spus că e tare bisericoasă.

(Gruşa se prăbuşeşte. Fratele ei o ridică de jos.)

CÎNTĂREŢUL:

Sora era prea greu bolnavă,
Fricosul ei frate o adăposti de nevoie.
Toamna trecu, veni iarna,
Iarna cea lungă
Trecea prea iute,
Lumea nu trebuia să afle,
Guzganii nu aveau voie să muşte,
Primăvara nu trebuia să vină.

(În cămara de unelte, Gruşa ţese la război. Atît ea, cît şi copilul, care şade pe jos, au cîte o pătură pe umeri.)

GRUŞA *(cîntă în timp ce ţese):*

Atunci se pregăti iubitul de drum,
Atunci logodnica lui fugi după el rugîndu-l,
Rugîndu-l şi plîngînd, plîngînd şi-nvăţîndu-l:
Iubitul meu, dragul meu,
Dacă ţi-e dat să pleci la război,
Dacă ţi-e dat să-nfrunţi pe duşmani,
Nu te avînta înaintea tuturor,
Nici să rămîi în urma tuturor.
Înainte e focul cel roşu
În urmă e fumul, tot roşu,
În război stai în mijlocul oştii,
Pe lîngă stegar.
Cei dintîi mor întotdeauna,
Cei din urmă sînt şi ei atinşi,
Dar cei din mijloc se întorc teferi.

GRUŞA: Trebuie să fim şireţi, Mihail. Dacă ne pitim ca nişte goange, o să uite cumnata de noi şi atunci ne putem adăposti aici pînă s-o topi zăpada. Dar nu cumva să scînceşti de frig. Cînd eşti sărac, nu ţi-e îngăduit nici să dîrdîi, dacă nu vrei să te faci şi mai nesuferit.

(Intră Lavrenti și se așază lîngă sora lui.)

LAVRENTI: De ce te-ai îmbrobodit așa, de parcă ai fi un surugiu? Oare nu-i prea frig în cămara asta?

GRUȘA *(luîndu-și repede broboada de pe umeri):* Ba nu-i frig de loc, Lavrenti.

LAVRENTI: Dacă te prinde frigul, n-ar trebui să mai stați aici, nici tu, nici copilul. Mi-e teamă să n-o mustre conștiința pe Aniko.

(O pauză.)

LAVRENTI: Nădăjduiesc că popa nu te-a descusut despre copil.

GRUȘA: A încercat el să mă tragă de limbă, dar nu i-am răspuns.

LAVRENTI: Bine ai făcut. Voiam să stau de vorbă cu Aniko în privința ta. Știi, ea are suflet bun, numai că prea e simțitoare. Lumea încă nici n-a început să vorbească pe socoteala noastră, dar uite că ea s-a și speriat. Așa-i ea, pune totul la inimă. Să vezi: o dată slujnica de la vaci s-a dus cu ciorapul găurit la biserică și de atunci scumpa mea Aniko poartă totdeauna două perechi de ciorapi duminica. Pare de necrezut, dar de, așa-s neamurile astea cu vază. *(Trage cu urechea.)* Ești sigură că nu-s șobolani în încăperea asta? Dacă ar fi, n-ați mai putea rămîne aici. *(Se aude un zgomot, ca și cum ar picura de pe acoperiș.)* De unde o fi picurînd?

GRUȘA: S-o fi găurit vreun butoi.

LAVRENTI: Ai dreptate, trebuie să fie un butoi. — Se împlinesc șase luni de cînd ești aici, nu-i așa? Ți-am spus ce am vorbit cu Aniko? Firește, nu i-am povestit pățania cu călărețul în zale, știi doar că suferă de inimă. Nici că nu-ți poți căuta de lucru nu i-am spus, așa că nu trebuie să iei în nume de rău că te-a mustrat ieri. *(Ascultă iarăși amîndoi cum cad picăturile de zăpadă topită de pe acoperiș.)* Nici nu-ți închipui cum îi poartă de grijă ostașului tău! „Dacă se întoarce acasă și n-o găsește?“ —

mă tot întreabă noaptea şi nu poate închide ochii. „Nici vorbă să se întoarcă înainte de a se împrimăvăra de-a binelea" — o liniştesc eu. Vezi cît e de bună? *(Picăturile se aud acum căzînd tot mai des.)* Tu cînd crezi c-o să vină acasă? Pe cînd îl aştepţi?

(Gruşa nu răspunde.)

LAVRENTI: Abia în primăvară, nu-i aşa?

(Gruşa tace.)

LAVRENTI: După cum văd, nici tu nu mai tragi nădejde că o să se întoarcă vreodată.

(Gruşa nu răspunde nici acum.)

LAVRENTI: Dar cînd s-o face primăvară şi s-o topi zăpada, pe aici şi prin trecători, n-o să mai poţi rămîne la noi, fiindcă atunci or să vină să te caute. Unde mai pui că gura lumii a şi răspîndit fel de fel de zvonuri despre copil.

(Se aude din ce în ce mai tare zăpada topită picurînd neîntrerupt, cu un sunet ca de clopoţei.)

LAVRENTI: Gruşa, se topeşte zăpada de pe acoperiş, va să zică e primăvară.

GRUŞA: Da.

LAVRENTI *(stăruitor)*: Lasă-mă să te învăţ ce-i de făcut. Ţie îţi trebuie un adăpost, unde să te poţi duce cînd ăi pleca de aici, şi fiindcă ai şi un copil *(oftează)* îţi trebuie negreşit şi un bărbat, ca să nu te bîrfească lumea. De aceea am şi căutat să aflu, firește, cu multă băgare de seamă unde s-ar putea găsi un bărbat pentru tine. Află, Gruşa, că ţi-am şi găsit unul. Am vorbit cu o femeie, care are un fecior şi o mică gospodărie, pe aici pe aproape, cum treci muntele. M-am şi înţeles cu femeia.

GRUŞA: Bine, dar eu îl aştept pe Simon Hahava şi nu mă pot mărita cu altul.

LAVRENTI: Desigur. Fii pe pace, m-am gîndit eu la toate. Se înțelege că tu n-ai nevoie de un bărbat în pat, ci de un soț pe hîrtie. Așa unul ți-am și găsit. S-a nimerit ca feciorul femeii cu care m-am învoit să fie pe moarte. Așa-i că se potrivește de minune? Azi-mîine își dă sufletul. Și totul se va dovedi întocmai cum am spus noi: vei avea „un bărbat de prin părțile astea, de peste munte"! Și cum vei ajunge la el, va da ortul popii, iar tu vei rămîne văduvă. Ce zici, nu m-am gîndit bine?

GRUȘA: Mi-ar trebui mai ales o hîrtie cu ștampilă pentru Mihail.

LAVRENTI: Sigur că ștampila e totul. Fără o hîrtie la mînă, nici măcar șahul Persiei nu poate dovedi cine este. Unde mai pui că vei avea și un adăpost.

GRUȘA: Dar femeia pentru ce o face?

LAVRENTI: Pentru patru sute de piaștri.

GRUȘA: De unde ai tu atîția bani?

LAVRENTI *(cu un aer vinovat):* Sînt banii cîștigați de Aniko pe lapte.

GRUȘA: Acolo n-o să ne cunoască nimeni. — Dacă-i așa, primesc.

LAVRENTI *(ridicîndu-se):* Mă și duc să-i trimit vorbă femeii. *(Iese grăbit.)*

GRUȘA: Multe necazuri mai am din pricina ta, Mihail. M-am dat cu totul pe mîna ta, parcă aș fi un cireș la cheremul vrăbiilor. Și asta numai fiindcă un om de omenie e dator să ridice de jos chiar și o coajă de pîine, căci nu-i îngăduit să piară ceva fără rost. Oare nu era mai cuminte să fi plecat în ziua de Paști din Nukha fără să mai stau pe gînduri? Acum am căzut în cursă, Mihail.

CÎNTĂREȚUL:

Mirele era pe moarte la sosirea miresei.
Mama mirelui aștepta înaintea ușii, zorind-o,
Mireasa avea un copil, iar martorul l-ascunse
în timpul cununiei.

(O încăpere împărțită în două printr-un perete de scînduri; într-o parte se află un pat, pe care zace nemișcat un om grav bolnav, apărat de muște și țînțari printr-o rețea deasă. În partea opusă dă buzna stăpîna casei, trăgînd-o după ea pe Gruşa, viitoarea-i noră. După ele intră Lavrenti cu copilul în brațe.)

SOACRA: Hai mai iute, mai iute, nu cumva să-și deie duhul înainte de cununie. *(Către Lavrenti.)* Bine, dar nici n-ai pomenit că are și un copil.

LAVRENTI: Ce-are a face? *(Arătînd spre muribund.)* Lui nici că-i pasă, vezi bine în ce stare e.

SOACRA: Nu i-o fi păsînd lui! Dar eu? Rușinea asta o să mă bage în mormînt. Noi sîntem oameni cinstiți. *(Începe să plîngă.)* Lui Iussup al meu nu-i trebuie o fată cu copil din flori.

LAVRENTI: Bine, lasă că-ți mai dau două sute de piaștri peste tocmeală. Pe deasupra ți-am dat în scris că tu vei moșteni toată gospodăria, dar să nu uiți că are și ea dreptul să stea aici încă doi ani.

SOACRA *(ștergîndu-și lacrimile):* Asta de abia ajunge pentru înmormîntare. Dar trag nădejde c-o să-mi dea și ea o mînă de ajutor la treabă. Dar unde-o fi călugărul? Te pomenești c-a șters-o pe fereastra de la bucătărie. Să știi că ne facem de poveste în tot satul, dacă se află că Iussup e pe moarte. Of, Doamne! Mă duc să-l caut, dar aveți grijă să nu vadă copilul.

LAVRENTI: Fii pe pace că-l ascund eu. Dar de ce ai adus un călugăr și nu un preot?

SOACRA: Parcă nu-i totuna? Doar c-am făcut greșeala să-i dau înainte de cununie jumătate din ceea ce i se cuvine, așa că a avut cu ce s-o întindă la cîrciumă. Nădăjduiesc să... *(Iese în fugă.)*

LAVRENTI: Pînă și la preot s-a scumpit, zgripțoroaica! A tocmit un călugăr, fiindcă-i mai ieftin.

GRUŞA: Să-l îndrepți încoace pe Simon Hahava, dacă o mai veni după mine.

LAVRENTI: Binc. *(Arătînd spre bolnav.)* Nu vrei să-l vezi? *(Gruşa, care l-a luat pe Mihail în braţe, clatină din cap în semn că nu vrea.)*

LAVRENTI: Nu dă nici un semn de viaţă. Numai de n-am fi sosit prea tîrziu.

(Deodată tresar amîndoi şi trag cu urechea. În cealaltă parte a încăperii intră nişte vecini, privesc în jur, apoi se înşiră de-a lungul pereţilor şi încep să mormăie încet o rugăciune. Soacra se reîntoarce, însoţită de călugăr.)

SOACRA *(mirată şi furioasă, către călugăr):* Poftim ce ispravă îmi făcuşi! *(Se înclină înaintea oaspeţilor.)* Vă rog să mai aşteptaţi cîteva clipe. Mireasa fiului meu a sosit abia acum de la oraş şi vor să se cunune cît mai e timp. *(Îndreptîndu-se cu călugărul spre iatac.)* Ştiam eu c-o să-ţi umble gura. *(Către Gruşa.)* Cununia se poate face pe loc. Iată şi certificatul de căsătorie. Eu şi cu fratele miresei... *(Lavrenti îl ia repede pe Mihail din braţele Gruşei şi încearcă să se ascundă cu el în fundul odăii. Dar soacra îi face semn să se apropie.)* Eu şi fratele miresei vom fi martori la cununie. *(Gruşa face o plecăciune călugărului. Apoi se apropie cu toţii de pat. Soacra dă reţeaua la o parte. Călugărul începe să oficieze căsătoria, bolborosind în grabă un text latinesc. În timpul acesta soacra îi face mereu semne lui Lavrenti, să pună jos copilul, pe care îl ţine în braţe, ca acesta să nu plîngă în timpul cununiei. Cînd Gruşa întoarce capul ca să vadă unde-i copilul, Lavrenti îi face semn cu mînuţa lui Mihail.)*

CĂLUGĂRUL: Te legi să fii o soţie bună, credincioasă şi supusă soţului tău şi să-l urmezi întotdeauna şi oriunde, pînă cînd moartea vă va despărţi?

GRUŞA *(privind copilul):* Da.

CĂLUGĂRUL *(către muribund):* Iar tu te legi să fii pînă la moarte un soţ bun şi să-i porţi de grijă soţiei tale?

(Deoarece muribundul nu răspunde, călugărul repetă întrebarea, apoi se uită nedumerit la ceilalți.)

SOACRA: Firește că se leagă. N-ai auzit ce deslușit ți-a răspuns „da"?

CĂLUGĂRUL: Bine, atunci putem declara căsătoria încheiată; dar cum rămîne cu ultima împărtășanie?

SOACRA: Să nu mai aștepți nimic. Mi-ai luat destui bani pentru cununie. Acum trebuie să mă îngrijesc de priveghi. *(Către Lavrenti.)* Dacă nu mă-nșel, ne-am învoit cu șapte sute?

LAVRENTI: Ba nu, cu șase sute. *(Îi numără banii.)* Eu n-am de gînd să stau cu oaspeții, nici măcar să fac cunoștință cu ei. Așadar, rămîi cu bine, Grușa, și cînd vreodată sora mea, rămasă văduvă, o să vină să mă vadă, nevastă-mea o s-o întîmpine cu „bine ai venit", că de nu, o să aibă de-a face cu mine.

(Pleacă. Vecinii veniți la priveghi îl privesc cu nepăsare, cînd trece pe lîngă ei.)

CĂLUGĂRUL: Dacă mi-e îngăduit să întreb: ce-i cu acest copil?

SOACRA: Despre ce copil e vorba? Nu văd nici un copil aici. Nici tu n-ai văzut nimic. Ți s-a năzărit doar, ai înțeles? Că de nu, s-ar putea să fi văzut și eu ce s-a petrecut în dosul cîrciumii. Și acum să trecem dincolo. *(Se duc în cealaltă parte a încăperii, după ce Grușa a așezat mai întîi copilul pe jos și i-a făcut semn să stea liniștit. Soacra o prezintă vecinilor.)*

SOACRA: Asta-i noră-mea. Bine că l-ai mai găsit în viață pe iubitul nostru Iussup.

UNA DINTRE FEMEI: S-a împlinit un an de cînd bolește, sărmanul, nu-i așa? Cînd l-au luat cătană pe Vasili al meu, venise și el să-l petreacă.

ALTĂ FEMEIE: Nici că se poate o mai mare năpastă pentru o gospodărie: porumbul nesemănat și gazda zace-n pat! Ar fi o izbăvire pentru el să nu se mai chinuie atîta, zău așa.

PRIMA FEMEIE *(în şoaptă şi cu tîlc):* La început ne-am închipuit că de, s-a pus omul la pat numai ca să scape de cătănic. Şi, cînd colo, se stinge, sărmanul.

SOACRA: Vă rog să vă aşezaţi şi să gustaţi din colacii noştri.

(Soacra îi face un semn Gruşei şi amîndouă trec în iatac, să aducă tipsiile cu colaci pregătite pe duşumea. Oaspeţii, printre care se află şi călugărul, se aşază pe jos şi încep să stea de vorbă cu glas coborît.)

UN ŢĂRAN *(după ce călugărul i-a întins un clondir, pe care l-a scos din buzunarul anteriului):* Ziceai că are şi un copil? De unde o mai fi căzut şi beleaua asta pe capul lui Iussup?

O FEMEIE: Oricum, a avut mare noroc că a mai apucat să se căpătuiască, înainte ca el să-şi dea duhul.

SOACRA: Au şi început să trăncăncască, şi pe deasupra îmi mai înfulecă şi colacii pregătiţi pentru pomană. Dacă nu moare azi, mîine trebuie să coc alţii.

GRUŞA: Lasă că i-oi coace eu.

SOACRA: Aseară, cînd au trecut pe aici călăreţii, numai ce am ieşit şi eu pînă în ogradă să văd cine a venit, şi cînd m-am întors l-am găsit ţeapăn ca un mort. D-aia am şi trimis în grabă după voi. Nu mai poate s-o ducă mult. *(Trage cu urechea.)*

CĂLUGĂRUL: Dragi oaspeţi veniţi la nuntă şi priveghi! Adînc mişcaţi stăm în faţa acestui pat de nuntă şi de moarte, căci femeia îşi va găsi un adăpost pe pămînt, iar bărbatul sub pămînt. Mirele a şi fost spălat, iar mireasa e tulburată, căci pe patul pregătit de nuntă abia mai pîlpîie viaţa; de aceea e firesc să fie nerăbdătoare. Of, dragii mei, fiecare cu soarta lui! Unul moare să-şi găsească un adăpost, iar celălalt se căsătoreşte pentru ca trupul să i se prefacă din nou în colbul din care a fost zămislit, amin.

SOACRA *(care a auzit totul):* Se răzbună nemernicul! Aşa-mi trebuie, dacă m-am lăcomit să iau unul ieftin: cît dai, atîta ai. Un popă care cere bani mulţi

barem știe să se poarte. La Sura este unul căruia i-a mers faima că ar fi un sfînt, de aceea și ia o avere. Un călugăr de-ăsta de cincizeci de piaștri n-are nici un pic de demnitate, și evlavie are tot de cincizeci de piaștri, mai multă nu-i poți cere. Cînd m-am dus după el la cîrciumă, ținea tocmai o cuvîntare și striga cît îl ținea gura: „Războiul s-a isprăvit, de acum să vă fie teamă de pace!" Hai să ne ducem dincolo.

GRUȘA *(dîndu-i un colac lui Mihail):* Mănîncă frumos colacul, Mihail, și stai liniștit. Doar acum am ajuns și noi oameni la rînd cu lumea. *(Duc tipsiile cu colaci alături, să le împartă oaspeților. În timpul acesta se vede cum muribundul se ridică pe jumătate, scoate capul de după rețea și privește în urma celor două femei, apoi se lasă iarăși ostenit pe pat. Între timp, călugărul a mai scos din antereu două clondire pe care le întinde țăranului de lîngă el. Intră trei muzicanți, cărora călugărul, rînjind, le-a făcut semn să se apropie.)*

SOACRA *(către muzicanți):* Ce căutați aici cu instrumentele astea?

UN MUZICANT: Iacă fratele Anastasie *(arătînd spre călugăr)* ne-a spus că aici e nuntă.

SOACRA: Cum, îmi mai aduci încă trei nemîncați pe cap? Voi nu știți că alături zace un om pe moarte?

CĂLUGĂRUL: Ce dilemă ispititoare pentru un artist: să cînte un marș nupțial în surdină, sau un dans funebru săltăreț.

SOACRA: Barem cîntați ceva, hămesiților, dacă tot ați venit să vă îndopați.

(Muzicanții cîntă frînturi de cîntece, amestecate. Femeile împart colaci.)

CĂLUGĂRUL: Trompeta sună jalnic ca un scîncet de copil; dar tu, măi tobosarule, ce vestești lumii de bați cu atîta nădejde în tobă?

ȚĂRANUL DE LÎNGĂ CĂLUGĂR: Ce-ar fi dacă mireasa s-ar porni să joace, să ne mai însuflețim și noi?

CĂLUGĂRUL: Cu cine să joace: cu noi, sau cu trupul neînsufleţit?

ŢĂRANUL DE LÎNGĂ CĂLUGĂR *(cîntă):*

Duduia cu dos rotofei a luat
un moşneag de bărbat.
„Hei, totul e cununia“ — zicea
şi glumea,
Dar cînd să-şi facă datoria ca orice nevastă
Dădu înapoi şi tot amînă:
Mai bine-o lumînare-n mînă,
Decît o asemeni năpastă.

(Soacra îl scoate afară pe ţăranul beat. Muzica încetează. Oaspeţii sînt descumpăniţi şi ruşinaţi.)

OASPEŢII *(cu glas tare):* Aţi auzit că marele cneaz s-a întors?

— Cum aşa? Doar ceilalţi cneji sînt împotriva lui.

— Ce-are a face? Se spune că şahul Persiei i-a împrumutat o armată mare, ca să pună rînduială în Gruzia.

— Oare e cu putinţă? Păi şahul Persiei e duşmanul de moarte al marelui cneaz!

— Dar e şi mai mare duşman al neorînduielii.

— Oricum, bine că războiul s-a isprăvit. Ostaşii noştri au şi început să se întoarcă.

(Gruşa scapă tipsia din mînă.)

O FEMEIE *(către Gruşa):* Ţi-e rău? Asta-i din pricină că te amărăşti cu bietul fussup. Stai jos şi te odihneşte, dragă.

(Gruşa se clatină pe picioare.)

OASPEŢII: Acum toate o să fie iarăşi ca înainte.

— Numai că or să ni se mărească dările, doar tot noi trebuie să plătim cheltuielile de război.

GRUŞA *(cu glas stins):* A spus cineva că s-au întors ostaşii?

UN OM: Da, cu spusei.

GRUŞA: Asta-i cu neputinţă!

BĂRBATUL *(către o femeie):* Arată-i broboada! Am cumpărat-o de la un ostaş. A adus-o din Persia.

GRUŞA *(cercetînd şalul):* Va să zică s-au întors.

(Se lasă o tăcere prelungită. Gruşa îngenunche, ca şi cum ar vrea să adune colacii de pe jos, dar scoate din sîn lănţişorul cu cruciuliţa de argint, o sărută şi începe să se roage.)

SOACRA *(văzînd că oaspeţii s-au întors spre Gruşa şi o privesc în tăcere):* Ce-i cu tine? De ce nu te îngrijeşti de oaspeţi? Doar pe noi nu ne privesc toate bazaconiile cîte se petrec la oraş!

OASPEŢII *(deoarece Gruşa rămîne nemişcată, cu fruntea la pămînt, îşi reiau cu glas tare convorbirea întreruptă):* Ostaşii mai vînd şi cîte o şa persană, unii le schimbă chiar pe cîrje.

— Numai mărimile dintr-o tabără au de cîştigat de pe urma războiului, în schimb ostaşii din amîndouă taberele n-au decît de pierdut.

— Oricum, e bine că războiul s-a sfîrşit. Dacă n-o să vă mai ia cătane, tot e un cîştig. *(Ţăranul din iatac s-a ridicat şi ascultă.)*

— De-ar mai ţine vremea bună măcar vreo două săptămîni, am scoate-o la capăt.

— Anul ăsta n-o să prea avem poame.

SOACRA *(îmbiind oaspeţii cu colaci):* Mai luaţi colaci. Mîncaţi sănătoşi, nu vă sfiiţi, că mai avem destui.

(Soacra se duce cu tipsia goală în iatac, se apleacă să ia de jos o tipsie plină, fără să se uite la bolnav, care deodată începe să vorbească răguşit.)

ŢĂRANUL: Cu cîţi colaci ai de gînd să-i mai îndopi? Crezi că am o găină care ouă galbeni?

(Soacra tresare, se întoarce brusc spre el şi înlemneşte cu ochii holbaţi. Ţăranul dă reţeaua la o parte şi se trage către marginea patului.)

PRIMA FEMEIE *(în cealaltă încăpere; prietenoasă, către Gruşa):* Ai pe cineva în armată, draga mea?

PRIMUL BĂRBAT: Va să zică ţi-am adus o veste bună, spunîndu-ţi că se întorc ai noştri, nu-i aşa?

ŢĂRANUL: Nu te mai holba la mine! Unde-i muierea pe care mi-ai vîrît-o pe gît cu de-a sila?

(Deoarece nu obţine nici un răspuns, se dă jos din pat, clătinîndu-se, trece pe lîngă mai-că-sa şi, numai în cămaşă, intră în încăperea de alături. Ea îl urmează tremurînd, cu tipsia de colaci în mînă.)

OASPEŢII *(dînd cu ochii de el, încep să strige):* Doamne Iisuse! Dumnezeule! Iussup!

(Toţi se ridică speriaţi, femeile se reped buluc la uşă. Gruşa, care mai e încă în genunchi, întoarce capul şi rămîne cu privirea pironită la stăpînul casei.)

ŢĂRANUL: Ştiu eu că v-ar plăcea să-mi mîncaţi pomana! Afară cu voi, pînă nu vă alung cu bîta.

(Oaspeţii se grăbesc să iasă din casă.)

ŢĂRANUL *(încruntat, către Gruşa):* Ţi-am stricat socotelile, nu-i aşa? *(Văzînd că ea nu răspunde, se întoarce şi ia un colac de pe tipsia din mîna bătrînei.)*

CÎNTĂREŢUL:

Ce-ncurcătură! Nevasta află că are-un bărbat!
Ziua o hărţuieşte copilul, noaptea, bărbatul.
Iubitul estimp e pe drum şi ziua şi noaptea.
Soţii se pîndesc şi odaia prea strîmtă le pare.

(Ţăranul, despuiat, se îmbăiază într-o cadă de lemn mare şi înaltă iar bătrîna îi toarnă apă dintr-o cană. În iatac, Gruşa stă ghemuită pe duşumea, lîngă Mihail, care se joacă cu o rogojină ruptă.)

ŢĂRANUL: Asta-i datoria ei, nu a ta. Unde dracu s-a ascuns iar?

SOACRA *(strigînd):* Gruşa! Te cheamă bărbatu-tău.

GRUŞA *(către Mihail):* Uite aici mai sînt încă două găuri, şi pe astea trebuie să le peticeşti.

ŢĂRANUL *(cînd Gruşa intră pe uşă):* Freacă-mă pe spate!

GRUŞA: Oare nu poţi şi singur?

ŢĂRANUL: Iacă nu pot! Pune mîna pe perie, cînd îţi spun! Ei drăcie! Mi-eşti nevastă, ori o străină? *(Către maică-sa.)* E prea rece!

SOACRA: Mă duc fuga să mai aduc apă fierbinte.

GRUŞA: Lasă că mă duc eu.

ŢĂRANUL: Tu rămîi aici! *(Soacra iese grăbită.)* Freacă mai tare! Ia nu mai face pe mironosiţa, că nu e prima oară cînd vezi un bărbat gol. Doar copilul nu ţi-a picat din cer.

GRUŞA: Află că nu m-am ales cu el fiindcă am alergat după plăceri.

ŢĂRANUL *(întoarce capul spre ea, rîzînd răutăcios):* Cînd mă uit la tine, nu-mi prea vine a crede.

(Gruşa încetează să-l mai spele şi se dă îndărăt. Intră soacra.)

ŢĂRANUL: Halal nevastă mi-ai găsit, n-am ce zice! E un arici, nu o muiere!

SOACRA: N-are nici un pic de bunăvoinţă, ăsta-i răul.

ŢĂRANUL: Toarnă, dar cu băgare de seamă. Aoleu! Ţi-am spus să iei seama. *(Către Gruşa.)* Tare m-aş mira să nu fi făcut vreo boroboaţă la oraş, altfel ce-ai căuta aici? Dar nu mă sinchisesc eu de asta. Nici măcar nu te-am mustrat pentru că mi-ai adus un copil din flori în casă, dar să ştii că încep să-mi pierd răbdarea. Purtarea ta e neîngăduită şi nefirească. *(Către maică-sa.)* Mai toarnă! *(Către Gruşa.)* Chiar de s-ar întoarce ostaşul tău, tot degeaba, acum eşti măritată.

GRUŞA: Da.

ŢĂRANUL: Nu te mai amăgi în zadar, că ostaşul tău n-o să mai vină în veci.

GRUŞA: Nu.

ŢĂRANUL: Mă scoţi din sărite. Sînt cununat cu tine, dar nu-mi eşti nevastă. Locul tău în pat e gol, dar nici alta nu se poate culca lîngă mine. Dimineaţa cînd mă duc la cîmp, sînt obosit mort; iar seara, cînd aş vrea să dorm, sînt treaz de parcă a intrat dracu-n mine. Pentru ce ţi-a dat Dumnezeu poală? Ogorul meu nu-mi aduce destul ca să-mi mai cumpăr o femeie de la oraş şi unde mai pui că pînă acolo e cale lungă. De cînd lumea, femeia plivește ogorul şi face copii, aşa scrie şi la carte! M-auzi, ori ba?

GRUŞA: Da. *(Aproape în şoaptă.)* Îmi pare rău că te scot din sărite.

ŢĂRANUL: Auzi, cică îi pare rău! Mai toarnă-mi! *(Soacra mai toarnă apă.)* Aoleu!

CÎNTĂREŢUL:

Cînd sta la pîrău şi rufe spăla,
În undă vedea chipul iubitului şi obrazu-i pălea
În fiece lună mai mult.
Şi cînd se ridica să stoarcă rufele,
Auzea vuind vocea-i de corn, şi glasu-i în fiece lună

Mai mult îi slăbea.
Fugi şi suspine se înmulţeau,
Năduşeală şi lacrimi curgeau
Şi cu fiece lună-mplinită, copilul creştea.

(Gruşa stă aplecată peste un pîrău şi clăteşte nişte rufe. La o oarecare depărtare se joacă cîţiva copii. Gruşa vorbeşte cu Mihail.)

GRUŞA: Poţi să te joci cu ei, Mihail, dar nu-i lăsa să te muştruluiască, numai fiindcă eşti cel mai mic.

(Mihail dă din cap în semn că a înţeles, se apropie de ceilalţi copii, şi încep să se joace cu toţii.)

BĂIATUL CEL MAI MARE: Azi ne jucăm de-a tăierea capului. *(Către un copil rotofei.)* Tu ai să fii cneazul

și ai să rîzi cu hohote. *(Către Mihail.)* Tu să fii guvernatorul. *(Către o fetiță.)* Iar tu ai să fii nevasta guvernatorului și ai să plîngi cînd o să i se taie capul. Capul o să i-l tai eu. *(Le arată sabia lui de lemn.)* Cu sabia asta. Mai întîi guvernatorul este adus în curte. În frunte merge cneazul, iar la urmă vine nevasta guvernatorului.

(Se alcătuiește procesiunea. Grăsunul merge înainte, rîzînd. Apoi vine Mihail cu băiatul cel mare, iar în urma lor fetița care plînge.)

MIHAIL *(oprindu-se în loc):* Vleau și eu să tai capul.

BĂIATUL CEL MARE: Asta eu o fac. Tu ești cel mai mic. Să fii guvernator nu e greu de loc. Trebuie doar să îngenunchezi și să lași să ți se taie capul. Nici nu se poate ceva mai ușor.

MIHAIL: Vleau și eu sabie.

BĂIATUL CEL MARE: Nu se poate, e a mea. *(Îl lovește cu piciorul în spate.)*

FETIȚA *(strigă spre Grușa):* Nu vrea să facă ce-i spunem.

GRUȘA *(rîzînd):* De, ce naște din pisică șoareci mănîncă.

BĂIATUL CEL MARE: Dacă știi să rîzi cînd trebuie, poți să faci pe cneazul.

(Mihail dă din cap în semn că nu vrea.)

GRĂSUNUL: Eu știu să rîd cel mai bine. Lasă-l întîi pe el să taie capul, apoi îl tai tu și la urmă eu.

(Băiatul cel mare îi dă în silă sabia lui Mihail și îngenunchează. Grăsunul se așază pe jos, se bate cu palmele peste coapse și rîde în hohote. Fetița plînge cît poate mai tare. Mihail ridică sabia, care e prea mare pentru el, și, în timp ce lovește cu ea, cade pe spate.)

BĂIATUL CEL MARE: Aoleu! Stai că-ți arăt eu cum se taie cu sabia!

(Mihail o ia la fugă, iar copiii se ţin după el. Gruşa rîde privindu-i. Cînd întoarce capul, îl vede pe ostaşul Simon Hahava, îmbrăcat într-o uniformă zdrenţuită, stînd pe celălalt mal al pîrăului.)

GRUŞA: Simon!

SIMON: Ce-mi văd ochii ! Să fie chiar Gruşa Vahnadze?

GRUŞA: Simon!

SIMON *(solemn):* Bine te-am găsit, domnişoară. Dumnezeu să-ţi dea sănătate!

GRUŞA *(se ridică bucuroasă de jos şi îi face o plecăciune adîncă):* Bine ai venit, domnule ostaş. Slavă Domnului că te-ai întors teafăr.

SIMON: Am scăpat, fiindcă au găsit peşti mai mari decît mine de înghiţit, ăsta a fost norocul meu, — zise păstrăvul şiret.

GRUŞA: Asta se numeşte curaj — ar spune bucătarul; de noroc vorbeşte numai un erou.

SIMON: Dar ce se aude pe aici? Nădăjduiesc că iarna n-a fost prea grea şi că ai avut parte de vecini inimoşi?

GRUŞA: Ba iarna a fost destul de aspră, Simon. Cît despre vecini, nu-s nici mai răi, nici mai buni decît alţii.

SIMON: Pot să te mai întreb dacă o cunoştinţă de-a noastră mai are obiceiul să-şi sumecată poalele pînă peste genunchi cînd spală rufe?

GRUŞA: Află că nu, de teamă să n-o pîndească cineva de după un tufiş!

SIMON: Te gîndeşti, pesemne, la vreun ostaş de rînd, domnişoară. Să ştii că ai în faţa dumitale pe casierul regimentului.

GRUŞA: Asta înseamnă două sute de piaştri pe lună, nu-i aşa?

SIMON: Ba şi locuinţă pe deasupra.

GRUŞA *(cu lacrimi în ochi):* Ştiu. În spatele cazărmii, sub curmali.

SIMON: Chiar acolo. După cum văd, nu ţi-a scăpat nici un amănunt.
GRUŞA: Nici cel mai mic.
SIMON: Şi n-ai uitat nimic.

(Gruşa încuviinţează dînd din cap.)

SIMON: Va să zică, toate au rămas cum le-am lăsat?

(Gruşa îl priveşte în tăcere, apoi clatină din cap.)

SIMON: Cum adică? S-a întîmplat ceva rău?
GRUŞA: Simon Hahava, nu mă pot întoarce niciodată la Nukha. A dat o pacoste peste mine.
SIMON: Ce pacoste?
GRUŞA: Am fost nevoită să ucid un călăreţ în zale, aşa au fost împrejurările.
SIMON: Dacă Gruşa Vahnadze a omorît un om, înseamnă că n-a avut încotro.
GRUŞA: Află, Simon Hahava, că nu mă mai cheamă ca pe vremuri.
SIMON *(după o clipă de gîndire):* Acum nu te mai înţeleg.
GRUŞA: Ia gîndeşte-te, Simon, cînd îşi schimbă femeile numele? Dar trebuie să-ţi spun că totul a rămas între noi ca mai înainte, crede-mă.
SIMON: Cum se poate să fi rămas totul între noi ca mai înainte, şi totuşi să fie altfel?
GRUŞA: Cum să te fac să înţelegi, aşa, dintr-o dată?! Şi unde mai pui că ne desparte şi pîrăul ăsta! Nu vrei să treci podeţul de colo?
SIMON: Poate că nici nu mai are rost.
GRUŞA: Ba are, mai mult ca oricînd. Vino încoace, Simon, vino mai repede!
SIMON: Nu cumva vrei să zici, domnişoară, că am sosit prea tîrziu?

(Gruşa îl priveşte deznădăjduită, cu faţa scăldată în lacrimi. Simon ia de jos o creangă uscată şi începe s-o cioplească. Apoi rămîne cu ochii pironiţi în gol.)

CÎNTĂREȚUL:

Multe cuvinte se spun, dar multe nu se rostesc.
Ostașul s-a-ntors. De unde-a venit, nu spunea.
Auziți ce gîndea, însă nu grăia:
Bătălia începu în zori, la amiază era sîngeroasă;
În fața mea, primul căzu, al doilea-ndărătu-mi,
al treilea alături de mine pieri.
Peste cel dintîi am călcat, l-am părăsit pe al doilea,
pe al treilea îl străpunse căpitanul.
Pe cel dintîi frate mi-l ucise fierul,
pe al doilea, plumbul.
Ceafa mi-era scăldată în sudoare, mîinile îmi
înghețau în mănuși,
picioarele îmi degerau în bocanci.
Mîncam muguri de plopi, și beam fiertură de-arțar,
pămîntul jilav mi-era patul și pernă un bolovan.

SIMON: Văd o căciuliță pe iarbă. Te pomenești că s-a ivit și un plod?

GRUȘA: Așa-i, Simon, de ce ți-aș ascunde-o? Dar nu-ți face inimă rea, că nu-i al meu.

SIMON: Vorba ceea: cînd s-a pornit vîntul, apoi suflă prin toate crăpăturile. Nu mai e nevoie să spui nimic.

(Grușa lasă ochii în jos și tace.)

CÎNTĂREȚUL:

Dor le-a fost, dor, dar ea nu l-a așteptat.
Jurămîntu-i călcat. De ce, nu se mai spune.
Auziți ce gîndea Grușa, însă nu rostea:
Cînd erai pe cîmpul de bătaie, ostașule,
În lupta sîngeroasă, în lupta amară,
Am găsit un copil. Nimeni nu-l ajuta,
Și n-am avut inima să-l părăsesc.
Trebuia să port de grijă celui ce pierea fără mine,
Trebuia să m-aplec, să-i adun de pe jos fărîme de
pîine,
Trebuia să mă zbucium pentru un copil care nu
Era al meu, pentru un copil străin.

Cineva trebuia să-l ocrotească:
Orice mlădiță cere apă și grijă.
Și un vițel se rătăcește, cînd doarme păstorul,
Și mugetul lui neauzit rămîne.

SIMON: Să-mi dai înapoi cruciulița pe care ți-am dăruit-o. Sau mai bine arunc-o în pîrău.

(Se întoarce și dă să plece.)

GRUȘA *(ridicîndu-se în picioare):* Nu pleca, Simon Hahava, copilul nu-i al meu, auzi? Nu-i al meu! *(Copiii încep să strige.)* Ce s-a întîmplat, copii?

GLASURI: Au venit niște ostași! Vor să-l ia pe Mihail cu ei!

(Grușa rămîne înmărmurită. Doi călăreți în zale se apropie de ea, ducîndu-l pe Mihail de mînă.)

UN CĂLĂREȚ ÎN ZALE: Tu ești Grușa? *(Ea încuviințează din cap.)* E al tău copilul?

GRUȘA: Da. *(Simon pleacă.)* Simon!

CĂLĂREȚUL ÎN ZALE: Avem poruncă de la judecător să ducem în oraș acest copil, care se află în grija ta, deoarece se bănuiește că este Mihail Abașvili, fiul guvernatorului Gheorghi Abașvili și al soției lui, Natella Abașvili. Iată și împuternicirea cu pecetea judecătorească.

(Duc copilul cu ei.)

GRUȘA *(aleargă după ei strigînd):* Lăsați-l aici, vă rog din suflet, este al meu!

CÎNTĂREȚUL:

Călării în zale îi iau copilul, odorul ei scump.
Nefericita i-a urmat în orașul plin de primejdii.
Mama care-l născuse îl cerea înapoi. Mama care l-a crescut
Era tîrîtă în fața judecății;
Cine va hotărî al cui e copilul?
Cum va fi judele: om bun, sau hain?
În orașul ce ardea, judecător era Azdak.

POVESTEA JUDECĂTORULUI.

CÎNTĂREŢUL:

Acum ascultaţi povestea judecătorului:
Cum a ajuns el jude, cum împărţea dreptate, ce fel de om era.
În duminica de Paşti a marii răscoale, cînd marele cneaz a fost răsturnat,
Şi guvernatorul său Abaşvili, tatăl copilului, a plătit cu capul,
Atunci a găsit Azdak, grămăticul satului, un fugar în dumbravă, şi în coliba lui l-a ascuns.

(Azdak zdrenţăros şi cam ameţit de băutură împinge în cocioaba sa un bătrîn cerşetor.)

AZDAK: Nu mai fornăi aşa, doar nu eşti cal. Degeaba alergi ca un bezmetic, că de poliţie tot nu scapi. Stai pe loc, n-auzi?! *(Îl prinde din urmă pe bătrîn, care a pornit-o repede înainte, ca şi cum ar vrea să treacă prin zidul cocioabei.)* Mai bine şezi jos şi înfulecă ceva. Na, ţine o bucată de brînză. *(Scotoceşte într-o ladă cu zdrenţe, scoate de acolo un boţ de brînză şi i-l întinde cerşetorului, care începe să mănînce cu lăcomie.)* De mult n-ai mai îmbucat nimic, aşa-i? *(Bătrînul încuviinţează mormăind.)* De ce ai alergat aşa, tîmpitule? Dacă n-o luai la goană, poliţistul nici nu s-ar fi uitat la tine.

BĂTRÎNUL: N-am avut încotro.

AZDAK: O băgaseşi pe mînecă? *(Bătrînul îl priveşte cu ochii holbaţi fără să înţeleagă.)* Aşa-i că de spaimă ai ţîşnit ca din puşcă? Mde! Ia nu mai plescăi ca un mare cneaz ori ca o scroafă. Numai pe un bădăran de viţă nobilă trebuie să-l rabzi aşa cum l-a făcut Dumnezeu, pe tine însă nu. Am auzit că un mare judecător s-a băşit odată pe cînd lua masa în bazar, numai ca să arate că el nu se sinchiseşte de nimeni

şi de nimic. Cînd mă uit la tine cum mănînci, îmi trec prin cap fel de fel de grozăvii. De ce nu scoţi nici un cuvînt? *(Cu glas aspru.)* Ia să-ţi văd mîna! N-auzi? Arată-mi numaidecît mîinile! *(Bătrînul îi întinde şovăind o mînă.)* Da' albă mai e! Va să zică nu eşti cerşetor! Umbli cu cioara vopsită! Minciună întrupată ce eşti! Şi eu te mai ascund de poliţie, ca pe un om cumsecade. Şi, mă rog, de ce fugi dacă eşti moşier? Căci desigur asta eşti! Degeaba tăgăduieşti! Se vede cît de colo că te simţi cu musca pe căciulă. *(Se ridică.)* Ieşi afară! *(Bătrînul îl priveşte descumpănit.)* Ce mai aştepţi? Prea mulţi ţărani ai biciuit ca să te ascund!

BĂTRÎNUL: Sînt urmărit. Te rog să mă asculţi cu atenţie: îţi fac o propunere.

AZDAK: Ce vrei să faci? O propunere?! Asta e culmea nerușinării! Auzi, dumnealui mai face şi propuneri! După ce ţi-a supt sîngele, lipitoarea îţi mai face şi propuneri, nu-ţi dă pace nici măcar să-ţi oblojeşti rănile. Ţi-am spus să ieşi afară!

BĂTRÎNUL: Înţeleg punctul de vedere, respect convingerile. Îţi plătesc o sută de mii de piaştri pentru o noapte. Primeşti?

AZDAK: Cum, îţi închipui că mă poţi cumpăra? Pentru o sută de mii de piaştri? Ăsta e preţul unei moşioare părăginite. Să zicem o sută cincizeci de mii. Unde-s banii?

BĂTRÎNUL: Bineînţeles, nu-i am la mine. Îi capeţi, ai cuvîntul meu. Nu încape îndoială.

AZDAK: Ba mă-ndoiesc profund. Afară cu tine!

(Bătrînul se ridică şi porneşte repede spre uşă. De afară se aude o voce.)

VOCEA: Azdak!

(Bătrînul se întoarce şi porneşte în grabă spre colţul opus al încăperii, unde se opreşte.)

AZDAK *(strigă)*: N-am timp de vorbă, am treabă. *(Iese în prag.)* Ce tot adulmeci pe aici, Şauva?

POLIȚISTUL ȘAUVA *(cu mustrare):* Iar ai prins un iepure, Azdak. Mi-ai făgăduit doar că te lași de asemenea isprăvi.

AZDAK *(aspru):* Nu vorbi de lucruri pe care nu le pricepi, Șauva. Iepurele este un animal primejdios și dăunător, care se hrănește cu ierburi; mănîncă mai cu seamă așa-zisele buruieni, de aceea trebuie stîrpit.

POLIȚISTUL ȘAUVA: De ce-mi faci greutăți? O să-mi pierd slujba dacă nu iau măsuri împotriva ta. Eu știu că ai inimă bună.

AZDAK: Ba n-am inimă de fel. De cîte ori să-ți mai spun că n-am decît minte?!

POLIȚISTUL ȘAUVA *(cu șiretenie):* Știu, Azdak. După cum spui chiar tu, ești într-adevăr un om înțelept; de aceea eu, un biet creștin neștiutor, te întreb pe tine: cînd i se fură cuiva un iepure, ce trebuie să facă un polițist cu hoțul?

AZDAK: Rușine să-ți fie Șauva! Ai venit la mine să mă ispitești cu întrebări viclene, căci ce poate fi mai ispititor decît o întrebare? Te porți ca o femeie, ca tîrfa aceea de Nunovna, bunăoară. Crezi că dacă ea ar veni la mine, mi-ar arăta picioarele și m-ar întreba ce să facă împotriva mîncărimii de pe coapsă, ar fi oare atît de nevinovată pe cît se preface? De bună seamă că nu. Eu am prins un iepure, iar tu vrei să prinzi un om. Omul e făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, pe cînd iepurele nu, și asta o știi prea bine. Așadar eu sînt un mîncător de iepuri, iar tu, Șauva, un mîncător de oameni. Dumnezeu ne va judeca pe amîndoi după faptele noastre. Du-te acasă, Șauva, și căiește-te. Ba nu, stai puțin, s-ar putea să am ceva pentru tine. *(Întoarce capul spre bătrîn, care tremură într-un colț.)* Nu, m-am înșelat, deocamdată n-am nimic. Du-te acasă și căiește-te. *(Îi trîntește ușa în nas.)* Te mir că nu te-am dat pe mîna lui, așa-i? Păi unei asemenea vite n-aș putea să-i dau pe mînă nici măcar o ploșniță, mi-ar fi silă de mine! De ce tremuri pînă

şi de un poliţist? N-am văzut în viaţa mea un bătrîn atît de fricos. Hai, mănîncă brînza, dar cuviincios, ca un om sărac, că de nu, te recunosc ăştia şi te-nhaţă. Nu cumva trebuie să te învăţ tot eu cum se poartă un om sărac? *(Îl ia de umeri şi-l apasă, silindu-l să se aşeze, apoi îi pune iar bucata de brînză în mînă.)* Lada asta ţine loc de masă. Reazemă-ţi coatele de masă şi ţine bine farfuria în mînă, ca şi cum te-ai teme să nu-ţi fure cineva bucata de brînză, mai ştii? Mînuieşte cuţitul ca pe o seceră prea mică şi uită-te cu mai multă amărăciune la brînză, care dispare văzînd cu ochii, ca tot ce-i frumos în viaţă. *(Îl priveşte.)* Faptul că eşti urmărit ar putea să mă înduioşeze, dar de unde să ştiu dacă nu se înşală şi ei în privinţa ta? La Tiflis au spînzurat odată un turc, un moşier, care a putut să le dovedească că a jupuit zece piei de pe ţăranii lui, şi nu numai şapte cum e obiceiul, ba şi biruri storsese de la ei de două ori mai mari decît alţii, nici credinţa lui faţă de stăpînire nu putea fi pusă la îndoială, şi totuşi a fost spînzurat ca un tîlhar de rînd, numai fiindcă era turc, deşi de asta măcar nu era el vinovat. Ce nedreptate! A nimerit la spînzurătoare ca Pilat în crez. Ce mai tura-vura: n-am nici o încredere în tine!

CÎNTĂREŢUL:

Astfel îl adăposti Azdak pe bătrînul cerşetor.
Cînd Azdak află că era marele cneaz, că era însuşi călăul,
Se ruşină şi singur se predă, poruncind străjii
Să-l ducă la Nukha, la judecată, la osîndă.

(În curtea judecătoriei, trei călăreţi în zale şed turceşte pe jos şi beau. De un stîlp e spînzurat un om în haină de judecător. Apare Azdak, cu mîinile legate, trăgîndu-l după el pe Şauva, care ţine celălalt capăt al funiei.)

AZDAK *(strigînd cît îl ţine gura):* Eu l-am ajutat pe marele cneaz să fugă! Pe cel mai mare tîlhar, pe cel mai

cumplit călău! În numele dreptății, cer să fiu judecat în văzul și în auzul lumii!

PRIMUL CĂLĂREȚ ÎN ZALE: Cine mai e și zănaticul ăsta?

POLIȚISTUL ȘAUVA: E Azdak, grămăticul nostru.

AZDAK: Eu sînt ticălosul, trădătorul, blestematul! Raportează, dobitocule, că cu ți-am cerut să mă duci legat în capitală, fiindcă, din nebăgare de seamă, l-am adăpostit chiar pe marele cneaz, mai bine zis, pe tîlharul ăl mare. Abia într-un tîrziu m-am dumerit cine era. Iată, răufăcătorul cere singur să fie judecat! Raportează cum te-am silit să vii cu mine încoace și cum te-am purtat pe drumuri aproape toată noaptea, ca să lămurim lucrurile pînă la capăt.

POLIȚISTUL ȘAUVA: Unde mai pui că m-ai și amenințat tot drumul! Asta n-a fost frumos din partea ta, Azdak.

AZDAK: Ține-ți gura, Șauva. Nu ești în stare să pricepi așa ceva. Acum s-au schimbat vremurile și or să treacă peste tine ca un tăvălug. Ești un om mort, căci s-a zis cu poliția, pfuit! Toate se vor cerceta, toate vor ieși la iveală. E mult mai bine să se predea omul singur, căci de judecata poporului tot nu scapă. *(Către Șauva.)* Raportează ce am strigat cînd treceam pe ulița cizmarilor! *(Reproduce scena, gesticulînd patetic și totodată trăgînd cu ochiul la călărețiii în zale.)* „Din prostie l-am lăsat pe tîlharul ăl mare să fugă, sfîșiați-mă, fraților!" Mai bine mărturisesc eu singur, decît să aștept să mă dea alții în vileag.

PRIMUL CĂLĂREȚ ÎN ZALE: Și ce ți-au răspuns oamenii?

ȘAUVA: Cei de pe ulița măcelarilor au căutat să-l liniștească, iar cei de pe ulița cizmarilor s-au prăpădit de rîs, ascultîndu-l. Atîta tot.

AZDAK: Aici, la voi, lucrurile se petrec altfel. Știu că voi sînteți neînduplecați, fraților. Unde-i judecătorul? Să înceapă pe loc cercetările.

PRIMUL CĂLĂREȚ ÎN ZALE *(arătîndu-i omul spînzurat)*: Uite-l pe judecător. Ia nu ne mai lua pe noi cu „fraților"! Astă-seară ne sare repede țandăra.

AZDAK: „Iată-l pe judecător!“ Un astfel de răspuns încă nu i-a fost dat nimănui să audă în Gruzia. Dar unde e excelența sa domnul guvernator, tîrgoveților? *(Arată spre pămînt.)* Uite, aici e excelența sa, călătorule! Unde e marele vistiernic care jupuia bietul om de șapte piei? Unde e boierul care ne lua flăcăii cu arcanul la cătănie? Dar patriarhul? Dar ispravnicul cu jandarmii lui? I-am spînzurat pe toți, aici sînt cu toții, — iată răspunsul pe care l-am așteptat de la voi, fraților.

AL DOILEA CĂLĂREȚ ÎN ZALE: Stai! Ce te așteptai să găsești aici, bezmeticule?

AZDAK: Ceea ce s-a petrecut în Persia, fraților.

AL DOILEA CĂLĂREȚ ÎN ZALE: Și, mă rog, ce s-a petrecut în Persia?

AZDAK: Acum patruzeci de ani i-am spînzurat pe toți: viziri, perceptori... Bunicul meu — strașnic om — a văzut cu ochii lui isprava asta. În trei zile le-au venit de hac în toată țara.

AL DOILEA CĂLĂREȚ ÎN ZALE: Dar după ce l-au spînzurat pe vizir, pe cine au pus la cîrma țării?

AZDAK: Pe un țăran.

AL DOILEA CĂLĂREȚ ÎN ZALE: Și cine era mai mare peste oaste?

AZDAK: Un ostaș ca tine, ostașule.

AL DOILEA CĂLĂREȚ ÎN ZALE: Și cine împărțea simbriile?

AZDAK: Simbriile le împărțea un vopsitor.

AL DOILEA CĂLĂREȚ ÎN ZALE: Nu cumva era un țesător de covoare?

PRIMUL CĂLĂREȚ ÎN ZALE: Dar ia spune tu, care te dai în vînt după persani, de ce s-au întîmplat toate astea?

AZDAK: Mai întrebi de ce? Crezi că pentru așa ceva e nevoie de o pricină anume? Dar tu din ce pricină te scarpini? Toate se trag de pe urma războiului. De prea multă vreme se tot poartă războaie! Și nicăieri nu găsești dreptate! Bunicul meu a învățat acolo un cîntec în care se povestește cum s-au petrecut lucrurile. Prietenul meu, polițistul, și cu mine,

o să vi-l cîntăm numaidecît. *(Către Şauva.)* Vezi de ţine bine funia, că şi asta face parte din cîntec. *(Începe să cînte, în timp ce Şauva ţine capătul funiei cu care e legat Azdak.)*

AZDAK:

De ce nu mai sîngeră fiii noştri, de ce nu mai plîng fiicele noastre?
De ce doar viţeii la tăiere mai au sînge în ei?
De ce mai plîng doar sălciile în zori pe malul lacului Urmi?
Vestitului rege îi mai trebuie un ţinut, ţăranului i se iau şi banii cîştigaţi pe lapte.
Ca domnii palatelor să fie stăpîni peste-o lume întreagă,
Cei din colibe rămîn şi făr-adăpost.
Bărbaţii noştri sînt tîrîţi peste nouă mări şi nouă ţări,
Ca domnii cei mari şi avuţi să chefuiască-n tihnă acasă.
Soldaţii se ucid între ei, iar capii de oşti îşi fac plecăciuni.
Bănuţul de bir al văduvei îl încearcă între dinţi, să vadă e calp ori nu e, iar oţelul săbiilor se frînge,
Bătălia-i pierdută, dar coifurile-s plătite cu bani grei.

Aşa e? Aşa e?

POLIŢISTUL ŞAUVA: Da, da, aşa-i, da, da, întocmai.
AZDAK: Vreţi să ascultaţi cîntecul pînă la capăt?

(Primul călăreţ în zale încuviinţează din cap.)

AL DOILEA CĂLĂREŢ ÎN ZALE *(către poliţist):* El te-a învăţat cîntecul ăsta?
POLIŢISTUL ŞAUVA: Da. Dar nu prea se potriveşte cu vocea mea.
AL DOILEA CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Nu prea. *(Către Azdak.)* Cîntă mai departe.

AZDAK: În strofa a doua se arată cum stau lucrurile în timp de pace. *(Cîntă.)*

Dregătoriile sînt ticsite, slujbaşii stau şi în stradă.
Fluviile se revarsă din matcă şi pustiesc ogoarele.
Cei ce nu-s în stare să-şi tragă singuri ciubotele
domnesc peste împărăţii.
Bogaţii ce nu ştiu să numere nici pînă la patru
înfulecă
opt feluri la un prînz.
Ţăranii care au porumb degeaba-şi caută
muşterii, căci în jur văd numai flămînzi.
Femeile ce viaţa întreagă-şi petrec ţesînd umblă
numa-n zdrenţe.
Aşa e? Aşa e?

POLIŢISTUL: Da, da, aşa-i, da, da, întocmai.

AZDAK:

De aceea nu mai sîngeră fiii noştri, de aceea nu mai
plîng fiicele noastre.
De aceea doar viţeii mai au sînge-n ei,
Şi mai plîng doar sălciile în zori, pe malul lacului
Urmi.

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Cîntecul ăsta vrei să-l cînţi în oraş?

AZDAK: De ce nu? Crezi că nu se cade?

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Vezi cum s-a înroşit cerul în partea aceea? *(Azdak întoarce capul; cerul e roşu ca în timpul unui incendiu.)* Arde o mahala întreagă. Şi la noi s-au molipsit nişte ţesători de covoare de „boala persană" şi acum întreabă dacă nu cumva cneazul Kazbeki se îndoapă cu prea multe bunătăţi. Iar azi-dimineaţă l-au înălţat pe judecătorul oraşului pe stîlpul de colo. Dar noi i-am bătut măr pentru cîte o sută de piaştri pe fiecare ţesător, pricepi?

AZDAK *(după o clipă de gîndire)*: Pricep.

(Îi priveşte cu sfială, apoi se depărtează tiptil, se aşază pe jos mai la o parte, cu capul în mîini.)

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE *(către cel de al treilea, după ce au mai tras cu toţii cîte o duşcă):* Acum ţin'te bine, să vezi ce haz o să facem!

(Primul şi al treilea călăreţ în zale se îndreaptă spre Azdak, tăindu-i orice cale de retragere.)

ŞAUVA: Eu nu cred că este un om într-adevăr rău, domnilor, cu toate că mai şterpeleşte cîte o găină, şi uneori chiar cîte un iepure.

AL DOILEA CĂLĂREŢ ÎN ZALE *(făcînd un pas către Azdak):* Nu cumva ai venit încoace ca să pescuieşti în apă tulbure?

AZDAK *(ridicînd ochii spre el):* Nu ştiu nici eu de ce am venit.

AL DOILEA CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Te pomeneşti c-oi fi şi tu de partea ţesătorilor de covoare?

(Azdak tăgăduieşte clătinînd din cap.)

AL DOILEA CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Atunci ce înseamnă cîntecul acela?

AZDAK: L-am moştenit de la bunicul meu, un om prost şi neştiutor.

AL DOILEA CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Aşa o fi, dar ce-i cu vopsitorul care împărţea simbriile?

AZDAK: Asta s-a întîmplat în Persia.

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Bine, dar parcă adineauri te căiai că nu l-ai spînzurat pe marele cneaz cu mîna ta?

AZDAK: Nu v-am spus că l-am lăsat să fugă?

ŞAUVA: Pot să depun şi cu mărturie că l-a lăsat să fugă.

(Călăreţii în zale îl tîrăsc spre spînzurătoare pe Azdak, care se zbate şi strigă. Apoi îi dau drumul şi izbucnesc în hohote de rîs. Azdak le ţine isonul, rîzînd cel mai tare. În cele din urmă, ei îl dezleagă şi încep să bea cu toţii. Deodată apare cneazul Kazbeki cel burduhănos, însoţit de un tînăr.)

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE *(către Azdak)*: Iacă au sosit şi vremurile noi, pe care le vesteşti tu.

(Izbucnesc iar în rîs.)

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: După cum văd, sînteţi tare voioşi, prieteni... Dacă-mi îngăduiţi, eu am să vă spun ceva serios. Ieri cnejii din Gruzia au răsturnat de la domnie pe marele cneaz, veşnic însetat de război, şi au înlăturat pe toţi guvernatorii numiţi de el. Din păcate, marele cneaz a izbutit să scape. În această clipă de răscruce, ţesătorii noştri, care n-au astîmpăr niciodată, s-au încumetat să pună la cale o răscoală şi să-l spînzure pe judecătorul oraşului, pe scumpul nostru Illo Orbeliani, iubit de toată lumea. Vai, vai, vai, ce nelegiuire! Prieteni, noi avem nevoie de pace în Gruzia, noi vrem pace şi iar pace. Şi, mai cu seamă, dreptate! Iacă, l-am adus cu mine pe nepreţuitul Bizergan Kazbeki, nepotul meu, un om destoinic; să fie el judecător de azi înainte. Eu sînt însă de părere că poporul trebuie să hotărască singur.

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Asta înseamnă că noi înşine trebuie să ne alegem judecătorul?

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Da, aşa este. Poporul trebuie să-l aleagă pe cel mai destoinic. Sfătuiţi-vă între voi, prieteni. *(În timp ce călăreţii în zale se strîng laolaltă.)* Fii pe pace, puiule, te poţi socoti ca şi ales. Iar cînd vom izbuti să punem mîna şi pe marele cneaz, nu vom mai fi nevoiţi să ne tîrîm pe brînci înaintea mîrlanilor.

CĂLĂREŢII ÎN ZALE *(discutînd între ei)*: Tremură mărunţaiele în ei, fiindcă nu l-au înhăţat încă pe marele cneaz. — Pentru asta trebuie să-i mulţumim grămăticului ăstuia de la ţară, căci el l-a lăsat să scape. Încă nu se simt stăpîni pe situaţie, de aceea îi dau zor cu „prieteni", „poporul trebuie să hotărască". — Acum dumnealui cică vrea să facă dreptate în Gruzia. — Acu e acu, să vedem care pe care! — Haideţi să-l întrebăm pe grămătic, el ştie mai bine

cum se face dreptate. Măi coţcarule, ţie ţi-ar plăcea să-l vezi judecător pe nepotul dumnealui?

AZDAK: Cu mine vorbiţi?

CĂLĂREŢUL ÎN ZALE *(urmîndu-şi vorba)*: Tu ai vrea să ajungă nepotul ăstuia judecător?

AZDAK: Pe mine mă-ntrebaţi? Chiar pe mine?

CĂLĂREŢII ÎN ZALE: De ce nu? Doar nu-i decît o glumă!

AZDAK: Dacă nu mă înşel, vreţi să-l cercetaţi pînă în măduva oaselor. Aşa-i? N-aveţi cumva vreun răufăcător la îndemînă, ca să-i daţi prilej candidatului să dovedească ce poate? Dar să ştiţi că v-ar trebui unul uns cu toate unsorile.

AL TREILEA CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Stai să ne gîndim. Avem în beci pe cei doi medici ai nevestei guvernatorului. Doar scroafa aceea n-ar fi ţinut pe orice terchea-berchea. Să-ncercăm cu ei.

AZDAK: Nu cred că-s potriviţi. Nu trebuie să luaţi nişte răufăcători adevăraţi, atîta vreme cît nu ştiţi dacă judecătorul va fi numit ori ba. Judecătorul poate să fie şi un bou, nu se cere decît să fi fost înscăunat după litera legii, pentru a nu se ştirbi justiţia, căci dumneaei este tot atît de gingaşă ca splina, bunăoară, în care nu poţi izbi niciodată cu pumnii, că moare omul. Pe cei doi medici n-aveţi decît să-i spînzuraţi, căci nu ştirbiţi cîtuşi de puţin justiţia, dacă n-a fost de faţă nici un judecător. Orice hotărîre judecătorească trebuie rostită cu cea mai mare seriozitate, oricît s-ar părea de caraghios. Bunăoară, dacă un judecător osîndeşte o femeie fiindcă a furat o bucată de mălai pentru copilul ei şi, cînd rosteşte sentinţa, nu e îmbrăcat în robă sau în timpul acesta se scarpină, dezgolindu-şi coapsa pînă sus, atunci sentinţa dată este o batjocură, iar justiţia a fost încălcată. Mai degrabă ar putea o robă şi o tocă de judecător să rostească singure un verdict, decît un om fără aceste semne ale puterii judecătoreşti. Dacă nu eşti cu ochii în patru, justiţia se duce de rîpă. Doar nici voi n-aţi da unui cîine

să guste vinul din pahar, pentru a hotărî dacă e bun sau nu, căci altfel vinul s-ar duce dracului.

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Văd că te pricepi să despici firul de păr în patru, dar pe noi ce ne sfătuieşti să facem?

AZDAK: Am să fac cu pe pîrîtul. Mi-am şi ticluit învinuirea. *(Le şopteşte ceva la ureche.)*

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Tu? *(Se prăpădesc cu toţii de rîs.)*

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Ei, ce aţi hotărît?

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Am hotărît să-l punem mai întîi la încercare. Bunul nostru prieten aci de faţă va face pe acuzatul şi iată jilţul de judecător pe care se va aşeza candidatul.

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Aşa ceva nu se prea obişnuieşte. Dar fie, de ce nu? *(Către nepotul său.)* O simplă formalitate, puiule. După cum ai învăţat tu, cine ajunge mai repede: cel ce înaintează încet şi sigur, sau cel ce aleargă într-un suflet?

NEPOTUL: Cel ce se strecoară tiptil, unchiule Arsen.

(Nepotul se aşază în jilţ, iar cneazul cel burduhănos rămîne în picioare, în spatele lui. Călăreţii în zale şed pe trepte. Deodată Azdak se apropie în fugă, imitînd întocmai mersul marelui cneaz.)

AZDAK: Se află printre voi vreunul care mă cunoaşte? Eu sînt marele cneaz.

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Cine este?

AL DOILEA CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Marele cneaz. L-aş fi recunoscut dintr-o mie.

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Bine.

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Să înceapă judecata.

AZDAK: Auzi, sînt acuzat de a fi dezlănţuit războiul. E de-a dreptul caraghios. Am spus că e caraghios, nu ajunge? De nu, am adus şi avocaţi, vreo cinci sute, cred. *(Face un gest arătînd în spatele său, ca şi cum acolo ar fi o mulţime de avocaţi.)* Am nevoie de toate scaunele din sală pentru avocaţii mei.

(Călăreţii în zale izbucnesc în rîs; cneazul cel burduhănos rîde şi el.)

NEPOTUL *(către călăreţii în zale):* Doriţi într-adevăr să judec cazul de faţă? Trebuie să vă spun că-l socotesc cel puţin ciudat, dar la urma urmei asta e o chestie de gust.

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Dă-i drumul!

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS *(zîmbind):* Achită-l, puiule.

NEPOTUL: Bine. Să judecăm, aşadar, procesul intentat de poporul gruzin marelui cneaz. Ce aveţi de spus în apărarea dumneavoastră, acuzat?

AZDAK: Multe. Am citit şi eu, fireşte, că sîntem înfrînţi. Pe vremuri am declarat războiul după sfatul unor patrioţi, ca unchiul Kazbeki, bunăoară. Cer ca unchiul Kazbeki să fie citat ca martor.

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS *(către călăreţii în zale, prietenos):* Are haz dumnealui, nu-i aşa?

NEPOTUL: Se respinge. Faptul de a fi declarat război nu constituie o vină, căci la război recurge din cînd în cînd orice stăpînitor. Vina dumneavoastră e că nu l-aţi purtat cu priceperea cuvenită.

AZDAK: Prostii! Nu eu l-am purtat. Am lăsat pe alţii să-l poarte, pe cneji. Şi ei, fireşte, au dus totul de rîpă.

NEPOTUL: Tăgăduiţi cumva că dumneavoastră aţi fost comandantul suprem?

AZDAK: Cîtuşi de puţin. Eu sînt totdeauna şi în toate comandantul suprem. Chiar din clipa cînd m-am născut am zbierat la doică. De mic îi băgam pe toţi în sperieţi, de-i apuca pîntecăraia. Sînt obişnuit să poruncesc. Am poruncit întotdeauna dregătorilor să golească vistieria. Ofiţerii îşi bat soldaţii numai cînd le poruncesc eu. Moşierii necinstesc muierile ţăranilor numai la porunca mea. Şi unchiul Kazbeki, aci de faţă, e burduhănos numai fiindcă eu i-am poruncit.

CĂLĂREȚII ÎN ZALE *(bătînd din palme)*: E straşnic! Trăiască marele cneaz!

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Răspunde-i, puiule! Nu te teme, sînt lîngă tine.

NEPOTUL: Lasă că-i răspund eu, şi încă aşa cum mi-o impune demnitatea de judecător. Acuzat, vă faceţi vinovat de ultragiu faţă de Înalta Curte.

AZDAK: Bine, bine. Îţi poruncesc să continui interogatoriul.

NEPOTUL: Mie n-aveţi căderea să-mi porunciţi. Aşadar, pretindeţi că v-au silit cnejii să declaraţi războiul? Atunci cum puteţi susţine că războiul l-ar fi pierdut tot cnejii?

AZDAK: N-au recrutat destui oameni, au furat banii statului, au trimis armatei cai betegi, iar cînd se dădea un atac, ei chefuiau prin bordeluri. Cer ca unchiul să fie audiat ca martor.

NEPOTUL: Faceţi cumva afirmaţia monstruoasă că toţi cnejii din această ţară s-ar fi dat înapoi de la luptă?

AZDAK: Ba nu. Cnejii au luptat. S-au luptat între ei, care să capete cele mai multe comenzi pentru aprovizionarea armatei.

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS *(izbucnind)*: Întrece măsura! Vorbeşte întocmai ca un ţesător de covoare.

AZDAK: Serios? Nu spun decît adevărul!

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Spînzuraţi-l! La spînzurătoare cu el!

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Nu vă pierdeţi cumpătul. Dă-i înainte, înălţimea ta!

NEPOTUL: Linişte. Acum verdictul: condamnare la moarte prin spînzurare pentru pierderea războiului.

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS *(strigînd ca un apucat)*: Spînzuraţi-l! Spînzuraţi-l! La spînzurătoare!

AZDAK: Tinere, te sfătuiesc cu toată seriozitatea să nu vorbeşti atît de scurt şi tăios cînd eşti în exerciţiul funcţiunii. Nu poţi fi pus cîine de pază cînd urli ca un lup. Ai înţeles?

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: La spînzurătoare cu el!

AZDAK: Cînd s-or dumeri oamenii că şi cnejii vorbesc aceeaşi limbă ca marele cneaz, or să-i spînzure pe toţi de-a valma. De altfel, verdictul se cascază pe motivul că războiul e pierdut, dar nu pentru cneji. Cnejii au cîştigat războiul, încasînd 3.863.000 de piaştri pentru cai nelivraţi...

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Spînzuraţi-l!

AZDAK: 8.240.000 de piaştri pentru întreţinerea unor trupe nerecrutate.

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: La spînzurătoare!

AZDAK: Aşadar, sînt învingători. Războiul a fost pierdut numai de Gruzia, care n-a fost citată ca parte în faţa acestei instanţe.

CNEAZUL CEL BURDUHĂNOS: Cred că ajunge, prieteni! *(Către Azdak.)* Tu şterge-o, tîlharule, dacă nu vrei să fii spînzurat. *(Către călăreţii în zale.)* Sper că sînteţi lămuriţi, prieteni, aşa că puteţi numi pe noul judecător.

PRIMUL CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Da, să-l numim. Scoateţi haina de pe spînzurat şi daţi-o încoa. *(Unul dintre ei se urcă pe umerii altuia şi scoate roba de pe spînzurat.)* Şi acum *(către nepot)*, dă-te la o parte, ca pe scaunul potrivit să stea şezutul potrivit. *(Către Azdak.)* Apropie-te şi aşază-te pe jilţul judecătorului. N-auzi, omule! *(Azdak se apropie de jilţ, face o plecăciune şi apoi se aşază.)* Întotdeauna judecătorul a fost o pramatie, iar de acum înainte o pramatie va fi judecător. *(I se pune roba pe umeri, iar în cap, învelişul de papură al sticlei de băutură.)* Ia priviţi ce mai judecător!

CÎNTĂREŢUL:

În ţara bîntuită de răzmeriţă, nu mai era nimeni stăpîn.
Atunci l-au pus călăreţii judecător pe Azdak.
Atunci Azdak fu înscăunat jude pe doi ani.

(Cîntăreţul împreună cu muzicanţii.)

Cînd flăcările mistuiau oraşele, şi sîngele curgea în valuri,
Iar din adîncuri ieşeau paianjeni şi gîngănii
Intrarea-n palat o păzea un gîde,
Un necredincios slujea la altar,
Şi dreptatea pe atunci Azdak o-mpărţea.

(Azdak şade în jilţul judecătorului şi îşi curăţă un măr. Şauva măturăduşumeaua judecătoriei. Într-o parte a încăperii se află un olog într-un fotoliu pe rotile, un medic pîrît şi un om şchiop în zdrenţe, iar de partea cealaltă, un tînăr acuzat de şantaj. Un călăreţ în zale stă de pază cu steagul regimentului său în mînă.)

AZDAK: Ţinînd seama de numeroasele cazuri pendinte, Curtea va judeca astăzi cîte două procese deodată. Înainte de a începe, voi face o scurtă comunicare: primesc. *(Întinde mîna. Numai cel învinuit de şantaj scoate bani din buzunar şi îi dă.)* Îmi rezerv dreptul de a sancţiona una din părţile aci de faţă *(uitîndu-se spre invalid)*, pentru desconsiderarea Curţii. *(Către medic.)* Tu eşti medic, iar tu *(către invalid)* l-ai dat în judecată. Medicul este de vină de starea în care te afli?

OLOGUL: Da. Din pricina lui m-a lovit damblaua.

AZDAK: Ar fi vorba, aşadar, de neglijenţă în exercitarea profesiunii.

OLOGUL: E mai grav decît o simplă neglijenţă. Eu i-am împrumutat acestui om bani ca să poată studia. Pînă în ziua de azi nu mi-a dat nici o leţcaie înapoi, iar cînd am mai auzit că-şi lecuieşte bolnavii de pomană, m-a lovit damblaua.

AZDAK: Pe bună dreptate. *(Către omul şchiop.)* Dar tu ce cauţi aici?

ŞCHIOPUL: Eu sînt bolnavul, înălţimea voastră.

AZDAK: El ţi-a îngrijit piciorul?

ŞCHIOPUL: Da, însă nu pe cel bolnav. Piciorul stîng era bolnav de reumatism, dar mi l-a operat pe cel drept, de aceea am şi rămas şchiop.

AZDAK: Şi asta a făcut-o pe gratis?

OLOGUL: Auzi, să facă pe gratis o operaţie de cinci sute de piaştri! De pomană! Pentru un „mulţam"! Cînd te gîndeşti că pe banii mei a învăţat! *(Către medic.)* Nu cumva la facultate ai învăţat să operezi pe degeaba?

MEDICUL: Înălţimea voastră, e adevărat că se obişnuieşte să se ia onorariul înainte de operaţie, căci pacientul plăteşte mai bucuros înainte, decît după operaţie, ceea ce omeneşte e foarte uşor de înţeles. În cazul de faţă am crezut că servitorul meu primise onorariul înainte de a începe cu operaţia. Dar m-am înşelat.

OLOGUL: Auzi, dumnealui s-a înşelat! Un medic bun nu se înşală niciodată! El cercetează bine cazul înainte de a opera.

AZDAK: Ai dreptate. *(Către Şauva.)* Dar în cazul celălalt, despre ce e vorba, domnule acuzator public?

ŞAUVA *(continuînd să mături cu sîrguinţă);* Şantaj.

CEL ÎNVINUIT DE ŞANTAJ: Înaltă Curte, eu sînt nevinovat. N-am vrut decît să aflu de la respectivul moşier dacă într-adevăr îşi violase nepoata. Dînsul m-a lămurit cu cea mai mare bunăvoinţă că nu făcuse aşa ceva, iar banii mi i-a dat numai ca să-mi pot ajuta unchiul să studieze muzica.

AZDAK: Aha! *(Către medic.)* În ceea ce te priveşte, doctore, nu poţi invoca nici un fel de circumstanţe atenuante pentru delictul pe care l-ai comis. Nu-i aşa?

MEDICUL: Cel mult că orice om poate să greşească.

AZDAK: Tu nu ştii că un medic bun are simţul răspunderii cînd e vorba de bani? Am auzit chiar din gura unui medic că s-a ales cu o mie de piaştri de pe urma unui deget scrîntit, deoarece a descoperit că provenea dintr-o proastă circulaţie, ceea ce un medic nepriceput poate nici n-ar fi bănuit, iar

altă dată tot el, printr-o îngrijire atentă, a transformat o simplă băşică a fierii într-o mină de aur. Va să zică nu poţi invoca nici o circumstanţă atenuantă, doctore. Cunoscutul negustor de grîne Uxu l-a trimis pe fiul său la Facultatea de medicină ca să înveţe negustoria, căci facultăţile de medicină sînt vestite în privinţa asta. *(Către şantajist.)* Cum se numeşte moşierul acela?

ŞAUVA: Dînsul doreşte ca numele său să nu fie pomenit.

AZDAK: Atunci voi pronunţa sentinţele. Curtea socoteşte că şantajul este dovedit şi de aceea tu *(către olog)* eşti condamnat la o amendă de o mie de piaştri. Iar dacă vei mai avea un al doilea atac de apoplexie, medicul va fi dator să te îngrijească pe gratis, eventual să te şi amputeze. *(Către şchiop.)* Iar tu vei primi drept despăgubire o sticlă de spirt pentru frecţie. *(Către şantajist.)* Tu vei ceda o jumătate din onorariul tău acuzatorului public, pentru că n-ai destăinuit Curţii numele moşierului şi, pe deasupra, Curtea te sfătuieşte să studiezi medicina, deoarece ai aptitudini pentru această profesiune. Pe tine, doctore, Curtea te achită pentru greşeala de neiertat, pe care ai comis-o în practicarea meseriei tale. Următoarele două cazuri!

CÎNTĂREŢUL ÎMPREUNĂ CU MUZICANŢII:

Ce ţi-ar plăcea nu poţi face,
Căci dreptatea-i mîţă-n sac.
Doi se ceartă; să-i despartă
Vine preabunul Azdak.

(Dintr-un han de pe Şoseaua Militară Gruzină iese Azdak, urmat de hangiu, un bătrîn cu barbă mare. În urma lor, un argat împreună cu Şauva duc jilţul de judecător. Un călăreţ în zale îi însoţeşte ducînd steagul regimentului său.)

AZDAK: Aduceţi-l încoace. Aici stăm barem la aer curat, iar din crîngul de lămîi de colea adie o boare

plăcută. Şi justiţiei îi pricşte în aer liber. Vîntul îi ridică poalele şi poţi vedea ce are dedesubt. Şauva, iar am mîncat amîndoi prea mult. Aceste călătorii de inspecţie sînt foarte obositoare. Va să zică de nora ta e vorba?

HANGIUL: Înălţimea voastră, e vorba de onoarea familiei noastre. Am venit eu cu jalba în locul fiului meu, care a plecat după treburi peste munte. Iată-l pe argatul care a păcătuit, şi aceasta e nenorocita de noră-mea.

(Se apropie nora, o femeie trupeşă, cu un văl pe obraz.)

AZDAK *(aşezîndu-se):* Eu primesc. *(Oftînd, hangiul îi dă nişte bani.)* Aşa, cu aceasta formalităţile sînt îndeplinite. Va să zică este un caz de viol?

HANGIUL: Înălţimea voastră, cînd am intrat în grajd, am dat peste neisprăvitul ăsta şi am văzut cu ochii mei că o trîntise pe Ludovica noastră pe paie.

AZDAK: Aha, în grajd. Straşnici cai aveţi! Mi-a plăcut mai ales cîrlanul şarg.

HANGIUL: Firește că numaidecît am luat-o la rost pe Ludovica, fiul meu fiind plecat de acasă.

AZDAK *(serios):* După cum îţi spuneam, mi-a plăcut grozav.

HANGIUL *(tăios):* Într-adevăr? — Ludovica mi-a mărturisit că argatul o silise să se culce cu el, cu toată împotrivirea ei.

AZDAK: Scoate-ţi vălul de pe obraz, Ludovica. *(Ea se supune.)* Să ştii că eşti pe gustul Curţii, Ludovica. Ia istoriseşte cum s-au petrecut lucrurile.

LUDOVICA *(ca şi cum ar spune o lecţie învăţată pe de rost):* Cînd am intrat în grajd ca să văd mînzul cel nou născut, argatul mi-a spus deodată: „Ce zăpuşeală e azi!“ — şi mi-a pus mîna pe sînul stîng. Eu am încercat să-l opresc, zicîndu-i: „Nu se cade să faci aşa ceva“. Dar el nu s-a astîmpărat şi purtarea lui necuviincioasă m-a făcut să-mi pierd cumpătul. Înainte ca eu să-i ghicesc gîndurile păcătoase,

m-a strîns atît de tare, încît n-am mai putut scăpa. Faptul era îndeplinit cînd socrul meu a dat peste noi şi m-a izbit din greşeală cu piciorul.

HANGIUL *(precizînd):* În locul fiului meu.

AZDAK *(către argat):* Recunoşti că tu ai început?

ARGATUL: Da.

AZDAK: Ludovica, îţi plac dulciurile?

LUDOVICA: Îmi plac mai ales seminţele de floarea-soarelui.

AZDAK: De obicei stai mult în cadă cînd te îmbăiezi?

LUDOVICA: Cel puţin o jumătate de ceas.

AZDAK: Domnule acuzator public, pune-ţi cuţitul colo jos. *(Şauva execută ordinul.)* Ludovica, du-te şi ridică de jos cuţitul procurorului.

(Ludovica se duce să ridice cuţitul, legănîndu-şi şoldurile.)

AZDAK *(arătînd-o printr-un gest):* Ei, vedeţi cum se leagănă! Iată că a ieşit la iveală partea cu pricina. Aşadar violul este dovedit. Tu, care mănînci prea mult, mai cu seamă dulciuri, care te lăfăieşti prea mult în apă caldă, tu, care din pricina trîndăviei ai pielea catifelată, tu l-ai siluit pe bietul om. Îţi închipui oare că, înfruntînd lumea cu asemenea şolduri, poţi înşela Curtea şi scăpa nepedepsită? E vădită agresiunea premeditată cu o armă foarte primejdioasă. Eşti condamnată să dai Curţii calul şarg, pe care călăreşte socrul tău în locul fiului său. Şi acum, Ludovica, ai să vii cu mine în grajd, pentru ca Înalta Curte să poată cerceta locul delictului.

(Pe Şoseaua Militară Gruzină, Azdak este purtat din sat în sat în jilţul său de judecător de către călăreţii în zale care-l însoţesc. În urma lui vine Şauva, cărînd o spînzurătoare, şi argatul, care duce cîrlanul şarg de căpăstru.)

CÎNTĂREŢUL ÎMPREUNĂ CU MUZICANŢII:

Hei, mai lesne-o duc săracii
Cînd pe domni i-ncurcă dracii,
Nu le mai fură de la gură, cum tot fac.
Trece judele cetăţii
Cu cîntarul dreptăţii,
Cu săracii, nu cu pitacii ţine Azdak.

De la domni ia fără teamă
Şi dă tot, la cei de-o seamă,
Judecata astfel dată i-e pe plac
Dreptul-strîmbul jude trece,
Gloata-l apără,-l petrece,
Pentru Gruzia, un tată e-Azdak.

(Micul convoi se îndepărtează.)

La boieri vin pasămite
Cu securile-ascuţite;
Nu cu piedici ori cu predici vii de hac.
Cu blîndeţea n-ai ce face;
Doar securile sărace
Fac minuni, şi în minuni credea Azdak.

(Jilţul de judecător al lui Azdak se află într-o cîrciumă. Trei chiaburi stau în picioare în faţa lui Azdak, căruia Şauva îi aduce un pahar de vin. Într-un colţ stă o ţărancă bătrînă. Uşa e deschisă şi ţăranii din sat privesc înăuntru din prag şi de afară. Un călăreţ în zale stă de strajă, ţinînd în mînă stindardul regimentului.)

AZDAK: Are cuvîntul domnul acuzator public.

ŞAUVA: E vorba de o vacă. Acuzata ţine de cinci săptămîni în grajdul ei o vacă ce aparţine chiaburului Suru. S-a descoperit la ea şi o şuncă furată, iar chiaburului Şutev i-au fost ucise nişte vaci în ziua cînd i-a cerut acuzatei să-i dea ceea ce i se cuvine pentru ogorul lucrat de ea în dijmă.

CHIABURII *(toți deodată):*

E vorba de șunca mea, înălțimea voastră.
E vorba de vaca mea, înălțimea voastră.
E vorba de ogorul meu, înălțimea voastră.

AZDAK: Ce ai de zis, măicuță?

BĂTRÎNA: Înălțimea voastră, acum cinci săptămîni, într-o noapte pe la cîntători, a bătut cineva la ușa mea și, cînd am deschis, am dat cu ochii de un om cu barbă, cu o vacă după el, și omul mi-a spus: „Eu sînt sfîntul Banditus, făcătorul de minuni, și fiindcă fiul tău, măicuță, a căzut în război, ți-am adus această vacă în amintirea lui. Vezi de-o îngrijește cît mai bine."

CHIABURII: E tîlharul Irakli, înălțimea voastră! E cumnatul ei, înălțimea voastră! După ce ne fură vitele, mai dă și foc caselor noastre! Să i se taie capul banditului!

(De afară se aude un strigăt de femeie. Mulțimea freamătă și se dă îndărăt. Intră banditul Irakli, cu un topor uriaș în mînă.)

CHIABURII: Irakli! *(Își fac cruce.)*

BANDITUL: Bună seara, oameni buni! Un pahar de vodcă!

AZDAK: Domnule acuzator public, un pahar de vodcă pentru oaspe. Dar cine ești?

BANDITUL: Sînt un pustnic pribeag, înălțimea voastră, și vă mulțumesc pentru milostenie. *(Dă de dușcă paharul pe care i l-a adus Șauva.)* Încă unul.

AZDAK: Eu sînt Azdak. *(Se ridică și face o plecăciune, la care banditul îi răspunde tot printr-o plecăciune.)* Curtea urează bun venit pustnicului călător. Povestește mai departe, măicuță.

BĂTRÎNA: Înălțimea voastră, în prima noapte încă nu știam că sfîntul Banditus poate face minuni. La urma urmei, mă alesesem și eu cu o vacă, atîta tot. Dar peste cîteva zile au venit la mine într-o noapte niște argați de-ai chiaburului și au vrut să-mi ia vaca. Cînd au ajuns la ușă, s-au lăsat însă păgubași

şi au făcut cale întoarsă — şi ce să vezi? — pe cap le crescuseră nişte cucuie cît pumnul. Atunci mi-am dat seama că sfîntul Banditus le-a muiat inima şi i-a schimbat în oameni de omenie. *(Banditul rîde cu hohote.)*

PRIMUL CHIABUR: Ştiu cu cum i-a schimbat.

AZDAK: E bine că ştii. Ai să ne spui şi nouă mai tîrziu. Urmează, femeie!

BĂTRÎNA: Înălţimea voastră, a doua minune s-a întîmplat cu chiaburul Şutev, care s-a făcut şi el om cumsecade după ce o viaţă întreagă a fost mai rău ca Satana, aşa cum ştie toată lumea. Totuşi sfîntul Banditus l-a înduplecat să mă scutească de dijmă pentru peticul acela de pămînt.

AL DOILEA CHIABUR: Păi dacă mi-au înjunghiat vitele pe cîmp! *(Banditul rîde.)*

BĂTRÎNA *(după ce Azdak i-a făcut semn să continue)*: Şi într-o bună dimineaţă m-am trezit că-mi zboară o şuncă pe fereastră în casă. M-a izbit drept în şale de mai şchiopătez şi azi, după cum vedeţi, înălţimea voastră. *(Face cîţiva paşi. Banditul rîde.)* Acum vă întreb şi eu, înălţimea voastră, cînd s-a mai pomenit vreodată să dăruiască cineva o şuncă unui om sărac şi bătrîn? Ca să se întîmple aşa ceva e nevoie de o minune.

(Banditul începe să plîngă cu hohote.)

AZDAK *(ridicîndu-se de pe scaun şi plimbîndu-se încolo şi încoace prin faţa jilţului său)*: Măicuţă, cu întrebarea ta ai înduioşat inima judecătorului. Fii atît de bună şi aşază-te aici.

(Bătrîna se aşază cu sfială pe jilţul judecătorului, iar Azdak pe jos, cu paharul de vin în mînă.)

AZDAK:

Măicuţă, cît pe-aci să-ţi spun măicuţă Gruzie, îndurerată,
Prădată, cu fiii duşi în război,
Zdrobită în bătăi, arzînd de nădejde!

Plîngi cînd primeşti o vită în dar,
Şi te miri cînd nu eşti lovită.
La judecată fii milostivă cu noi, blestemaţii!

(Urlînd la chiaburi.)

AZDAK: Mărturisiţi că voi nu credeţi în minuni, păgînilor! Condamn pe fiecare dintre voi la cîte o amendă de cinci sute de piaştri pentru că n-aveţi frică de Dumnezeu! Afară cu voi!

(Chiaburii se strecoară pe uşă afară.)

AZDAK: Iar tu, măicuţă, şi tu, cuviosule *(către bandit)*, haideţi să beţi un ulcior de vin împreună cu acuzatorul public şi cu Azdak.

CÎNTĂREŢUL ÎMPREUNĂ CU MUZICANŢII:

Şi astfel frînse el legile, cum se frînge o pîine,
Ca să aducă pe ţărmul dreptăţii poporul sărac
Şi astfel, cei mai de jos, biata gloată, aveau un om în sfîrşit
Pe care-l mituia mîna goală, îl aveau pe Azdak.

Şi zile şapte sute şi douăzeci măsură cu cîntarul lui strîmb,
Toate jalbele lor, şi grăi cum doar hoţii cu hoţii o fac.
Din jilţul de jude, cu parul spînzurătorii în faţă,
Dreptatea pe drept măsluită a împărţit-o Azdak.

CÎNTĂREŢUL:

Dar se sfîrşi cu vremea tulbure şi iar se-ntoarse marele cneaz,
Se-ntoarse şi soaţa guvernatorului, aducînd dreptatea lor.
Pe mulţi îi osîndiră la moarte, şi pîrjolul cuprinse iar mahalaua.
Atunci se-nspăimîntă şi Azdak.

(Jilțul de judecător al lui Azdak se află iarăși în curtea judecătoriei. Azdak șade pe jos și-și cîrpește o gheată, stînd de vorbă cu Șauva. Din stradă se aude zarvă. În spatele zidului este purtat în țeapă capul cneazului burduhănos.)

AZDAK: Șauva, zilele cît le mai ai de slujit sînt numărate, poate chiar și clipele. Te-am ținut cît am putut mai mult în frîul aspru al cugetului care ți-a însîngerat gura, te-am biciuit cu temeiurile rațiunii și te-am chinuit cu logica. Tu ești un om slab din fire, iar cînd te prostește cineva cu un argument viclean, te repezi să-l înghiți, căci nu te poți stăpîni. Tu ești făcut să lingi mîna unei făpturi mai presus decît tine, dar vezi, asemenea făpturi pot fi foarte deosebite între ele. În curînd însă, vei fi iar slobod să-ți urmezi pornirile josnice, care te îndeamnă întotdeauna să strivești sub talpa-ți groasă capete omenești. Căci a trecut vremea răzmeriței și a tulburărilor, așa cum e înfățișată în cîntecul de răscoală pe care îl vom mai cînta acum o dată împreună, în amintirea acestor timpuri cumplite; stai jos și vezi să nu păcătuiești împotriva melodiei. Nu-ți fie teamă, îl putem cînta fără grijă, căci are un refren care place multora. *(Cîntă.)*

Soră, trage-ți vălul pe față,
Frate, ia cuțitul în mînă, timpul a ieșit din făgaș,
Cei mari jelesc, se bucură amărîții.
Orașul vuiește de strigăt:
Să izgonim dintre noi pe boieri!
Cu sila să intre mulțimea în dregătorii și să rupă izvoadele iobăgiei.
Domnii sînt prinși în jug, iar cei ce n-au avut parte de soare ies la lumină.
Lacrele de abanos din biserici sînt sfărîmate,
Și din minunatul lemn de Sesnem se taie scînduri de pat.

Flămînzii de ieri au azi hambarele pline; cine cerşea un pumn de făină
Azi împarte bucate.

ŞAUVA: Of, of, of, of.
AZDAK: Unde eşti, generale? Fă ordine, rogu-te!

Nu mai recunoşti pe fiul celui cu vază; copilul stăpînei ajunge fiul roabei.
Sfetnicii au şi început să-şi caute adăpost în şuri.
Cine-nnopta pînă ieri afară, rezemat de-un zid,
Azi se lăfăieşte în pat.
Cine vîslea într-o luntre are azi corăbii; degeaba
Vă zgîiţi după ele, voi, foştii stăpîni,
Căci astăzi nu mai sînt ale voastre.
Cinci argaţi sînt trimişi de stăpîni încotrova; ei îi răspund:
De astăzi mai du-te şi singur,
Căci noi am ajuns la liman.

ŞAUVA: Of, of, of, of.
AZDAK: „Unde eşti, generale? Fă ordine, rogu-te!" Da, era cît pe-aci să ajungem şi noi la liman, dacă ar mai fi zăbovit cîtva timp ăştia cu rînduiala lor. Acum însă, marele cneaz, pe care eu, ca un bou ce sînt, l-am scăpat cu viaţa, s-a întors în capitală cu o armată pusă la dispoziţie de persani, ca să reinstaureze ordinea lui. Mahalaua a şi început să ardă. Adu-mi cartea cea groasă, pe care şed de obicei. *(Şauva îi aduce cartea de pe jilţul de judecător, iar Azdak o deschide.)* Asta-i pravila şi tu eşti martor că am folosit-o întotdeauna. Ia s-o răsfoiesc, să văd ce or să-mi bage ăştia de vină. Că de, pe toţi săracii i-am lăsat să-mi scape printre degete şi asta o să mă coste scump. Fiindcă am sprijinit sărăcia ca să poată merge înainte pe picioarele ei slăbănoage, or să mă spînzure pentru beţie. Prea m-am uitat în punga bogaţilor şi asta nu se iartă. Nu mă pot ascunde nicăieri, căci nu-i om să nu mă cunoască, fiindcă pe toţi i-am ajutat.

ŞAUVA: Vine cineva.

AZDAK *(rămîne o clipă în picioare, înlemnit de spaimă, apoi se îndreaptă spre jilţ, clătinîndu-se)*: S-a isprăvit. Dar n-am de gînd să fac pe eroul de hatîrul nimănui. Te rog în genunchi, fie-ţi milă de mine, nu mă părăsi, sînt mort de spaimă!

(Apare Natella Abaşvili, soţia guvernatorului, însoţită de aghiotant şi de un călăreţ în zale.)

SOŢIA GUVERNATORULUI: Ce fel de om e judecătorul, Şalva?

AZDAK: Un om plin de bunăvoinţă, înălţimea voastră, gata oricînd să vă slujească.

AGHIOTANTUL: Natella Abaşvili, soţia răposatului guvernator, s-a întors chiar acum din pribegie şi îşi caută fiul, pe Mihail Abaşvili, în vîrstă de doi ani. Ea a aflat că o fostă slujnică i-a răpit copilul şi l-a ascuns în munţi.

AZDAK: E de ajuns să porunciţi, şi copilul va fi găsit, să trăiţi!

AGHIOTANTUL: Se pare că femeia dă copilul drept al ei.

AZDAK: Atunci i se va tăia capul, să trăiţi!

AGHIOTANTUL: Asta-i tot ce am avut de spus.

SOŢIA GUVERNATORULUI *(plecînd)*: Nu-mi place omul ăsta.

AZDAK *(o însoţeşte pînă la uşă, făcîndu-i temenele)*: Să trăiţi, înălţimea voastră, porunca înălţimii voastre va fi îndeplinită.

5

CERCUL DE CRETĂ.

CÎNTĂREŢUL:

Acum ascultaţi ce s-a petrecut la judecată,
Şi cum s-a hotărît cine-i mama adevărată,
Prin vestita încercare a cercului de cretă.

(Curtea judecătoriei din Nukha. Cîţiva călăreţi în zale intră ducîndu-l pe Mihail de mînă şi numaidecît ies cu toţii prin fund. Un călăreţ în zale, cu suliţa întinsă, o opreşte pe Gruşa în poartă şi n-o lasă să intre decît după ce copilul a fost scos din curte. Gruşa e întovărăşită de bucătăreasa cea grasă, care slujise şi ea la Curtea fostului guvernator Abaşvili. Din depărtare se aude larmă şi se vede lumina roşie a unui incendiu.)

GRUŞA: E un flăcău şi jumătate, ştie să se şi spele singur.

BUCĂTĂREASA: Din fericire ai de-a face cu Azdak, şi nu cu un judecător adevărat. E un beţivan fără pereche şi habar n-are de lege; pînă şi pe tîlhari i-a scos basma curată. Ăsta le încurcă pe toate şi, cum nu se mulţumeşte niciodată cu mita pe care i-o dau bogaţii, mai are şi cîte unul de-ai noştri norocul să scape cu bine din mîna lui.

GRUŞA: De-ar da şi peste mine norocul ăsta, că altfel nu ştiu ce m-aş face.

BUCĂTĂREASA: Taci, nu cobi. *(Îşi face cruce.)* Eu cred că ar fi mai bine să spun la repezeală o rugăciune: poate ne ajută Dumnezeu să fie beat judecătorul.

(Se roagă în tăcere, mişcîndu-şi numai buzele, în timp ce Gruşa îşi roteşte privirea prin curte, doar-doar o zări copilul.)

BUCĂTĂREASA: Un lucru nu pricep: de ce ăi fi ţinînd mortiş să păstrezi copilul, dacă nu-i al tău, şi încă pe vremurile astea?

GRUŞA: Ba e al meu, doar eu l-am crescut.

BUCĂTĂREASA: Nu te-ai gîndit oare niciodată ce are să se întîmple dacă se întoarce dînsa?

GRUŞA: La început m-am gîndit că o să i-l dau înapoi, iar mai tîrziu mi-am zis că n-o să se mai întoarcă.

BUCĂTĂREASA: La urma urmei, şi o haină de împrumut îţi ţine cald, nu-i aşa? *(Gruşa încuviinţează din cap.)* Sînt gata să jur tot ce vrei, fiindcă te ştiu cît eşti

de cumsecade. *(Repetă ca o lecţie învăţată pe de rost.)* Mi-l dăduse mie în grijă şi îmi plătea cinci piaştri pe lună, dar de Paşti, în seara cînd au început tulburările, Gruşa a venit să şi-l ia. *(Îl zăreşte pe ostaşul Hahava, care se apropie de ele.)* Mare păcat ţi-ai făcut cu Simon! Am stat de vorbă cu el. Nici pînă azi n-a priceput bietul om ce s-a întîmplat.

GRUŞA *(care nu l-a văzut pe Simon):* Nu mi-e gîndul la el acum, dacă nu pricepe nimic, să fie sănătos.

BUCĂTĂREASA: Că nu-i al tău copilul, asta a înţeles el. Dar că te-ai măritat, că n-o să mai fii liberă pînă ce moartea nu te va despărţi de bărbatul tău — cu gîndul ăsta nu se poate împăca.

(Gruşa îl zăreşte pe Simon şi îl salută.)

SIMON *(încruntat):* Aş vrea să-ţi spun ceva, femeie: m-am hotărît să jur că eu sînt tatăl copilului.

GRUŞA *(în şoaptă):* E frumos din partea ta, Simon.

SIMON: Totodată ţin să afli că prin aceasta nu ne luăm nici un fel de îndatoriri unul faţă de celălalt.

BUCĂTĂREASA: Asta-i de prisos. Ştii prea bine că e căsătorită.

SIMON: E treaba ei, pe mine nu mă priveşte.

(Apar doi călăreţi în zale.)

CĂLĂREŢII ÎN ZALE: Unde-i judecătorul? L-a văzut cineva pe judecător?

GRUŞA *(care s-a întors şi şi-a acoperit obrazul)*: Stai în faţa mea. N-ar fi trebuit să viu la Nukha. Ce mă fac dacă mă pomenesc faţă-n faţă cu acel călăreţ în zale, pe care l-am izbit în cap...

UNUL DINTRE CĂLĂREŢII ÎN ZALE *(care a adus copilul, se apropie de ceilalţi doi)*: Judecătorul nu-i aici.

(Cei doi călăreţi în zale continuă să-l caute.)

BUCĂTĂREASA: Sper că n-o fi păţit ceva. Cu altul n-ai sorţi de izbîndă nici cît negru sub unghie.

(Se apropie un alt călăreţ în zale.)

CĂLĂREŢUL ÎN ZALE *(care întrebase de judecător, îi raportează celui nou venit)*: Acolo nu-s decît doi bătrîni şi un copil. Judecătorul s-a făcut nevăzut.

CELĂLALT CĂLĂREŢ ÎN ZALE: Mai caută-l!

(Primii doi călăreţi în zale ies în grabă, iar cel de al treilea rămîne pe loc. Deodată Gruşa scoate un strigăt. Călăreţul în zale se întoarce: e chiar caporalul, care are acum faţa brăzdată de un semn mare.)

CĂLĂREŢUL ÎN ZALE DE LA POARTĂ: Ce s-a întîmplat Şotta? O cunoşti pe femeia asta?

CAPORALUL *(după ce o priveşte lung)*: Nu.

CĂLĂREŢUL ÎN ZALE: E învinuită de a fi răpit copilul lui Abaşvili. Dacă ştii ceva în legătură cu asta, e rost să te îmbogăţeşti, Şotta.

(Caporalul pleacă suduind.)

BUCĂTĂREASA: El era? *(Gruşa încuviinţează dînd din cap.)* Cred c-o să-şi ţină gura. Altfel ar trebui să recunoască şi că a urmărit copilul ca să-l ucidă.

GRUŞA *(oftînd uşurată)*: Era cît pe-aci să şi uit că am scăpat copilul din ghearele lor...

(Intră soţia guvernatorului, însoţită de aghiotant şi de doi avocaţi.)

SOŢIA GUVERNATORULUI: Slavă Domnului, nu-i lume pe aici. Nu pot suferi mirosul gloatei; mă apucă migrena.

PRIMUL AVOCAT: Stimată doamnă, vă rog să fiţi cu mare băgare de seamă, să vă cîntăriţi bine fiecare cuvînt, atîta timp cît judecătorul n-a fost încă schimbat.

SOŢIA GUVERNATORULUI: Bine, dar n-am spus încă nimic, Illo Şuboladze. Eu iubesc poporul cu judecata lui simplă, dreaptă, dar ce să fac dacă nu-i pot suporta mirosul...

AL DOILEA AVOCAT: Cred că n-o să asiste aproape nimeni la proces. Populaţia stă ascunsă în casă

cu ușile încuiate, din pricina tulburărilor de la mahala.

SOȚIA GUVERNATORULUI: Asta-i hoața?

PRIMUL AVOCAT: Stimată Natella Abașvili, vă rog să vă abțineți de la orice injurie, pînă ce vom fi siguri că marele cneaz a numit un nou judecător și că am scăpat de cel în funcție, care este cea mai josnică făptură ce a purtat vreodată haină de magistrat. Iar după cum vedeți și dumneavoastră, lucrurile par să se și îndrepte.

(Cîțiva călăreți în zale intră în curte.)

BUCĂTĂREASA: Cucoana ți-ar smulge părul din cap fără multă vorbă, dacă n-ar ști că Azdak ține cu cei de jos. El judecă oamenii după ochi.

(Doi călăreți în zale leagă o frînghie de un stîlp. Azdak este adus în curte cu cătușe la mîini, urmat de Șauva, de asemenea cu mîinile în cătușe. După ei vin cei trei chiaburi.)

UN CĂLĂREȚ ÎN ZALE: Ai încercat să dai bir cu fugiții, ai?

(Îl lovește pe Azdak.)

UN CHIABUR: Scoateți-i haina de judecător înainte de a-i pune ștreangul la gît!

(Călărețiii în zale și chiaburii smulg de pe Azdak haina de judecător, scoțînd la iveală zdrențele pe care acesta le poartă pe dedesubt. Apoi unul dintre ei îl îmbrîncește.)

UN CĂLĂREȚ ÎN ZALE *(împingîndu-l spre altul)*: Vrei să strîngi dreptatea în brațe? Na, ține-o!

(Strigînd „Ia-o tu!", „Mie — nu-mi trebuie", călărețiii în zale îl îmbrîncesc pe Azdak de la unul la altul, pînă ce acesta se prăbușește; apoi îl ridică de jos cu brutalitate și-l tîrăsc la spînzurătoare.)

SOȚIA GUVERNATORULUI *(care a bătut din palme ca o apucată tot timpul cît a durat acest „joc cu mingea"):* Omul ăsta mi-a fost antipatic de cum l-am văzut.

AZDAK *(plin de sînge, gîfîind):* Nu mai văd nimic, dați-mi o cîrpă să mă șterg la ochi.

CĂLĂREȚII ÎN ZALE: Ce vrei să vezi?

AZDAK: Pe voi, cîinilor. *(Își șterge cu cămașa ochii plini de sînge.)* Noroc, cîinilor! Ce mai faceți, potăilor? Cum e în lumea voastră cîinească, miroase bine a stîrv, ai? Aveți iarăși o cizmă de lins, ai? Vă sfîșiați iarăși între voi, javrelor?

(Un sol călare, plin de praf, a intrat în curte împreună cu un caporal. Scoate dintr-o geantă de piele niște hîrtii, din care alege una.)

SOLUL: Vă aduc un ordin din partea marelui cneaz, cu privire la noile numiri.

CAPORALUL *(răcnind):* Liniște! Drepți! *(Toți încremenesc.)*

SOLUL: Iată ce scrie aici despre noul judecător: Este numit judecător acela datorită căruia a fost salvată viața unui om de cea mai mare însemnătate pentru țară, și anume Azdak din Nukha. Este aici?

ȘAUVA *(arătîndu-l pe Azdak):* Iată-l colo, lîngă spînzurătoare, să trăiți!

CAPORALUL *(răcnind):* Ce se petrece aici?

UN CĂLĂREȚ ÎN ZALE: Am onoarea să raportez că înălțimea sa a mai fost o dată judecător. Dar acești chiaburi l-au dat în vileag, arătînd că-i un dușman al marelui cneaz.

CAPORALUL *(arătînd spre chiaburi):* Duceți-i! *(Chiaburii sînt scoși afară, în ciuda protestelor lor vehemente.)* Aveți grijă ca de acum înainte nimeni să nu mai îndrăznească să supere pe înălțimea sa. *(Iese împreună cu solul.)*

BUCĂTĂREASA *(către Șauva):* Să sperăm c-o fi văzut și judecătorul cum se mai bucura dumneaei, cînd au tăbărît pe el.

PRIMUL AVOCAT: E o catastrofă!

(Azdak, care leşinase, e coborît de pe spînzurătoare. Cînd îşi vine în fire, i se pune iarăşi pe umeri haina de judecător şi, în cele din urmă, clătinîndu-se, iese din ceata călăreţilor în zale, care îl înconjuraseră.)

CĂLĂREŢII ÎN ZALE: Să nu ne-o luaţi în nume de rău, înălţimea voastră! Ce doriţi, înălţimea voastră?

AZDAK: Nimic. Am ajuns un cîine, ca şi voi. Ce-aş putea să mai doresc? Poate doar o cizmă de lins. *(Către Şauva.)* Ţie să ţi se dea drumul. *(I se scot lui Şauva cătuşele de la mîini.)* Adu-mi vin din ăla roşu, dulce. *(Şauva iese.)* Voi ştergeţi-o, căci am un caz de judecat. *(Călăreţii în zale ies. Şauva se întoarce cu un ulcior de vin. Azdak bea pe nerăsuflate.)* Pune-mi ceva sub şezut! *(Şauva aduce codul de legi şi îl pune pe jilţul de judecător. Azdak se aşază.)* Primesc! *(Pe feţele pîrîtorilor, care stăteau îngrijoraţi la sfat, apare un zîmbet de uşurare şi mulţumire. Încep să şuşotească cu însufleţire între ei.)*

BUCĂTĂREASA: Vai de mine!

SIMON: Vorba aceea: „Nu cu rouă se umple fîntîna".

AVOCAŢII *(apropiindu-se de Azdak, care se ridică nerăbdător)*: E un caz de-a dreptul ridicol, înălţimea voastră. Partea adversă a răpit copilul şi refuză să-l dea înapoi.

AZDAK *(cu mîna întinsă spre ei şi cu capul întors spre Gruşa)*: Încîntătoare făptură! *(Cînd simte banii în palmă se aşază mulţumit.)* Acum să începem dezbaterile. Vă rog să-mi spuneţi numai şi numai adevărul. *(Către Gruşa.)* Mai cu seamă tu.

PRIMUL AVOCAT: Înaltă Curte, din sînge apă nu se face, după cum spune poporul. Această vorbă înţeleaptă din bătrîni...

AZDAK: Curtea doreşte să ştie care este onorariul avocatului.

PRIMUL AVOCAT *(mirat)*: Poftim? *(Azdak zîmbindu-i prietenos, îşi freacă degetul mare de arătător.)* Aha!

Cinci sute de piaştri înălţimea voastră, ca să răspund la această întrebare ciudată a Curţii.

AZDAK: Aţi auzit? Dumncalui i se pare ciudată întrebarea. Am pus-o fiindcă vă ascult cu totul altfel, ştiind că am de-a face cu un avocat scump plătit.

AVOCATUL *(înclinîndu-se):* Vă mulţumesc, înălţimea voastră. Înaltă Curte! Nu există pe lume legături mai strînse decît cele de sînge. Oare se poate închipui o dragoste mai puternică decît cea dintre o mamă şi copilul ei? Poate fi despărţită o mamă cu forţa de pruncul ei? Înaltă Curte! Mama l-a zămislit în sfînta înfiorare a dragostei, l-a purtat în trupul ei, l-a hrănit cu sîngele ei şi l-a născut în dureri. Înaltă Curte! Se ştie că pînă şi tigroaica cea crudă, atunci cînd îşi pierde puiul, rătăceşte fără odihnă prin munţi în căutarea lui, slabă ca o umbră, din pricina durerii. Însăşi natura...

AZDAK *(întrerupîndu-l, către Gruşa):* Ce poţi răspunde la toate cîte a spus şi cîte mai are de spus domnul avocat?

GRUŞA: Copilul e al meu.

AZDAK: Asta-i tot? Sper că eşti în stare s-o şi dovedeşti. În orice caz te sfătuiesc să-mi spui drept de ce socoteşti că trebuie să-ţi dau ţie copilul.

GRUŞA: Doar eu l-am crescut, cum m-am priceput mai bine, după cum m-a îndemnat cugetul. Totdeauna i-am făcut rost de mîncare, oricît mi-a fost de greu. De cele mai multe ori i-am găsit şi un adăpost, şi cîte ponoase am mai tras din pricina lui, ca să nu mai vorbesc de banii pe care i-am cheltuit. N-am precupeţit nimic şi nu m-am cruţat de fel. Am învăţat copilul să fie prietenos faţă de oricine şi l-am obişnuit de pe acum cu munca, firește atît cît îl ajută puterile, vedeţi doar cît e de mic.

AVOCATUL: Înălţimea voastră, e semnificativ faptul că inculpata nici măcar nu invocă vreo legătură de sînge între ea şi copil.

AZDAK: Curtea va ţine seama de acest lucru.

AVOCATUL: Vă mulţumesc, Înălţimea Voastră. Îngăduiţi unei femei copleşite de durere, care şi-a pierdut soţul şi acum mai este ameninţată să-şi piardă şi copilul, să vă adreseze cîteva cuvinte. Stimată Natella Abaşvili...

SOŢIA GUVERNATORULUI *(cu glas înăbuşit):* O soartă cumplită mă sileşte azi să vă rog, domnule judecător, să-mi daţi înapoi copilul meu iubit. Cred că nu-i nevoie să vă descriu chinurile unei mame căreia i s-a răpit tot ce are mai drag, zbuciumul ei, nopţile nedormite...

AL DOILEA AVOCAT *(izbucnind):* E nemaiauzit cîte umilinţe a trebuit să îndure biata femeie! A fost oprită să intre în palatul soţului ei, i s-a pus poprire pe toate veniturile moşiilor, spunîndu-i-se cu nepăsare că totul revine moştenitorului. Aşadar, fără copil este legată de mîini şi de picioare, nu poate întreprinde nimic, nu-şi poate plăti nici măcar avocaţii! *(Către primul avocat, care, îngrozit de izbucnirea lui, îi face semne desperate să tacă.)* Lasă, dragă Illo Şuboladze, la urma urmei de ce n-am spune răspicat că sînt în joc moşiile familiei Abaşvili?

PRIMUL AVOCAT: Te rog, stimate Sandro Oboladze! Altfel ne-am înţeles noi... *(Către Azdak.)* Fără îndoială că prin hotărîrea judecătorească se va stabili, între altele, dacă onorata noastră clientă va putea dispune de întinsele moşii ale familiei Abaşvili. Intenţionat am spus „între altele", căci pe primul plan trebuie să stea tragedia umană a unei mame, aşa cum pe drept cuvînt a arătat Natella Abaşvili la începutul zguduitoarei sale expuneri. Chiar dacă Mihail Abaşvili n-ar fi moştenitorul unor întinse moşii, el ar rămîne totuşi copilul multiubit al clientei noastre!

AZDAK: Nu e nevoie să stăruiţi! Curtea e adînc impresionată de menţionarea moşiilor, socotind-o un argument cît se poate de omenesc.

AL DOILEA AVOCAT: Vă mulțumesc, Înălțimea Voastră. În orice caz, dragă Illo Șuboladze, noi putem dovedi că persoana care a luat copilul cu forța nu este mama acestuia! Îngăduiți-mi să înfățișez Curții faptele ca atare. Printr-un concurs de împrejurări nenorocit, copilul, Mihail Abașvili, a rămas la Nukha, atunci cînd maică-sa a fost nevoită să fugă din oraș. Grușa, pe vremea aceea ajutoare de bucătăreasă la palat, se afla în duminica aceea de Paști la fața locului și a fost văzută învîrtindu-se în jurul copilului.

BUCĂTĂREASA: Păi dacă dumneaei nu se gîndea decît ce rochii să-și mai ia!

AL DOILEA AVOCAT *(imperturbabil)*: După vreun an, Grușa a apărut într-un sat din munți cu un copil și acolo s-a căsătorit cu...

AZDAK: Cum ai ajuns în satul acela de munte?

GRUȘA: Pe jos, Înălțimea Voastră, iar copilul era al meu.

SIMON: Eu sînt tatăl lui, Înălțimea Voastră.

BUCĂTĂREASA: Îmi fusese dat mie în grijă, Înălțimea Voastră, pentru cinci piaștri pe lună.

AL DOILEA AVOCAT: Bărbatul acesta e logodnicul Grușei, Înaltă Curte, așa că mărturia lui nu poate fi luată în considerare.

AZDAK: Tu ești cel cu care s-a căsătorit în satul acela de munte?

SIMON: Nu, Înălțimea Voastră. Ea s-a măritat cu un țăran.

AZDAK *(făcîndu-i semn Grușei să se apropie)*: De ce? *(Arătînd spre Simon.)* Nu e bun de nimic în pat? Spune adevărul.

GRUȘA: Între noi lucrurile n-au ajuns atît de departe. M-am măritat numai de dragul copilului, ca să aibă un adăpost. *(Arătîndu-l pe Simon.)* El era plecat în război, Înălțimea Voastră.

AZDAK: Și acum s-a întors iar la tine, așa-i?

GRUȘA *(cu ciudă)*: Acum nu mai sînt liberă, Înălțimea Voastră.

SIMON: Aș dori să se consemneze că...

AZDAK: Vrei să spui că e un copil din flori? *(Văzînd că Gruşa nu răspunde.)* Să-ţi mai pun o întrebare: ce fel de copil este, un golan şi un nepricopsit, sau e moştenitorul unui neam nobil şi bogat?

GRUŞA *(furioasă):* E un copil ca toţi copiii.

AZDAK: Iată ce vreau să ştiu: ai văzut la el de mic trăsături mai delicate?

GRUŞA: Eu n-am văzut decît năsucul lui.

AZDAK: Aşa, n-ai văzut decît năsucul lui. Socotesc răspunsul tău de cea mai mare importanţă. Se povesteşte despre mine că odată, înainte de a rosti o hotărîre, m-am apropiat de un boschet de trandafiri ca să-i miros florile. Ce să-i faci, pe vremuri de astea trebuie să recurgi la asemenea tertipuri. Acum să încheiem cît mai degrabă. M-am săturat să tot ascult minciunile voastre. *(Către Gruşa.)* Mai cu seamă pe ale tale. Îmi închipui eu *(către grupul inculpaţilor)* cum aţi încurcat voi iţele ca să mă trageţi pe sfoară. Las' că vă ştiu eu ce pramatii sînteţi.

GRUŞA *(izbucnind):* Cred şi eu că sînteţi grăbit să încheiaţi mai repede, după ce am văzut cu ochii mei cum aţi luat mită!

AZDAK: Ţine-ţi gura! Da' ce, de la tine am luat?

GRUŞA *(deşi bucătăreasa încearcă s-o oprească):* N-aţi luat fiindcă n-am de unde să vă dau.

AZDAK: Într-adevăr, dac-aş aştepta să capăt ceva de la nişte nepricopsiţi ca voi, aş putea să mor de foame. Dreptate ştiţi să cereţi, dar de plătit nu vreţi să plătiţi! Cînd se duce omul la măcelar, ştie că trebuie să-i plătească, numai la judecător vine ca la pomană.

SIMON *(cu glas tare):* Vorba aceea: „Din coadă de porc nu faci sită de mătase!"

AZDAK *(înfruntîndu-l la rîndul său cu însufleţire):* „Mai bine să fii un măgar viu decît un leu mort!"

SIMON: „Frumoasă zi, n-ai vrea să mergem la pescuit? — o tot îmbia pescarul pe rîmă."

AZDAK: „Eu singur sînt stăpîn pe soarta mea — zise argatul — şi-şi tăie un picior."

SIMON: „Vă iubesc ca un părinte — zise ţarul către mujici — şi porunci să i se taie capul ţareviciului."

AZDAK: „Ce-şi face prostul singur, nici dracul nu-i face."

SIMON: Dar „şi prostul, pînă nu-i fudul, nu-i şade bine!"

AZDAK: Te condamn la o amendă de zece piaştri pentru ultragiu adus Curţii, ca să înveţi ce înseamnă justiţia.

GRUŞA: Halal justiţie! Pe noi ne iei în răspăr fiindcă nu sîntem subţiri şi nu umblăm cu vorbe meşteşugite ca dumncalor, cu avocaţii lor plătiţi.

AZDAK: Aşa-i. Voi prea sînteţi necioplţi. De aceea e şi drept să vi se dea la cap.

GRUŞA: Ne cauţi pricină numai fiindcă vrei să-i dai copilul dumneaei, care e prea subţire ca să-şi fi murdărit vreodată mîinile schimbîndu-i scutecele! Văd eu că te pricepi la justiţie ca şi mine, habar n-ai!

AZDAK: Cred că e ceva adevărat în ceea ce spui. Carte prea multă nu ştiu eu, şi vezi bine că sub haina de judecător port nişte pantaloni zdrenţuiţi. Toţi banii mi se duc pe mîncare şi pe băutură, că de, am fost crescut de călugări. Dar, ce mai tura-vura, te condamn şi pe tine la o amendă de zece piaştri pentru ultragiu adus Curţii. Afară de asta, eşti o proastă că mă întărîţi, în loc să-mi faci ochi dulci şi să-ţi legeni şoldurile, ca să mă cîştigi de partea ta. Pentru asta îţi urc amenda la douăzeci de piaştri.

GRUŞA: Chiar de-ar fi s-o ridici la treizeci, tot am să-ţi spun ce cred despre felul cum faci dreptate, beţivanule! După ce te-ai cocoţat ca scroafa în copac, mai şi îndrăzneşti să vorbeşti cu mine ca un boier? Cînd te-a făcut maică-ta, nu s-a gîndit că într-o zi ai s-o loveşti peste mînă cînd o lua un pumn de mei de la altul, ca să nu moară de foame! Şi apoi nu ţi-e ruşine cînd mă vezi cum tremur în faţa ta? Eşti argatul lor, fiindcă te-au cumpărat ca să nu-şi

piardă casele pe care le stăpînesc prin furt; de cînd au ajuns ploşniţele stăpîne peste case? Dar ia seama: dacă tu nu te-ai fi vîndut bogaţilor, ca să-i aperi, ăştia n-ar putea să ne ia bărbaţii cu sila în război ca să moară pentru ei.

(Azdak s-a ridicat; faţa începe să i se lumineze. Loveşte în masă cu ciocanul lui de judecător, ca şi cum ar vrea să facă linişte, dar fără prea multă convingere. Cînd Gruşa îl ocărăşte din ce în ce mai tare, el bate cu ciocanul în ritmul cuvintelor ei.)

GRUŞA: N-am nici un pic de respect pentru tine! În ochii mei nu preţuieşti mai mult decît un hoţ sau un tîlhar de drumul mare, care îşi face de cap fiindcă are un cuţit la brîu. Nu mă-ndoiesc că poţi să-mi iei copilul, dar, cu toate astea, îţi spun de la obraz: într-un post ca al tău ar trebui să fie numiţi numai ucigaşi de rînd şi cămătari, şi drept pedeapsă să fie puşi să-şi judece semenii, căci asta e o osîndă mai grea decît spînzurătoarea.

AZDAK *(aşezîndu-se)*: Acum ai să plăteşti treizeci de piaştri amendă. N-am de gînd să mai mă iau la harţă cu tine ca la cîrciumă, căci mi se duce de rîpă demnitatea de judecător. De altfel, mi-a pierit şi cheful să mă mai ocup de cazul tău. Unde sînt cei doi soţi care vor să se despartă? *(Către Şauva.)* Să vină încoace. Procesul acesta îl suspend pentru un sfert de oră.

PRIMUL AVOCAT *(în timp ce Şauva iese)*: Nici nu mai e nevoie să intervenim, stimată doamnă. Procesul nostru e ca şi cîştigat.

BUCĂTĂREASA *(către Gruşa)*: Tu eşti de vină că e atît de pornit împotriva ta. Acum o să-ţi ia copilul, fără doar şi poate.

SOŢIA GUVERNATORULUI: Şauva, dă-mi sticluţa de săruri, că mă apucă migrena.

(Intră un moşneag cu baba lui.)

AZDAK: Primesc. *(Bătrînii nu înțeleg.)* Aud că vreți să vă despărțiți. De cîtă vreme trăiți împreună?

BĂTRÎNUL: De patruzeci de ani, Înălțimea Voastră.

AZDAK: Și pentru ce vreți să vă despărțiți?

BĂTRÎNUL: Fiindcă nu ne putem suferi unul pe altul, Înălțimea Voastră.

AZDAK: De cînd?

BĂTRÎNUL: Dintotdeauna, Înălțimea Voastră.

AZDAK: Trebuie să mă mai gîndesc. Am să mă pronunț după ce termin cu primul caz. *(Șauva se retrage cu ei în fundul scenei.)* Să fie adus copilul. *(Îi face semn Grușei să se apropie, se apleacă spre ea, vorbindu-i cu un ton destul de prietenos.)* Văd că nu ești lipsită de simțul dreptății. Nu te cred, femeie, cînd pretinzi că este al tău copilul, dar, presupunînd că ar fi al tău, n-ai vrea să fie bogat? Pentru asta ar fi destul să mărturisești că nu este al tău. Și numaidecît ar ajunge stăpînul unui palat și ar avea o herghelie întreagă de cai în grajdurile sale, o ceată mare de cerșetori la poarta lui, o mulțime de ostași în slujba sa și curtea plină de oameni cu jalbe. Nu-i așa? Ce-mi poți răspunde la asta? Nu vrei să-l vezi bogat?

(Grușa tace.)

CÎNTĂREȚUL: Ascultați acum ce gîndea ea mînioasă, dar nu rostea.

(Începe să cînte.)

Ai călca pe cei mărunți,
Că de aur ți-s condurii!
Tu faci rău și te încrunți;
Crețuri faci în jurul gurii.

Piatră închizi în pieptul tău,
Și e greu din cale-afară.
Cît de greu e să faci rău
De din zori și pînă-n seară!

Nu flămînzii care pier,
Foamea o să te-nfioare;
Şi nu soarele pe cer,
Întunericul mai mare.

AZDAK: Mi se pare că te înţeleg, femeie.

GRUŞA: Nu-l dau nimănui. Eu l-am crescut şi s-a învăţat cu mine.

(Şauva aduce copilul.)

SOŢIA GUVERNATORULUI: Umblă în zdrenţe!

GRUŞA: Nu-i adevărat. Nu mi-au dat răgaz să-i pun barem o cămăşuţă mai bună pe el.

SOŢIA GUVERNATORULUI: A fost ţinut într-o cocină de porci!

GRUŞA *(furioasă):* Porci sînt alţii, nu eu. De ce ţi-ai părăsit copilul?

SOŢIA GUVERNATORULUI: Îţi arăt eu ţie, necioplito! *(Vrea să se repeadă la Gruşa, dar avocaţii o opresc.)* E o hoaţă de rînd! Să fie biciuită pe loc!

AL DOILEA AVOCAT *(astupîndu-i gura cu palma):* Stimată Natella Abaşvili! Ne-aţi făgăduit... Înălţimea Voastră, starea nervoasă a reclamantei...

AZDAK: Ascultă, reclamantă, şi tu, inculpată! Curtea a cercetat cazul vostru, dar n-a izbutit să se lămurească care din voi este mama copilului. E datoria mea de judecător să predau copilul mamei sale adevărate. De aceea am să vă pun pe amîndouă la încercare. Şauva, ia o bucată de cretă şi desenează un cerc pe jos. *(Şauva desenează cu creta un cerc.)* Pune copilul la mijloc. *(Şauva îl pune în cerc pe Mihail, care îi zîmbeşte Gruşei.)* Reclamantă şi pîrîtă, apropiaţi-vă amîndouă de cerc. *(Soţia guvernatorului şi Gruşa se apropie de cerc.)* Luaţi copilul de cîte o mînă. Mama cea adevărată va avea destulă putere să-şi tragă copilul din cerc.

AL DOILEA AVOCAT *(grăbindu-se să intervină):* Înaltă Curte, am o obiecţiune de ridicat: soarta întinselor moşii ale familiei Abaşvili, care e strîns legată de

acest copil în calitatea lui de moştenitor, nu poate fi hotărîtă printr-o astfel de luptă fără noimă. La aceasta se mai adaugă şi considerentul că mandatara mea nu dispune de forţe egale cu ale părţii adverse, obişnuită cu munca fizică.

AZDAK: Pare să fie destul de bine hrănită. Trageţi!

(Soţia guvernatorului trage copilul din cerc spre ea. Gruşa îi dă drumul şi rămîne abătută.)

PRIMUL AVOCAT *(felicitînd-o pe soţia guvernatorului):* Nu v-am spus eu că din sînge apă nu se face?!

AZDAK *(către Gruşa):* Ce-i cu tine? Nici nu l-ai tras măcar.

GRUŞA: Nu l-am prins bine de mînă. *(Fuge la Azdak.)* Înălţimea Voastră, retrag tot ce am spus împotriva dumneavoastră şi vă cer iertare. De aş putea să-l păstrez măcar pînă ce-o învăţa să rostească toate cuvintele. Acum de abia îngaimă cîteva vorbe.

AZDAK: Nu căuta să influenţezi Curtea! Pun rămăşag că nici tu nu ştii mai mult de douăzeci de cuvinte. Bine, sînt gata să mai fac o dată încercarea, ca să stabilesc adevărul. Trageţi!

(Cele două femei îşi reiau locul de la început. Gruşa dă iarăşi drumul copilului.)

GRUŞA *(desperată):* Eu l-am crescut! Cum aş putea să-l sfîşii? Nu, nu mă lasă inima.

AZDAK *(ridicîndu-se):* De astă dată Curtea s-a lămurit pe deplin care e mama adevărată. *(Către Gruşa.)* Ia-ţi copilul şi du-l de aici. Te sfătuiesc să nu rămîi în oraş cu el. *(Către soţia guvernatorului.)* Iar tu, piei din faţa mea, cît încă nu te-am condamnat pentru înşelătorie. Moşiile vor reveni oraşului, spre a fi transformate într-un parc pentru copii, căci au mare nevoie de aşa ceva. Totodată hotărăsc ca parcul să-mi poarte numele, să i se zică „Parcul lui Azdak".

(Soţia guvernatorului, care a leşinat, e scoasă afară de către aghiotant, căci cei doi avocaţi s-au grăbit să plece înaintea tuturor. Gruşa a rămas înmărmurită. Şauva îi aduce copilul.)

AZDAK: Iar acum îmi lepăd haina de judecător, că au început să mă treacă toate năduşelile. Nu vreau să fac pe eroul, nici să înşel pe cineva. Dar înainte de a ne despărţi vă poftesc la o mică serbare cîmpenească pe pajiştea de colo. Ah, sînt atît de ameţit, încît era să uit ceva foarte important, şi anume să pronunţ divorţul. *(Scrie ceva pe o foaie de hîrtie, folosindu-se de jilţul de judecător drept masă, apoi dă să plece. A şi început să se audă muzica de dans.)*

ŞAUVA *(după ce a citit hîrtia):* Stai puţin, ai greşit. În loc să pronunţi divorţul celor doi bătrîni, ai despărţit-o pe Gruşa de bărbatul ei.

AZDAK: Să fi greşit într-adevăr? Mi-ar părea rău, dar oricum nu mai pot îndrepta nimic, căci ar însemna să calc legea. În schimb, vă poftesc şi pe voi la serbarea pe care o dau, că de, nu-mi vine a crede că vă duşmăniţi într-atît, încît să nu jucaţi măcar în seara asta împreună. *(Către Gruşa şi Simon.)* Iar voi amîndoi îmi datoraţi patruzeci de piaştri.

SIMON *(scoţîndu-şi punga din buzunar):* Am scăpat destul de ieftin, Înălţimea Voastră. Primiţi pe deasupra şi mulţumirile noastre.

AZDAK *(vîrînd banii în buzunar):* O să-mi prindă bine.

GRUŞA: Ar trebui să plecăm chiar astă-noapte din oraş, nu-i aşa, Mihail? *(Către Simon.)* Îţi place băiatul?

SIMON: Am onoarea să vă raportez că-mi place.

GRUŞA: Şi-acum să-ţi mai fac o mărturisire: l-am luat numai fiindcă l-am găsit în ziua de Paşti, în ziua cînd ne-am logodit. Va să zică e copilul dragostei noastre. Hai să dansăm şi noi, Mihail. *(Gruşa dansează cu Mihail, iar Simon cu bucătăreasa. Şi cei doi bătrîni au început să joace. Azdak stă dus pe gînduri. În curînd e ascuns de perechile care dansează.*

Doar din cînd în cînd se mai zăreşte, însă tot mai rar, pe măsură ce apar alte perechi.)

CÎNTĂREŢUL:

Şi din acea seară plecat-a Azdak şi de atunci nimeni, nimeni nu l-a mai văzut.
Dar poporul Gruziei nu l-a uitat şi încă mult şi-a amintit de timpul cît a fost judecător, ca de o vreme de aur prea scurtă, cînd a domnit dreptatea.

(Perechile ies dansînd din scenă. Azdak a dispărut.)

Voi, însă, dragi ascultători
ai poveştii cu cercul de cretă, ţineţi minte vorba înţeleaptă
din bătrîni: orice lucru pe lume să fie
al celor ce ştiu să se poarte cu el,
copilul al mamei ce-l creşte cu drag,
căruţa a cărăuşului destoinic ce o mînă cu dibăcie,
şi valea, a celor ce-o sapă şi-o udă cu sîrg, ca să-i fie rodul bogat.

Muzică